

Razgalijo naj življenje,
ne pa žensk

Boštjan Hladnik... je za 140 milijonov starih dinarjev ustvaril himno goloti s filmom »Maškarada« v produkciji ljubljanskega Viba filma in zagrebških Kinematografov... Boštjan Hladnik bi se tudi brez posega državne cenzure presneto opekel v kinodvoranah. Da bi kril izdatke, bi moralo njegov film gledati več kot 300 tisoč gledalcev, toliko ljudi pa niti s silo ne bi spravili v kino... Mali človek, gledalec in potrošnik je že zdavnaj odkril svoje karte in dejal: vseč so mi resničnostne ljuske zgodbe, vseč mi je film, v katerem na ta ali oni način vidim sam sebe. Golota mi tega ne da. Nikoli mi ni prišlo na misel, da bi se javno slačil na ulici ali kjerkoli pred ljudmi... to mi je bilo zmeraj tuje... in mi je prav tako dandanes. Razgalite življenje, ne pa lepotic!

Arena — 12. II. 1971

Nadvse srdito

Generalni direktor podjetja »Gavrilo« Živko Juzbašić je obvestil člane skupščine gospodarske zbornice Hrvatske, da njegovo podjetje »prvič po vojni dela z izgubo v zadnjih dveh mesecih«, krivdo pa je zvalil na »dejavnike zunaj podjetja«, ki ne držijo položaja v rokah.

Po njegovem mnenju se odgovorni organi v deželi ukvarjajo predvsem z golimi političnimi vprašanji, zanemarjajo pa gospodarske probleme. To trditve je ilustriral s položajem v živinoreji ter dejal, da je »sramota za Jugoslavijo«, ker zdaj nimamo koruze, tako da jo moramo uvažati po visokih cenah.

Direktor Juzbašić je rekel, da »od nas zahtevajo, da plačamo visoko ceno koruze za živinsko krmo, cene mesa pa so zamrznjene«. Dodal je, naj odgovorni politiki in politični organi odstopijo in naredijo prostor drugim, če so »nesposobni razumeti resnične gospodarske probleme«. Na koncu je direktor zagrozil — če sedanji položaj ne bo hitro rešen — da bo podjetje »Gavrilo« začelo izvajati sklep delavskega sveta: prenehalo bo pošiljati meso na trg.

Tovariš — 9. II. 1971

Neki pojav

Neki direktor nekega podjetja v nekem našem večjem mestu je prejel od nekega privatnega obrtnika določeno vsoto denarja za neko delo, ki mu ga je on zagotovil s pomočjo nekega svojega vplivnega prijatelja iz nekega lokalnega organa oblasti.

Tako nekako se glasijo poročila nekaterih naših strokovnjakov v nekem našem predstavniškem telesu o nekem pojavu, ki ga nekateri pogumno imenujejo korupcija.

Večernje novosti — 10. II. 1971

Gorje tistim, ki prejema
podkupnino!

V zvezni skupščini so ugotovili, da se pojavi podkupovanja in korupcije vse bolj širijo in se pojavljajo že v večini področjih družbenega življenja.

Sedaj ne preostaja nič drugega kot da to ugotovijo tudi republiške in pokrajinske, ter mestne in občinske skupščine, krajevni uradi in delavski sveti, nato bodo po istem redu to ugotavljale tudi vse družbenopolitične organizacije od zveznih do vaških. Ko pa bo to končano, pride zadeva še pred zbere volivcev, ki bodo sprejeli ostre resolucije o tem.

Gorje tistim, ki prejema podkupnino...

Politika — 12. II. 1971

Špekulantom pride vse prav

Prvega februarja letos so organi javne varnosti ustavili nekaj zasebnih prevoznikov, ki so od zasebnih proizvajalcev odkupili paradižnik po ceni 5 din in ga peljali »na sever« države. Toda prevozniki so ravnali v mejah dovoljenega in miličniki jih niso mogli zadržati. Nekaj dni za tem je isti paradižnik na zagrebškem tržišču veljal 3-krat toliko kot v Makedoniji.

Dnevnik — 11. II. 1971

Na to ne moremo biti ponosni

V ZR Nemčiji je bilo konec lanskega leta zaposlenih okoli tri milijone tujih delavcev. Po podatkih zvezne službe za statistiko, je med temi tujimi delavci največ Italijanov, ki jih je 569 tisoč (19.1 odst.), a Jugoslavlani so na tem seznamu drugi s 515 tisoč delavci (17.3 odst.).

Borba — 13. II. 1971

TV-15 GLASILO ZZB NOV
IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 8

18. II. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišiji ČGP »Delo« Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posredna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Škofja Loka se vsako leto 9. februarja dostojno pokloni spomenu 50 talcev, ki so bili tega dne leta 1944 postreljeni za Kamnitnikom. Seveda spremlja te komemoracije pečat časa: vsako leto je manj borcev, sodelavcev padlih žrtev, njihovih svojcev in očividcev tragičnega dogodka. Je pa razveseljivo, da mladina čedalje bolj spoštljivo prevzema njihove tradicije. To se je pokazalo tudi na letošnji proslavi, ko je mladina izvajala program pred spomenikom. Sodelovali so tudi vojaki, domača godba, delovni kolektivi in družbenopolitične organizacije.

Tudi mladina ima besedo
o vseljudski obrambi

V Beogradu so se 5. t. m. zbrali zastopniki mladinskih organizacij na posvetovanju, na katerem je mladina prvič pri nas (ali je že kdaj drugje na svetu?) popolnoma enakopravno razpravljala z generali, profesorji, družbenimi delavci itd. — o narodni obrambi, o organizaciji naše vseljudske obrambe, o svoji udeležbi ter nalogah pri tej nadvse pomembni dejavnosti naše skupnosti. Ni torej rečeno preveč, če pravimo, da je bilo to zborovanje zgodovinskega pomena. Posvetovanje je trajalo dva dni in na njem so izčrpanje z globoko prizadetostjo ter resnostjo, kakršne bi morala kdo dandanes ne pripisoval mladini, obravnavali vse pereče, neposredne in prihodnje naloge, jasno določili ter priznali mesto, pomen mladine v narodni obrambi, pa tudi opozorili na dosedanje organizacijske in idejnopolitične pomanjkljivosti.

Značilnost tega zbora je zlasti, da je dal primeren poudarek prav temu, česar se je doslej marsikdo mnogo premalo zavedal, namreč, da si narodne obrambe in zlasti vseljudske obrambe ne moremo misliti brez vsestranske, popolne udeležbe mladine ter da je usoda, kakor vsa naša prihodnost z vseljudsko obrambo pravzaprav prepuščena mladini, sedanjim in nastopajočim rodovom. Spomnimo se, da je bila naša narodnoosvobodilna vojska dejansko, v pravem pomenu besede — mladinska, vojska mladine, saj sta bili v nji dve tretjini borcev mlajših kakor 25 let! General Nikola Ljubičić je na posvetova-

nju poudaril, da je tedanja revolucionarna mladina, ki se je bojevala v NOV za velike ideale svobode, revolucije, dala 400 narodnih herojev.

Ali pa je treba spričo tega podcenjevati dandanašnjo mladino? Eno izmed značilnih spričeval sedanje mladine je vsekakor, da se je npr. v fočansko mladinsko četo prostovoljno prijavilo kar dvajsetkrat več mladine, kakor pa je ta četa tega slavnega imena štela borcev, ko se je vključila v znamenito 1. proletarsko brigado. Posvetovanje v Beogra-

Z mladinskega posvetovanja o narodni obrambi, ki je bilo 5. in 6. t. m. v Beogradu: arnadni general Nikola Ljubičić v pogovoru s predstavniki mlade generacije

Zanimanje
poslancev
za obrambo

Na sedmi skupni seji odbora za narodno obrambo zbora narodov in družbenopolitičnega zbora zvezne skupščine so obravnavali, kakšne so naloge zveznih upravnih organov pri pripravi na vseljudsko obrambo. Razprava je bila izčrpana in treba je reči, da so se poslanci živo zanimali za obrambne priprave v zveznih upravnih organih. Podlaga za to razpravo je bilo inšpekcijsko poročilo o delu upravnih organov. Poslanci so zastavili več vprašanj in terjali natančne odgovore.

Končno so sklenili, da bo zvezni izvršni svet do aprila pripravil natančno poročilo o pripravi na obrambo v zveznih upravnih organih. To poročilo bi naj potem obravnavala oba odbora za ljudsko obrambo, nakar bi ugotovitve z vsem gradivom izročili v obravnavo zboroma zvezne skupščine.

Na tej seji bi morali tudi obravnavati predlog za določitev ureditve pokojninskega zavarovanja vojaškega osebja, kar pa so črtali z dnevnega reda, ker je v pripravi nov predlog, ki ga bosta odbora obravnavala najbrž konec tega meseca. Namesto tega so se poslanci seznanili s podatki strokovne službe zveznega sveta za delo, kako je z vojaškimi pokojninami. V tem poročilu je rečeno, da vojaške pokojnine zaostajajo za splošno ravniyo ter da jih je treba uskladiti, kakor so to storili že leta 1968.

du je pokazalo dovolj prepričevalno, da naša skupnost lahko popolnoma zaupa sedanji naši mladini.

Na posvetovanju so govorniki opozarjali zlasti na najbolj pereče naloge v tem obdobju, ko gre za spremembo ustave in nadaljnjo razvojno stopnjo naše družbe. Janez Kocijančič je kot predsednik mladinske organizacije tudi poudaril, da se je v vseh vojnah bojevala predvsem mladina, ker so imeli večino mlajši borci. Zato pa razprava o udeležbi mladine v naši vseljudski obrambi ne more biti nekaj postranskega, le za mladino samo; tega bi se morali dobro zavedati prav vsi in temu bi naj pripomoglo posvetovanje. Tokrat ne gre za posvet, kakršni so bili

Nadaljevanje na 3. strani

DOGODKI TEDNA

■ Poslanci skupščine SR Slovenije so na skupni seji enotnega zbora delovnih skupnosti in republiškega zbora glasno in prvi v Jugoslaviji sprejeli zakon o samoupravnem sporazumevanju in družbenem dogovarjanju o merilih za usmerjanje delitve dohodka in osebnih dohodkov.

■ Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal predsedniku italijanske republike Giuseppeju Saragatu brzojavko, v kateri je izrazil sožalje ob potrebi, ki je hudo prizadel mesto Toscanio. Tudi predsednik ZIS Mitja Ribičič je podobno brzojavko poslal predsedniku ministrskega sveta italijanske republike Emiliju Colombu.

■ Na povabilo predsednika Združenega arabskega republike Anvarja el Sadata je predsednik SFRJ Josip Broz Tito v nedeljo odpotoval na petdnevni uradni obisk v ZAR. Oba predsednika se bosta pogovarjala o krizi na Bližnjem vzhodu ter o drugih mednarodnih vprašanjih ter o krepitvi odnosov med dvema državama.

■ ZIS je na svoji seji, ki sta ji predsedovala podpredsednika Aleksandar Grličkov in dr. Jakob Sirotković, sprejel sklepe o cenah električne energije, nafte in derivatov, prevoza blaga na železnici in storitev v notranjem telefonskem prometu. Zvišale se bodo odkupne cene sončnic in sladkorne pese, sprejete pa so olajšave pri plačevanju anuitet. Prav tako je ZIS pripravil predlog zvezni skupščini za valorizacijo vojaških pokojnin.

■ Jugoslovanski državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac in italijanski zunanji minister Aldo Moro sta se sestala v Benetkah, kjer sta se pogovarjala o bilateralnih odnosih in mednarodnem področju. Pogovori so bili izredno odprti in koristni. Dotaknila sta se praktično vseh odprtih vprašanj v odnosih med dvema državama, obenem pa sta izmenjala informacije in ocene o mednarodnih odnosih. Ministra sta se v pogovorih sklicevala na izjavi, ki sta ju dala v svojih parlamentih in na načelih teh izjav potrdila vzajemno željo spoštovati načela neodvisnosti, nevmešavanja v notranje zadeve, suverenosti in ozemeljske celovitosti. Z zadovoljstvom sta potrdila osnove za krepitev prijateljstva in vzpodbujanje kar najbolj plodnega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo.

■ Na povabilo zvezne skupščine je prispela v Beograd avstralska parlamentarna delegacija, ki jo je vodil predsednik spodnjega doma William Aston. Delegacija je vrnila obisk jugoslovanski delegaciji, ki je bila v Avstraliji lani.

■ Sovjetski minister za zunanjo trgovino Nikola Semjonovič Patoličev se je mudil v Beogradu na pogovorih o gospodarskem sodelovanju med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. V zvezi s tem je bil podpisan dolgoročen trgovinski sporazum, ki bo veljal do leta 1975 in predvideva za 3 milijarde dolarjev blagovne menjave. Jugoslavija bo izvažala v SZ stroje in opremo, ladje in reprodukcijski material, kot so boksit, barit in svinec, nadalje kable, bakrene izdelke, izdelke lesne industrije in razne kemične proizvode. Iz SZ bomo uvažali v glavnem surovine in reprodukcijski material, proizvode črne metalurgije, blago za široko porabo ter stroje in opremo.

■ Obdravski Velikovec na avstrijskem Koroškem je znova v središču pozornosti tamkajšnjega desničarskega tiska, ker so »neznani mazači« čez noč velikovškemu nemškemu krajevnim napisom dodali še slovenske, ter izrekli odločno besedo preostalim nosilcem revanšistične ideologije. To besedo ponazarjajo dvojezični letaki in z rdečo barvo izpisana gesla v mestu: »Smrt fašizmu, Koroško germanizirajo« ter »Stenacher je umrl — fašizem še živi« ter obtožujoč napis čez vse hrbišišče spomenika padlim koroškim brambovcem in padlim vojakom tretjega rajha »Velikovec, nacistično gnezdo«.

■ Dva ustaška terorista sta vdrla v jugoslovanski konzulat v Göteborgu na Švedskem in grozila, da bosta ubila tri ljudi, če v Beogradu ne bodo izpustili na svobodo na smrt obsojenega terorista Miljenka Hrkača, mu omogočili prosto pot v Španijo in mu pred odhodom dali sto tisoč dolarjev v gotovini. Toda ko je naposled švedska policija obkolila poslopje konzulata, sta se ji terorista predala, ne da bi bila izvedla nad talci kakšnega nasilja.

■ V govoru na plenumu CK poljske združene delavske partije je prvi sekretar Edward Gierek povedal, da je med decembrskimi dogodki v baltičkih mestih izgubilo življenje 45 ljudi, ranjenih je bilo 1165 ljudi, med njimi 564 civilistov, 531 miličnikov in 70 vojakov in častnikov. Med ranjenci, je Gierek

določno povedal, jih je bilo 153 poskodovalih med streljanjem. Na plenumu so tudi izključili tri člane — Gomulko, Kliszka in Jasczuka, medtem ko sta dva izstopila. Le-tam so pripisali delež krivde za decembrske nemire.

■ Predstavniki 40 držav so v Moskvi podpisali sporazum o prepovedi uporabe morskega dna za skladiščenje jedrskega in drugega orožja. Sporazum je pred kratkim odobrila generalna skupščina OZN. Sporazum so hkrati podpisali tudi v Londonu in Washingtonu.

■ V Švici se je 621.403 volilcev izreklo za popolno volilno enakopravnost žena; proti temu je glasovalo 323.596 volilcev. Tako je bila uresničena ena od najbolj pomembnih ustavnih sprememb v preteklih 120 letih švicarske zgodovine.

■ Na severnem Irskem že več kot teden dni divjajo krvavi spopadi med katoliškimi in protestantskim prebivalstvom. Življenje je izgubilo več irskih civilistov in britanskih vojakov.

■ V Moskvo so prispeli zunanji ministri Bolgarije in NDR Ivan Bašev in Otto Winzer ter romunski zunanji minister Corneliu Manescu in zunanji ministri drugih socialističnih držav, kjer so podpisali mednarodni sporazum, po katerem bo prepovedano uporabljati morja in oceane za skladiščenje jedrskega orožja.

■ Izraelska varnostna služba je aretirala 45 Palestincev in jih obtožila, da so člani organizacije komandosov, ki je z raketami napadla Jeruzalem in še 18 drugih mest. Izraelska varnostna služba je sporočila, da so aretirani delovali v zadnjem letu in pol v okviru enot »El Fatah«.

■ Zvezni izvršni svet je z izjavo o invaziji na Laos najostreje obsodil to dejanje kot nekaj, čemur ni mogoče reči drugače kot grobo teptanje suverenosti, neodvisnosti in nevtralnosti te države.

■ Senator Edward Kennedy, predsednik senatnega ožjega odbora za pravna vprašanja beguncev, je izjavil, da gre približno polovica ameriške pomoči, namenjene laoškim beguncem, v resnici za financiranje delovanja ameriške centralne obveščevalne agencije (CIA) v Laosu.

■ Američani zbirajo čete v bližini 17. vzporednika. Nekatere njihove enote so že prodrle v bližino severnovietnamske meje. O tem je poročala delegacija DR Vietnam na pariških pogajanjih. V izjavi je bilo rečeno, da se ZDA pripravljajo za nove vojaške akcije proti Severnemu Vietnamu.

■ Približno 120.000 prebivalcev z območja Los Angelesa, kjer je bil pred kratkim hud potres, si še vedno ne upa v svoje domove, ker se boje novih potresnih sunkov. — Potres je znova vznemiril prebivalstvo Bosenske krajine.

OBČANOVA BELEŽNICA

Tretja reforma

V vseh časopisih lahko beremo in v radiu iz dneva v dan slišimo o stabilizaciji našega gospodarstva oziroma celotnega družbenega in gospodarskega sistema pri nas. Sleherni dan nas presenečajo (ali pa tudi ne!) take in drugače vesti o ukrepih, ki naj bi pripomogli k urejanju vseh tistih zadev, ki nam lahko zagotove tudi v prihodnje tak kos kruha, kot smo ga rezali doslej. Stabilizacija gor, stabilizacija dol... Bržčas je to zdaj najpomembnejša in »najmodernejša« beseda hkrati. Toda zdi se, da je najboljše zadel žebelj v glavo predsednik izvršnega sveta slovenske skupščine, ki je v težnji, da rečemo bobu bob, v intervjuju za »Delo« označil to naše sedanje obdobje burnega razvoja nič drugače kakor — tretja reforma.

Dejansko je to tudi res! Vsi sedanji, pa tudi prihodnji ukrepi, ki so nujni, niso prav nič drugega kot tako ali drugačno priznanje, da se prvotnih stališč, sklepov, teženj, ukrepov nismo držali. Da vseh tistih zadev in od nas samih sprejetih nalog samodiscipline, nismo v vseh in načelih izpolnjevali... Odveč so razprave o tem, kdo je tega kriv. S pepelom smo si menda že dovolj posipali glave in gre zdaj za resno delo, za resna prizadevanja. Sicer pa, kolikokrat smo to že zapisali v številnih resolucijah, kolikokrat smo tako zapisane besede na zastavah našega razvoja že izobesili...!

Treba bo pojesti marsikako grenko pilulo, včasih začinjeno tudi s pelinom. Toda vsakemu občanu, ki količkaj misli s svojo glavo, je jasno, da druge poti ni. Teže pa je s takimi, ki sedanji razvoj in sedanji položaj vnovič skuša-

POLITIČNI RAZGLEDI

Vdor v Laos

Japonska agencija Kyodo je prekršila embargo in sporočila svetu, da se saigonska in ameriška vojska pripravljata na vdor v Laos. Priprave na to operacijo naj bi bile zavite v večjo skrivnost kot na drugo svetovno vojno, vendar pa je svet zvedel zanje — in seveda tudi tisti, ki jim je bil napad združenih južnovietnamsko-ameriških sil namenjen. Potem je novica tudi uradno prišla v svet: v Saigonu jo je povedal predsednik Thieu v Washingtonu pa saigonski veleposlanik.

Saigonska pehota je vdrla v Laos ob podpori ameriškega topništva, letal in helikopterjev, zakaj Nixon tako »spoštuje« sklep, da ameriški vojaki ne smejo stopiti na druga tla v Indokini kot na južnovietnamska: pri tem se poigrava z besedami. Res je, da ameriški vojaki niso na drugih »tleh«, zato pa so v letalih in helikopterjih, ki letajo le nekaj metrov od tal...

Razširitev indokitajske vojne na Laos je ena izmed sestavin »vietnamizacije« in sodi med prizadevanja ameriške administracije, ki naj bi podaljšala bivanje US Army v Indokini, dokler naj bi ZDA naklonjeni režimi ne prevzeli položaja v roke. Ob vdoru v Laos gre predvsem za napad na znano Ho Si Minhovo pot, splet cest, stez in džungelskih stezic, po katerih DR Vietnam pošilja pomoč v orožju in opremi južnovietnamski FNO.

Laos je od leta 1962 (po sklepu zenevske konference) nevtralna dežela (s 3 milijoni prebivalci in koalicijsko vlado), vendar je znotraj razcepljen na tri tokove: nevtralnega, ki ga predstavlja predsednik vlade Suvama Fuma, desničarskega, ki je naklonjen ZDA, ter levičarski Patet Lao, ki sodeluje z naprednimi indokitajskimi silami, predvsem DR Vietnamom in južnovietnam-

■ Vodja novega vojaškega režima v Ugandi general Amin je imenoval vlado, ki ima 18 članov, od tega je kar 17 civilistov. General Amin si je pridržal položaje šefa države, obrambnega ministra in poveljnika vojske. Režim generala Amina je doslej priznalo le malo držav.

■ Val kolere, ki je zajel afriško celino, še vedno ni pojenjal. Bolezen se je pred časom začela širiti od Gvinejskega zaliva v dveh smereh — proti notranjosti Afrike ter vzdolž zahodne obale.

jo obrniti sebi v prid, v kalnem vnovič nekaj iztržiti zase, najsi gre za osebo, za tovarno, za občino ali republiko. In take težnje so kajpada prisotne in bi zategadelj bilo možno nespametno, če bi si metali pesek v oči. Smo pač ljudje, krvavi pod kožo, ki smo se že nekako navadili, da ob slehernem ukrepu iščemo »svoj prostor pod soncem«, pa naj je sonce zavito še v tako atmosfersko meglico...

Nekaj pa me je zadnje dni v časnikih zbodlo. Prebral sem, da so v Kranju pred dnevi — zdaj ko je skopnel sneg! našli (podčrtano — našli) dva kamiona z osemnajstimi tonami moka, ki sta prezimila z moko vred kar na prostem, in zdaj je tista moka zanič...

S tem se verjetno »Zitopromet« iz Sente ni proslavil. Toda ne želim blati imena podjetja, ki morda povsem v redu posluje in trguje. Bolj se sprašujem, kako je moglo do tega priti, ko je vendar povsem na dlani, da so za to odgovorni ljudje v kranjskem predstavištvu. Tudi to ni pomembno, ali sta kamiona »za odpad« ali ne. Gre za — malomarnost, ki sodi že v skledo kriminala...

To je prav gotovo le eden izmed mnogih primerov, ki je po tej ali drugi zaslugi zagledal luč sveta in je bila javnost obveščena o njem. Kaj pa vsi drugi podobni primeri?

Ali je nujno izgubljati se v visokodonečih in gostobesednih razpravah (tudi te so potrebne, čeprav je vprašanje njihovega obsega dvomljivo!), pri tem pa pozabiti na »take« reči, ki jih lahko srečujemo na slehernem koraku?

Pravzaprav bi bilo že nekako smešno kar naprej poudarjati, »da je treba...«, prav bi bilo..., nujno je...«. Te ali podobne izrastline bi bilo treba brezčutno izrezati.

Precej občanov ne bi imelo nič proti takim posegom.

VIDEO

ske FNO. Čeprav je bilo vsem jasno, da je laoska vlada tako rekoč v ameriških rokah, pa je bil vendar premier Suvana Fuma zoper vdor saigonskih čet v njegovo deželo.

Osnovna želja ZDA pri tej operaciji je ne pridobiti pol leta kot z lanskim vdorom v Kambodžo, marveč kar celo leto. Saigonske enote naj bi ob podpori ameriškega letalstva zaprejo Ho Si Minhovo pot za tri mesece: v maju pride deževno obdobje in potem je pot že tako zaprta. Če bi bilo vse v redu — se pravi tako, kot si želijo v Pentagonu — bi položaj prišel v roke ZDA — in Nixon se bi postavil pred volilce z novim adutom: »vietnamizacija« bi se mu posrečila.

Reakcija v samih ZDA se ni tako huda, kot bi morda pričakovali, toda politična apatija ameriškega prebivalstva ni pojav, ki bi ga bilo mogoče napovedati: nenadoma se utegne sprevreči v ostre in splošne protivnoje demonstracije. Zato je še toliko bolj nerazumljiva Nixonova odločitev, saj so zadnje raziskave javnega mnenja pokazale, da se 73 odstotkov Američanov zavzema za popoln umik ameriške vojske iz Indokine.

LR Kitajska in Sovjetska zveza sta najostreje obsodili najnovejši vdor tujih sil v Laos, francoski predsednik

Ameriški vojaki na laoški meji: na laoska »tla« ne bodo stopili?

Pompidou je zatrdil, da je v Indokini mogoča edinole politična rešitev problema, Heathova vlada pa se je strinjala z vdorom, češ da sodi v vietnamizacijo, ki jo vseskozi zagovarja in podpira. Generalni sekretar OZN U Tant je izjavil, da gre za »obžalovanja vredno dejanje«.

Saigonski in Američani pa poudarjajo, da gre za operacijo, ki bo »omejena« v času in prostoru: uničili naj bi tam zbrane sile, ki bi utegnile nasprotovati južnovietnamski in ameriški vojski na severu Južnega Vietnam, nato pa odšli. Ko je ameriško zunanje ministrstvo z uradno izjavo podprlo vdor v Laos, je pri tem naredilo izredno hlinavsko potezo. Predvsem v petem odstavku, kjer je rečeno: »Samooobrambni ukrepi, ki jih je storila Republika Vietnam, so popolnoma v skladu z mednarodnim pravom. Republika Vietnam pripravlja o tem poročilo za varnostni svet OZN, soprodpisnike zenevskega sporazuma in vlade, ki sestavljajo mednarodno nadzorno komisijo.«

Ameriško zunanje ministrstvo je tudi zatrdilo, da ne gre za razširitev vojne, češ da na tistem področju Laosa že tako divjajo boji od leta 1965. Pri tem je šel laoski premier Suvana Fuma tako na roko Američanom, da je preložil »začetno odgovornost« za takšen položaj na DR Vietnam: ker si je skozi Laos utrl Ho Si Minhovo pot. Njegova formulacija je bila takšna, da jo je ameriško zunanje ministrstvo kratko in malo vključilo v svojo izjavo, ko je pojasnjevalo vdor v Laos.

Popolnoma jasno je, da se je indokitajska vojna z vdorom v Laos razširila (kot se je razširila lani z vdorom v Kambodžo). Pri tem je laosko prebivalstvo spet žrtev tuje strategije, ki se prav nič ne meni za njegov način življenja, njegove tradicije in njegovo trpljenje. Ob vsaki operaciji v tistem delu Laosa se morajo tisočeri kmeti seliti drugam. Toda prebivalci Laosa morajo molčati. Samo tri milijone jih je in za Američane so prav »pripravne« žrtve.

V Laosu je ameriška pomoč na prebivalca dosegla najvišjo stopnjo, prav tako pa je dosegla najvišjo stopnjo to-nazna ameriških bomb na prebivalca.

KOMENTATOR

Trajno varstvo borcev in VVI

Dr. Nikola Georgijevski, predsednik zveznega sveta za socialno politiko in zdravstvo, je odgovoril uredništvu »4. jula« na nekatera vprašanja; njegovi odgovori bodo nedvomno zanimali tudi naše borce in invalide.

Na vprašanje, kaj je mogoče pričakovati za zboljšanje varstva borcev in invalidov glede na napovedane spremembe v družbeni upravi je dr. Georgijevski odgovoril med drugim:

V svetu za socialno politiko in zdravstvo svoja prizadevanja opirajo predvsem na spremljanje življenjskih razmer — socialnih, zdravstvenih in stanovanjskih — borcev in vojaških invalidov, ki uživajo varstvo v okviru zakonodaje. Zato ukrepajo in predlagajo stalno tiste ukrepe za izpopolnjevanje zakonodaje, ki o njih federacija neposredno odloča in kar tudi financira. Hkrati spremljajo tudi oblike varstva po republikah, pokrajinah, občinah in v delovnih organizacijah, tako da ugotavljajo, ali je potrebna kakšna sprememba ali dopolnitev. V ta namen so opravili naloge in sprejeli ukrepe konec lanskega leta v okviru področja, ki ga zajemata zakona o varstvu borcev in vojaških vojnih invalidov. Zboljšali so tudi nekatera določila v zakonih o nosilcih spomenice 1941, o odlikovanjih, o vojaških vojnih invalidih in v pokojniškem zakonu, kjer predpisi govorijo o borcih in vojaških vojnih invalidih.

Na vprašanje, kaj je še nepopolno v varstvu borcev in invalidov ter kaj bi želeli zboljšati, je dr. Georgijevski odgovoril, da je večina zadev, ki so jih obravnavali, urejena in da je zagotovljena uzakonitev. Neurejeno je ostalo kvečjemu le to, da niso morda določili vsote denarja, ko gre za izdatke. Morda so še tudi premajhni prejemki posameznikov, n.p.r. osebna invalidnina vojaških vojnih invalidov. Georgijevski tudi meni, da z zadnjo uskladjitvijo invalidnin z ravniyo leta 1959 še niso dosegli zaželenega razmerja, ker življenjski stroški naraščajo hitreje, kakor usklajevanje invalidnin.

Ali svet računa s kakšno novo ureditvijo?

Dr. Georgijevski: Omenil bi n.p.r. tako imenovani avtomatizem, ki pomeni tole: če osebni dohodki od leta do leta naraščajo po 10 odstotkov, se morajo avtomatično — samo po sebi — zvečati tudi invalidnine za toliko odstotkov, ne da bi bilo treba na zvečanje čakati in ga posebej vselej predpisovati.

Kako bo v prihodnje s pristojnostjo federacije in republik pri urejanju varstva borcev in invalidov?

Dr. Georgijevski: Nekateri so predlagali in celo računali s tem, da bi vse vrste financiranja varstva borcev in vojaških vojnih invalidov, pa tudi beneficiranje vseh vrst pokojnin, prenesli na republiške ali pokrajinske proračune; med temi predlogi so se drugi bistveno razlikovali tako, naj bi po njih federacija zakonsko urejala varstvo enotno za vso državo. V razpravljanih je vendar prevladovalo mnenje, da mora biti vsa zakonodaja zvezna in da mora zveza financirati, kar zadeva tako imenovana statusna vprašanja. Potemtakem bo urejanje teh zadev v prihodnje ostalo enotno za vso državo.

Kako zvezni svet dobiva podatke o razmerah borcev in invalidov ter na kaj opira predloge za zakonske ureditve?

Dr. Georgijevski: Rad bi poudaril, da ta vprašanja z družbenega in političnega stališča najbolje spremlja ZZB NOV, družbenopolitična organizacija, ki ji je ta problematika najbližje in ki združuje vse te ljudi.

Ali svet torej vselej upošteva zahteve organizacije borcev glede varstva?

Dr. Georgijevski: Doslej je to storil vselej pri končnih stališčih federacije; stališča, ki je zavzelo in sporočilo predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV, so bila takšna, da so odločilno vplivala na odločitve. Organizacija borcev pa je tudi zavzemala svoja stališča na podlagi obsežnih posvetovanj, raziskovanj in ugotavljanja dejanskih razmer, pri čemer so sodelovale neštete osnovne organizacije in upoštevale vse potrebne podatke.

Narodna obramba in naši ljudje v tujini

Najširše družbene sile so se strnile pri nalogi, da bi kar najpopolneje uresničili zamisel o vseljudski obrambi domovine — od občinskih, pokrajinskih, republiških do zveznih organov, delavskih svetov in drugih samoupravnih teles, kakor tudi seveda svetov za narodno obrambo. Vseljudska dejavnost pri tej nalogi se nenehno razvija. Nastalo je široko razporejeno omrežje državnih in družbenih organov in ustanov, ki se posvečajo organizaciji naše družbe za obrambo domovine.

Uresničevanje koncepcije o vseljudski obrambi terja nadaljnje opredeljevanje teoretičnih in idejnih odgovorov na podlagi splošnih stališč, ker družbo lahko uspešno organiziramo za obrambo po naši zamisli le, če že zdaj določimo mesto ter vlogo slehernega našega za dejavnosti sposobnega občana v primeru napada na našo deželo. To sta poudarila predsednik komisije predsedstva ZKJ za vseljudsko obrambo Danilo Lekić in sekretar Branko Bosanac v odgovorih na vprašanja uredništva »4. jula«.

Eno izmed vprašanj se je glasilo, kako pritegniti v organizacijo vseljudske obrambe veliko »civilno« armado naših delavcev, zaposlenih v tujini. Ali ne utegne škodljivo vplivati, če bo odsotnost naših ljudi trajala dolgo ali da se bo podaljševala?

Odgovor se je glasil: Razpravljanje o izseljevanju zaradi zaslužka se je dandanes pri nas tako razširilo, da skoraj povsod, zlasti v organizacijah in na forumih ZK, povezujejo obravnavanje raznih vprašanj s to zadevo ali kako zajeti naše ljudi, zaposlene v tujini, v našo vseljudsko obrambo. Tako je to postalo zelo pomembno idejno vprašanje, zlasti še, ker se razpravljanja končujejo navadno s predlogi, naj bi posegli po administrativnih ukrepih ter preprečili ali vsaj občutneje omejili nadaljnje izseljevanje mladih ljudi. Takšni predlogi so seveda nesprejemljivi in nemogoči. Če že kje sprejemajo takšne predloge, pa se mora Zveza komunistov s svojo idejno dejavnostjo odločno upreti miselnosti, da je izseljevanje za služkom mogoče odpraviti v korist vseljudske obrambe s kakršnimikoli administrativnimi ukrepi. To vprašanje terja, da se ga lotimo bolj vsestransko, glede na to, da je naša obramba tudi v interesu naših izseljenih delavcev, in da hkrati upoštevamo politični pritisk sovražnih sil v tujini.

V sedanjih razmerah ni nobene druge rešitve kakor organizirana idejnopolitična dejavnost, predvsem komunistov. Ustvariti je treba pogoje ter zagotoviti, da tuje sile ne bodo mogle izkoriščati

Tudi mladina ima besedo o vseljudski obrambi

Nadaljevanje s 1. strani

včasih, ko so se pomenkovali, kako naj mladina sodeluje z našo armado, kakor je to postala navada, n.p.r., da se je udeleževala obiskov po vojašnicah ali da je mladinska organizacija vabila vojake na svoje plesne prireditve. Ta oblika sodelovanja je sicer potrebna in jo je treba gojiti, a samo to bi bilo mnogo premalo. Zato pa je mladina že doslej živo sodelovala pri splošnih pripravah vse-

ljudske obrambe; mladi ljudje sodelujejo prav povsod in so si tudi pridobili precej znanja ter sposobnosti za vseljudsko obrambo.

Že v uvodnem govoru na posvetovanju je sekretar Zveze mladine Jugoslavije Milutin Vukašinović jasno zavzel stališče mladine o udeležbi in odločanju mladih ljudi v vseljudski obrambi. Zavrnil je prejšnjo miselnost, po kateri bi morale biti oblike organizacijskih priprav povsod popolnoma po enem kopitu, saj različnost oblik lahko obogati koncepcijo vseljudske obrambe. Opozoril je na pomanjkljivost, da so bila doslej dekleta, zlasti na podeželju, premalo pritegnjena v priprave na vseljudsko obrambo.

Prireditelji posvetovanja so že pred zborom zavzeli stališča o perečih zadevah, nadaljnja vprašanja pa je razčistila razprava nad 40 udeležencev izmed 300 delegatov iz vse države.

V osnutku, kakšna stališča naj zavzamejo o posameznih vprašanjih, je predvsem rečeno, da si ni mogoče misliti uresničevanja zamisli o vseljudski obrambi, če bi ne sodelovala mladina — neposredno in ustvarjalno. Mladina je že doslej mnogo storila za to veliko vseljudsko nalogo. Toda pripravljane mladine ne more biti skrb le ZM in družbenih organizacij, marveč prav vse družbe, z vsemi pristojnimi dejavniki.

Nadalje so poudarili, da je uresničevanje zamisli o vseljudski obrambi mogoče zagotoviti le, če se bodo delovni ljudje in zlasti še mladina seznanili z njo dovolj dobro. Zveza mladine meni, da uresničevanje zamisli o vseljudski obrambi zagotavlja ideološka in politična dejavnost, ne pa poenotenje priprav na obrambo.

Mladina je zavrnila pokroviteljsko, očetovsko razmerje do mladih ljudi; doslej se je namreč pokazalo, da ponekod niso dovolj zaupali mladini, da ji niso priznavali pravic in odgovornosti na področju narodne obrambe. Zaradi tega mladina ni dovolj zastopana v državnih in družbenih organih, ki se posvečajo narodni obrambi; spričo tega mladi ljudje tudi ne sodelujejo dovolj pri sestavljanju programov, namenjenih prav za njihove naloge.

Razprava je ta stališča dosledno podprla in še posebej opozorila na nekatere dosežane pomanjkljivosti v razmerju do mladine. Tako je Milan Biber, delegat iz Slovenije, dejal, da mladina nikakor ni proti organiziranosti, ko odklanja šablone pri organizacijskih pripravah; mladina je za kar najširše pobude, kakršne so se tako zmagovito uveljavile med narodnoosvobodilno vojno. Le tako bo mogoče primerno upoštevati vse narodne, zemljepisne in druge značilnosti našega različnega družbenega okolja.

Dušan Pekić, generalpolkovnik, je menil, da bo mladina v primeru vojne imela različne naloge — delovne, bojne, učne in politične zato se morajo mladi ljudje znajti v slehernem organiziranem okolju: v delovnih organizacijah, šolah, v enotah JLA, teritorialne obrambe in civilnega varstva, v posebnih mladinskih bojnih ali učnih enotah. Povsod tu mora mladina neposredno sodelovati, seveda v smislu statuta Zveze mladine Jugoslavije. Vse te organizacijske oblike in sedanja ureditev po republikah so dobre in vse imajo namen: zavarovati celotnost in neodvisnost socialistične Jugoslavije.

Po »4. julu«

OB TABORNEM OGNJU

REVOLUCIONARNE TRADICIJE V VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU

V »Komunistu« od 5. februarja 1971 so priobčene obširne teze o idejnopolitičnih vprašanjih vzgoje in izobraževanja. Že v uvodu teh tez je tudi odstavek:

»SedANJI trenutek zahteva, da celovito in kritično osmislimo vzgojno naravnost šole. Odmikamo se od etatične ureditve k samoupravni družbi, otrešamo se uokvirjenega načina mišljenja, naša zavest se sprošča — hkrati pa se zaradi nasprotij družbe in njene polne odprtosti v svet porajajo v družbeni zavesti različni idejni tokovi, ki imajo vpliv tudi v pedagoški teoriji in praksi. Razvoj samoupravnih odnosov v šolstvu bo potrebno ce-

lovito osmisliti. Solo je treba še bolj razviti kot enotno vzgojno izobraževalno in samoupravno skupnost, v kateri bosta učenec in pedagog — vsak v okviru svojih možnosti, pravic in dolžnosti — enakopravno sodelovala v pedagoško vzgojnem procesu. Odločno moramo zavrniti vse težnje po idejno nevtralnem in družbeno neangažirani šoli. Zagotoviti je treba ustrezen poudarek patriotični vzgoji, predvsem na temelju revolucionarnih tradicij in NOB.«

Poudarek, da je treba patriotično vzgojo graditi predvsem na temelju revolucionarnih tradicij NOB, je zelo pomemben.

Nadalje zasledimo tudi v IV. poglavju, kjer so zajeta nekatera vsebinska vprašanja socialistične vzgoje v šolah, odstavke, v katerem je govor o pomembnosti vzgoje na temeljih revolucionarnih tradicij iz revolucionarnih gibanj in NOB:

»Določena kriza, v kateri je naše šolstvo — a tudi šolstvo drugod po svetu — zahteva večjo pozornost družbe. V šoli se kaže težnja po idejnem nevtralizmu in dezangažmaju. Uveljavlja se nega-

tivni pozitivizem, učna snov se znanstveno in idejno ne osmišlja — ali pa se vztraja pri zastareli idealizirani podobi naše družbe in socializma. Vrednote samoupravnega socializma še niso povsod temelj vzgojnih prizadevanj; v mnogih šolah niso vsakdanja vsebina pedagoškega procesa, ampak le občasna intervencija ali formalni dodatek. V sklopu teh vprašanj je treba določene preučiti vprašanja socialističnega značaja vzgoje glede na to, da mora današnja šola še vedno v prvi vrsti izpolnjevati naloge, ki izhajajo iz revolucionarnega poslanstva in vloge delavskega razreda v družbi. Zavrniti je treba tudi zanemarjanje ali celo poskušne omalovaževanja patriotične vzgoje in revolucionarnih tradicij iz revolucionarnih gibanj in NOB.«

PRIPIS UREDNIŠTVA:

Gornja dva odstavka ponatiskujemo zaradi njune aktualnosti, čeprav morda spričo težkega stila in izraznosti ne bosta vsakomur dovolj razumljiva. Prav bi bilo, če bi o tej temi spregovorili tudi prosvetni delavci.

BESEDA DOPIŠNIKOV

RIBNICA

VRSTA PROSLAV V JUBILEJNEM LETU

V jubilejnem letu, ko bomo slavili 30. letnico ustanovitve Osvobodilne fronte, bo tudi v ribniški občini vrsta proslav in prireditvev. Prva proslava bo 26. marca, ko slave v ribniški občini občinski praznik. Mesec zatem, 27. aprila, bo občinska konferenca SZDL organizirala akademijo v počastitev 30-letnice OF. Ob tej priliki bodo podelili priznanja OF najzaslužnejšim družbenopolitičnim delavcem v občini. V mesecu maju se bo izvršilo več prireditvev: ob dnevu zmage, tek ob žici okupirane Ribnice, ki je postal že tradicionalen, dan mladosti. Konec junija bodo v Zapotoku izročili namenu nov gasilni dom, katerega gradnjo so gasilci iz Zapotoka in Vinic skoraj v celoti financirali sami, oziroma so ga zgradili s prostovoljnimi delom. Otvoritev gasilnega doma bodo združili s proslavo ustanovitve OF, katere se bodo udeležili gasilci iz vse občine.

Dne 11. julija, ki nekako sovpada z ustanovitvijo 1. ribniške čete, bo v ribni-

ški občini osrednja proslava dneva vstaje v Ribnici. Konec junija in v prvi polovici julija naj bi bilo nekaj festivalskih prireditvev, športne prireditve ipd.

V času osrednje proslave dneva vstaje so predvidene še naslednje prireditve: AMD Ribnica naj bi organiziralo avto rally po občini, odprta bo foto razstava (Ribnica v vojni, Jože Petek), slikovna in dokumentirana razstava gospodarskega in družbenega razvoja občine, razvoj komunalnega sistema občine, prikaz 26 let občine Ribnica ter še več drugih prireditvev.

Na dan 22. julija bodo pripravile program proslav združenja borcev.

Letos bodo slavili v ribniški občini tudi deset let delovanja »Ribniškega festivala«, ki obsega predvsem kulturne prireditve ter gostovanje priznanih gledaliških in opernih hiš iz Slovenije in Reke.

Lepo bodo proslavili tudi 29. november — praznik republike in 22. december — dan JLA.

K. O.

VIŠNJA GORA

INVALIDSKA ORGANIZACIJA — USPEŠNO

Višnjegorska invalidska organizacija je na obnem zboru napravila obračun o svojem lanskem uspešnem delovanju. Poročal je njen predsednik Karol Šparovec.

Združenje šteje 39 članov. Skupno z ZB ima tričlanski odbor, ki samostojno pripravi vse za pogreb, ko umre kakšen član. Obiskujemo bolne člane in jim pomagamo. Lani smo na vseh spominskih znamenjih v spomin padlih borcev obnovili napise in uredili partizansko grbišče na pokopališču. — Med drugim smo sklenili, da bomo od-

kupili zemljišče, kjer se bodo poletni lahko pri razvedrih zbirali člani — uredili bomo balinišče. Nadalje bomo napravili izlet na Štajersko — v Maribor in na Pohorje ter dalje v Rogaško Slatino. — V prihodnje se bomo tesneje povezali z vsemi organizacijami v kraju, zlasti z mladinsko in borčevsko, kar je toliko bolj potrebno, ker moramo letos tudi pri nas primerno proslaviti 30-letnico vstaje.

FRANC PRIJATELJ

VELENJE

POPREČNA OCENA NA IZPITIH 4,5

Ni prav, da le redko kaj napišemo o posameznikih in organizacijah, ki opravljajo pomembno delo v naši domovini. Skrbijo za varno in mirno življenje nas vseh. Med temi družbenopolitičnimi organizacijami je prav gotovo ZRVS Velenje.

Ze več let se močno čuti njegova aktivnost. Vodstvo ZRVS skrbi za stalno strokovno in praktično izobraževanje članstva. Vsako leto pripravi ta organizacija krajši izlet, v katerem združi načelo: Prijetno s koristnim! Tako se še bolj utrjujejo tovariške vezi med članstvom.

ZROP je tudi preteklo leto končala zelo uspešno. Člani so pridno obiskovali predavanja in razgovore ter se praktično usposabljali. Svoje znanje so preizkusili v začetku januarja letos pri izpitih. Dobri predavatelji so znali zainteresirati člane in zato je bil uspeh pri izpitih še lepši. Med ocenami so prevladovali odlične. Poprečni uspeh pa je 4,5.

Ko so na nedavni seji upravnega odbora

ZRVS Velenje kritično analizirali delo Zveze in uspehov pri usposabljanju članov, so menili, da je k tako velikemu zanimanju članstva za tematiko, ki so jo lani obravnavali, precej pripomogla revija Naša obramba. Prav bi bilo, če bi jo imela vsaka hiša.

Tudi letos bodo nadaljevali izobraževanje članstva. Program so skrbno sestavili in se bodo podrobno pogovorili o njem na naslednji seji.

Rezervni vojni starešine so aktivni tudi na drugih področjih našega življenja. Njihovo delo naj se čuti v vsakem zaselku občine. Tudi tu se močno zavedajo, da je dobra priprava ne samo njih, ampak slehernega prebivalca, porok za mir. Rezervni vojaški starešine pa naj bi bili še bolj kot doslej usmerjevalci organizacije izobraževanja ljudstva v vseh ktičkih naše domovine.

—o—

LJUBLJANA-MOSTE

LETNA SKUPŠČINA ZB

Dne 10. februarja 1971 je bila redna letna skupščina Združenja borcev Moste. Udeležba je bila izredno velika. Na dnevnem redu so bila poročila o delu organizacije in odbora v preteklem letu, poročilo o materialnem finančnem stanju, poročilo nadzornega odbora in volitve novega odbora.

O delu organizacije je poročal njen dosedanji predsednik Lojze Vršnjak. Najprej je omenil nekatere notranje in zunanje politične aktualnosti, nato pa je obširno poročal o delu odbora in posameznih komisij.

Socialna komisija je v letu 1969 obravnavala 20, v letu 1970 pa 25 prošelj, in sicer 11 za dodelitev priznavalnine, 13 za dodelitev pomoči pri šolanju otrok, 7 za dodelitev ali zamenjavo stanovanj, 9 za dodelitev posojila za nakup ali popravilo stanovanj ter 5 za dodelitev enkratne pomoči. Čeprav je bilo 25 primerov pozitivno rešenih in so prosilci dobili stanovanjsko posojilo za nakup stanovanja ali popravilo svoje hiše, nekaj borcev še vedno nima urejenih stanovanj.

Čeprav so bile pokojnine nekoliko izboljšane, še vedno ni urejen socialni problem nekaterih borcev. To pa predvsem zato, ker cene še vedno rastejo. Da ni ta problem pri nekaterih le prevelik, ga družba rešuje tako, da določenim socialno ogroženim, a zaslužnim borcem, dodeljuje mesečno ali enkratno denarno pomoč. Do sedaj prejema osem članov republiško, sedemnajst pa občinsko priznavalno, osem članov prejema denarno pomoč pri šolanju svojih otrok, enajst pa družbeno pomoč.

Poleg tega je bilo v letu 1969/70 na brezplačnem oddihu v Banjolah štirindvajset članov organizacije. Za dan republike so obiskali 17 bolnih in 33 nad 75 let starih članov ter jih tudi skromno obdarili.

Skupno z združenjem VVI je odbor vsako leto ob prazniku žensk za vse članice organizacije priredil pogostitev s kulturnim programom. Pri tem pa so vedno sodelovali pionirji osnovnih šol Vide Pregarc in Ketteja-Murna. Finančno sta akcijo podprla krajevna skupnost Moste in trgovsko podjetje Mercator.

V septembru 1970 so na terenu popisali otroke borcev, ki obiskujejo srednjo, višjo in visoko šolo. Teh otrok je 48, verjetno bo treba nekaterim teh družin pomagati, da bodo svoje otroke lahko doštudirale. Popisali so tudi aktiviste, ki jih je 350. Organizirali so izlet v Kočevski rog, na grad Borl, v Begunje, ki se jih je udeležilo veliko članov. Združenje ima 611 članov med njimi je 23 nosilcev spomenice 1941. V raznih organizacijah na terenu aktivno dela nad 50 članov ZB, trije so odborniki občinske skupščine, eden pa odbornik v mestnem svetu. Teh nekaj podatkov kaže, da so člani ZB Moste še vedno zelo aktivni.

V razpravi o poročilih je bilo govora, da ZB intenzivno sodeluje z drugimi organizacijami in s tem ureja tekoče probleme borcev. Omenjali so, da je dežurna služba, ki posluje vsak četrtek, res potrebna, saj je med letom sprejela 117 raznih prošelj, osebno pa se je oglaslo nad 200 članov zaradi raznih informacij.

Največ so razpravljali o letošnjem praznovanju 30-letnice vstaje. Predlagali so, naj bi obletnico praznovali ob občinskem prazniku, ki bo 27. aprila.

Skupščina je izrekla vse priznanje dosedanjemu predsedniku Alojzu Vršnjaku, dolgoletnemu prizadevnemu in marljivemu predsedniku združenja.

MAKS BURGAR

LJUBLJANA

ZBOR BORCEV ZA SEVERNO MEJO

Ljubljanska organizacija borcev za severno mejo v letih 1918/19 je imela minulo nedeljo občni zbor. Zbora so se udeležili člani tudi s področij dvanajstih drugih občin, kjer nimajo samostojnih organizacij. Ljubljanska organizacija šteje okrog 700 članov in je med najmočnejšimi v Sloveniji.

Predsednik mestnega odbora Jože Hribar je med gosti pozdravil zastopnika sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo in odposlanca republiškega odbora zveze. Najstarejši član mestne organizacije tov. Gombač je odkril doprsni kip generala Rudolfa Maistra. Na predlog Lojze Ude ta so zborovalci navdušeno sprejeli, da ima nekdanja prostovoljska enota stotnika Miroslava Martinčiča, ustanovljena ob prevratu leta 1918 v Ljubljani, domicil pri ljubljanskem mestnem odboru. Tovariš Ude je nato pripel na zastavo mestne organizacije trak s posvetilnim napisom. Po počastitvi padlih tovarišev v bojih za severno mejo pa je podpredsednik republiškega odbora tov. Štaudekar pripel na zastavo trak v spomin mrtvim tovarišem.

Tajnik osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev F. Štaudekar je opisal zborovalcem dogodka ob zadnji plebscitni proslavi v Celovcu in obsodil grožnje »Heimatdiensta« proti koroškim Slovincem; obsodil je postavitev spomenika vojnemu zločincu Maier-Kaibitschu, kakor tudi postavljanje spomenika v Grazu padlim nacistom in petkolonašem med okupacijo v Sloveniji. Odločno je zavrnil trditve zastopnikov koroških sindikatov, češ da »šovinisti na

obeh straneh« izkoriščajo manjšinska vprašanja, saj tisti, ki se morajo bojevati za svoj narodni obstoj in ki jim grozijo z iztrebljenjem, pač ne morejo biti šovinisti.

Lojze Ude je predlagal resolucijo, ki med drugim obsoja nasilnega germanizatoričnega ter nacističnega duha, ki je še vedno živ na Koroškem. Resolucija tudi izraža zadovoljnost, da so tako naši politični organi kakor komisija za mednarodne stike pri CK ZKS, komisija skupščine SR Slovenije idr. tako jasno kakor še nikdar doslej izjavili, da je dobro sosedstvo med Jugoslavijo in Avstrijo — ki si ga vsi želimo — mogoče le, če bo Avstrija izpolnjevala svoje mednarodno prevzete obveznosti, zlasti še 7. člen avstrijske državne pogodbe. Resolucija je bila soglasno sprejeta.

O delovanju mestnega odbora v dvehletnem delovnem obdobju je poročal predsednik Jože Hribar. Med drugim je odbor vzdal spominsko ploščo generalu Rudolfu Maistru na njegovi rojstni hiši na Uncu in postavil Maistru spomenik v Kamniku (s sodelovanjem s kamniško občinsko skupščino). Odbor je prirejal med drugim tudi izlete za svoje članstvo (na Koroško in Tolminsko).

Zborovalci so se med drugim tudi zanimali, kako je z izpolnjevanjem zakona o borcih za severno mejo. Odgovoril jim je pomočnik republiškega sekretarja za zdravstvo in socialno varstvo J. Miklavc.

V mestni odbor so izvolili večino dosedanjih organizacijskih delavcev s J. Hribarjem, dr. Pavličem, Grčarjem, Keikom in Horvatom na čelu. F. Št.

Imeli smo ljudi

Franc Krebs

Ko smo se poslavljali od tebe, dragi Francček, smo podoživljali vso dolgo in neskončno pot, ki smo jo skupaj prehodili v februarjem snegu 1944. leta. Tvoja drobna postava in dobrodušen prijazen nasmeš sta nam nešteto krat v najhujših trenutkih pomagala, da smo se znali drug drugemu nasmehiti v najhujših trenutkih. To je bilo mnogo v tistih neusmiljenih časih. Na zunanji pogled neznan človek, si takrat bil zgled in dokaz, da se v burji in ognju vzdrži, kadar gre za pravično stvar, za čast in poštenje.

Tvoja revolucionarna zavest in predanost splošno človeški želji po mirnem in srečnem življenju potrjujejo partizanska spomenika 1941 ter odlikovanja za tvojo hrabrost, tvoje rane in tvoje povojno delo.

Sreče si malo užil, saj so te bolezen in posledice vojnih tegob prekmalu prisilile, da si moral že leta 1952 zapustiti svoje delovno mesto in oditi v pokoj.

Tvoja partizanska pot l. 1942 v Dolomitski odred, l. 1943 v I. bataljon Tomšičeve brigade, nato v štab 4. operativne zone ter končno v štab 14. divizije, vse to bo ostalo zapisano v zgodovini našega osvobodilnega boja.

Tvoji prijatelji sopotniki in tovariši iz 14. divizije te bomo ohranili v spominu, dokler tudi nas ne pokrije rodna prst.

Marija Gimpelj

Novembra nas je zapustila zavedna partizanska mati Marija Gimpelj iz Rodin pri Črnomlju. Vse življenje jo je spremljalo trdo delo za suhi kruh. Bila je še otrok, ko je že služila v daljni Srbiji.

Bila je mati šestih otrok. Sin Stane se je uvrstil med prve partizane. Kmalu potem je njegovemu zgledu sledil drugi sin, Albin. Doma so ostali še otroci. Marija se je morala z njimi večkrat umakniti pred Italijani in domačimi izdajalci. Požgali so ji dom. Borci so jo poznali kot zgledno partizansko mater

v pravem pomenu besede. Ni bilo borca, ki se je zatekel v njen dom, da bi mu ne dala zadnje skorjice kruha. Vrata njenega doma so bile odprta vsem borcem — od belokranjske čete, do Tomšičeve in Gubčeve brigade.

Janez Justin-Skala

Nastopil je 85. leto svojega življenja, ko nas je zapustil. Bil je član ZB, priljubljen tovariš Janez Justin-Skala iz Prevoj pri Lukovici.

Pred prvo svetovno vojno je odšel v Ameriko za kruhom. Ni pozabil domovine. Vrnil se je kot zrel mož. Med okupacijo je požrtvovalno sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju pod imenom Skala. Bil je intendant — zbiral in prevažal je živež, prenašal poročila itd. V njegovi hiši je bil prvi partizanski bunker, zmeraj odprto zatočišče borcev. Po osvoboditvi je bil prvi predsednik krajevnega odbora v Prevojah. Za svoje delo ni nikdar pričakoval plačila ali pohvale.

Matjonova mama

V januarju, sredi najhujše zime, so na pokopališču v Viševku položili k zadnjemu počitku Franciško Lekan — Matjonovo mamo iz Pudoča. Mnogo ljudi se je poslovilo od žene, ki je v zgodovini naše revolucije zapisana kot partizanska mati, slovenska mati-mučenica.

Ob sovražni okupaciji so bili njeni številni otroci zvečine še mladoletni. Starejši izmed njih so začeli kmalu sodelovati z osvobodilnim gibanjem, sin Jože je šel leta 1942 v partizane. Poleti 1942, ko se je na Notranjsko zgrnila velika italijanska ofenziva, je bila Lekanova družina prizadeta kot malokatera druga. Kmeti Lekana so zločinci iz enot »cravate rosse« prišli, ko je pospravljali seno, in ga zverinsko ubili (zabili so mu žebelj v glavo). Strahna je bila bolečina matere, ki je ostala brez moža in ki ni vedela, kaj je z otroki, ki so jih Italijani odpeljali v internacijo na Rab. — Gorje, ki ga je preživela ta žena s svojimi otroki, se ne da opisati. Prenasala ga je junaško, in po vojni je ostala, delavna kot prej, zmeraj pripravljena pomagati drugemu. V grob jo je položila v 77. letu starosti nenadna zahrbtna bolezen. Za njo žalujejo sovaščani, sorodniki in otroci, zlasti sin Tone, ki je ostal sam na kmetiji.

UTRINKI IN ODMEVI

Jugoslovanske pionirske igre in NOB

Pod tem naslovom nam je tovariš MARJAN TRATAR-UCO poslal daljši prispevek, iz katerega povzemamo:

Svet za vzgojo in varstvo otrok Jugoslavije je v začetku šolskega leta 1970—1971 razpisal za razdobje 1970—1972 pionirske igre z naslovom »Tisoč radosti«. Med mnoge naloge, ki zajemajo izvenšolske naloge, so tudi teme iz osvobodilne vojne in revolucije. Tako pohod pionirjev v Kumrovec, srečanje dobitnikov kipca »Kurir Jovica«, ki so jih prejeli za delo pri varovanju tradicij NOB, srečanje mladih zgodovinarjev itd.

K razpisu pa je svoje dodala tudi Zveza prijateljev mladine Slovenije, ki je razpisala svoj, slovenski načrt za dve leti. V načrt spada tudi zbor slovenskih pionirjev v Trnovskem gozdu, ki bo junija 1971. Taki zbori (lani je bil na Pokljuki), postajajo že tradicionalni. Tako bo letos, za tridesetletnico vstaje, prireditve še posebno pomembna.

Nadalje bo v Novem mestu II. republiško prvenstvo pionirjev, ki se bodo pomerili v streljanju. Prireditve bo pomembna zaradi negovanja revolucionarnih tradicij in priprave na vseljudsko obrambo.

Prihodnje leto bo tudi ponovno srečanje pionirjev-zgodovinarjev. Do tedaj bodo še bolj temeljito proučili razvoj osvobodilne vojne vsak na svojem območju. V Novem mestu bo 1972 tudi srečanje pionirjev-prometnikov, prav tako povezano s poznavanjem NOB v Novem mestu.

Med šestimi točkami, ki jih republiška Zveza prijateljev mladine postavlja kot po-

goj za pridobitev znaka »Tisoč radosti«, je tudi partizanski pohod. Večina pionirskih odredov bo v načrt vključila tudi svoje programe. Med drugim bodo pionirske organizacije v šolah na območju novomeške občine uvedle redni zbor pionirjev, povezan s pohodom v partizanski kraj. Med take akcije spada tudi udeležba pri »Kurirčkovih pošti«.

Zanimivo je tudi in zelo koristno, kar so sklenili na nedavnem posvetovanju zastopnikov predsedstev občinskih zvez prijateljev mladine z republiškim odborom za Jugoslovanske pionirske igre. V vsakem pionirskem odredu naj bi ustanovili zgodovinarski krožek. Ta naj bi poleg proučevanja zgodovine pripravljala tudi srečanja mladih zgodovinarjev, kakršno bo prihodnje leto v Kranju. Po šolah naj bi tudi ustanavljali majhne muzejske zbirke, med katerimi bi predmeti in listine iz osvobodilne vojne imele posebno mesto. Seveda bi zgodovinarski krožki morali tesno sodelovati z ZZZ.

V novomeški občini so se pionirji pri proučevanju zgodovine zelo odlikovali, saj so pripravili ali sodelovali pri mnogih akcijah za pisanje kronik. Tako v Žužemberku, Novem mestu in v Dolenjskih Toplicah ter Otočcu. Po razstavah po manjših krajih je bila večja razstava v Dolenjski galeriji v Novem mestu, nato pa so pionirji vse zbrano oddali muzeju.

Sodelovanje z zgodovinarskimi krožki pa je tudi važno delovno področje za komisije pri odborih združenj borcev, ki se ukvarjajo z zgodovino in tradicijami NOB.

magal z nasveti, razne sadike vinske trte in okrasnega drevja je imel vedno na zalogi, zanje ni nikoli nič vzel. Bil je kremenit značaj, vse in vsakogar razumečajoč, med desetisoči mu ni bilo enakega. Mnogo sem dobil od njega in sem mu bil vedno hvaležen za vsako iskreno besedo. Občudoval sem njegovo globoko ljubezen do narave in do naše slovenske zemlje.

JANKO REBOLJ, ČRNUČE

UREDNIŠTVO PRIPOMINJA: Pri letih pokojnega Franca Ravbarja je prišlo do tiskovne napake. Tovariš Rebolju se zahvaljujemo za opozorilo, pa tudi za besede, s katerimi se spominja pokojnega Ravbarja, saj tak kremenit mož zasluži, da se o njem še kaj več piše.

PRAVNA POSVETOVALNICA

Pravica vdove do pokojnine

D. F. Ilirska Bistrica

Vprašanje: Do leta 1968 ste kot borka pred 9. 9. 1943 prejeli priznavačnino. Po mozevi smrti, leta 1968, ste s priznavačnino prekinili. Začeli ste dobivati pokojnino po mozu, ki je bil borec in mirnodobni invalid. Prosite za pojasnilo, kakšne pravice imate do pokojnine in kakšna pokojnina vam pripada.

Odgovor: Zal nam je, da vam na vaše pismo ne bomo mogli dati odgovora, ki bi vas zadovoljil. V pismu namreč ni nobenih podatkov, samo na podlagi gornjih navedb pa je odgovor nemogoč. Pismo je preveč splošno in zato bo tudi odgovor samo splošen. Tako za vas kot za druge velja, da je treba navesti čimbolj točne podatke, če hočete čimbolj točen odgovor.

Ker pišete, da že prejimate pokojnino po mozu, sklepamo, da za pokojnino izpolnjujete kot vdova tudi vse pogoje. Zato vam ne bomo naštevali pogojev, ki jih mora vdova izpolniti, da dobi po umrlem mozu družinsko pokojnino. Naj pa pojasnimo, da se družinska pokojnina odmerja od pokojnine, ki jo je prejemal umrli mož, ali pa od pokojnine, ki bi jo glede na pokojninsko dobo prejemal mož, če bi bil še aktiven in zaposlen. Zato pa so odločilni za višino predvsem osebni dohodki pok. moža in trajanje njegove zaposlitve, deloma pa tudi, če je do smrti prišlo zaradi nesreče pri delu. Skratka, od pokojnine, ki bi šla možu, se odmerja tudi pokojnina vdove in drugih družinskih članov. Družinska

Prekomorci v Idriji in Tolminu želijo, da novi pokojninski zakon jasno zajame njihove probleme

Pri odboru ZZZ NOV v Idriji deluje že nekaj let tudi odbor nekdanjih borcev-prekomorcev. Sestajal se je zlasti takrat, ko so bile v teku priprave za večja zborovanja in tovariška srečanja. Tokrat (13. febr.) pa se je sestal predvsem zato, da bi razpravljali še o nekaterih nerešenih borčevskih vprašanjih. Močno razgiban sestanek (v sosesčini se je med tem sestal tudi odbor združenja borcev!) se je začel s kratkim poročilom tovariša Alberta Kluna, tajnika osrednjega odbora prekomorskih brigad. Vsi prisotni so zatem posegli v razpravo in sklenili, da bodo občinski skupščini v Idriji predlagali, naj bi se v zvezi z razpravo o osnutku novega zakona o pokojninskem zavarovanju zavzela za še nerešena vprašanja nekdanjih borcev-prekomorcev in si prek svojih zastopnikov v republiški skupščini prizadevala, da bo nov zakon priznal status borca vsem tistim primorskim Slovencem, ki so se med drugo svetovno vojno borili v vrstah grških in albanskih partizanov in sploh v odpor-niških gibanjih drugih narodov (Rusija, Francija, Italija itd.). Zakonodajni organi naj bi dosledno upoštevali specifičnosti narodnoosvobodilnega gibanja na Primorskem in v Istri. Fašistične oblasti so gnale naše ljudi v posebne kazenske bataljone pa tudi na afriška in balkanska bojišča ter celo v Rusijo. Številne skupine naših ljudi so imele zategadelj vsaka svojo pot in ta je bila v vseh primerih drugačna od tiste, ki velja za borce v domovini. V Afriki so se že konec leta 1940 in v začetku leta 1941 po Britancih zajeti Primorci in Istrani vključevali v zavezniško vojsko in odhajali z njo na fronto. Kmalu zatem (poletje 1941) se je več naših ljudi v Egiptu vključilo v takorimenovano jugoslovansko kraljevo vojsko v prepričanju, da se bodo lahko borili za svobodo jugoslovanskih narodov. Kot taki so odšli tudi na fronto v Libiji. Ko so zvedeli za izdajstvo Draže Mihajlovića in begunskega kralja, so se uprli kraljevim oficirjem in opredelili za NOVJ. Zato bi jim morali vsaj od 10. julija 1943 priznati dvojno štetje posebne delovne dobe skupaj z vsemi borčevskimi pravicami. Prav tako se postavlja tudi vprašanje »Alžircev«, ki so jih zavezniki odpeljali s Sicilije v Afriko prav zaradi tega, ker so se opredelili za NOVJ. Kot posebno skupino pa bi moral zakon obravnavati vse tiste naše ljudi, ki so jih fašistične oblasti poslale v posebne kazenske bataljone na Sardinijo. Njihova opredelitev za NOVJ po kapitulaciji Italije je izven vsakega dvoma. Zaradi privrženosti njihovi domovini so Američani množico naših »Sardincev« odpeljali na Korziko in jih kot poseben polk »slovanskih čet« vključili v svojo VII. armado. Priznati bi jim morali dvojno štetje iz naslova zavezniške vojske, saj so dejansko bili na fronti. Vsem tistim,

ki so tako uspešno organizirali naše »Sardince« in vodili toliko uspešnih akcij v korist nove Jugoslavije, bi morali priznati borčevske pravice. Knjige o prekomorcih nudijo dovolj dokumentacije, da se lahko za vsako posamezno skupino prekomorcev ugotovi njen delež v boju proti nacifašizmu.

Da bi prekomorci v idrijski občini v bodoče še uspešneje delovali, so si svoj odbor močno dopolnili. Izvolili so nadalje še komisijo, ki naj komunalnemu zavodu za socialno zavarovanje daje predloge glede posameznih borcev prekomorcev. V Idriji so si prekomorci izdelali tudi delovni program za letošnje leto. Vsi se bodo vključili v proslave ob 30. obletnici NOB jugoslovanskih narodov.

Enako ploden in živahen je bil istega dne sestanek prekomorcev v Tolminu. Njokovemu sestanku je prisostvoval tudi tovariš Si po Gianfrate, predsednik odbora ZZZ NOV za Tolminsko. Nekateri tovariši so na sestanku predlagali, naj bi nov zvezni zakon o pokojninskem zavarovanju vseboval člen, ki določa, da bosta vprašanje prekomorcev reševali SR Slovenija in Hrvatska. To naj bi bilo vključeno tudi z zakonom o pravni m postopku. Tudi razprava v Tolminu je pokazala, da se danes čutijo najbolj prizadeti tisti naši ljudje, ki so okusili grenkebe Sardinije. Bili so izpostavljeni najhujšemu fašističnemu terorju. Na proslulem otoku sta neusmiljeno kosili malarija in lakota. Skupino, ki je odšla na Korziko, so Američani iz spekulantskih političnih verokov zadrževali vse do novembra 1945.

Doslej so skušale komisije pri komunalnih zavodih nekatere najbolj pereče primere prekomorcev reševati s takorimenovanimi kriteriji, ki pa nimajo zakonske podlage. In tako se nastajale razne nevedčnosti, ki jih lahko odpravimo edino s spremembo ustreznih zakonov.

Tudi v Tolminu so pod odkriljem Zveze združenj nekdanji borci prekomorci okrepili svoj odbor ter izbrali svoje predstavnike v komisijo, ki naj bi pri komunalnem zavodu pomagala reševati probleme prekomorcev.

Ni dima brez ognja. Prekomorci se tako živo zavzemajo za pravično rešitev nekaterih svojih vprašanj, ker čutijo, da je pravica na njihovi strani.

S. V.

TEDNIK »TV-15« JE TVOJ NAJBOLJŠI PRIJATELJ

Gojenci vojaške akademije v Radovljici

Prejšnji teden je skupina gojencev vojaške akademije iz Beograda, ki je tačas na rednih smučarskih vajah v Kranjski gori, obiskala radovljiško občino.

Na sedežu občinske konference SZDL so jih sprejeli predstavniki družbenih organizacij in skupščine, ki so jim v krajšem razgovoru posredovali značilnosti gospodarskega in družbenega razvoja občine ter rezultate dosedanjih priprav na splošni ljudski odpor.

Gojenci so nato na lastno željo obiskali tudi tovarno športnega orodja Elan v Begunjah, kjer so si z velikim zanimanjem ogledali celotni proizvodni proces izdelave smuču in športnega orodja. S predstavniki kolektiva so se pogovarjali tudi o proizvodnji programih, o samoupravljanju in zlasti o aktivnosti mladih, ki jih je v mladinskem aktivu več kot dvesto. Tovarna je s svojimi kvalitetnimi proizvodi, predvsem s smučmi, dobro znana tudi v armadi. Gojenci, med katerimi žal ni bilo nobenega Slovenca, so povedali, da so navdušeni nad našimi kraji in da se je večina odločila, da bodo zahtevali službeno mesto v gorenjskih garnizijah, kjer bodo lahko tudi smučali. Ob slovesu so vsi prejeli komplet tovarniških prospektov in značko podjetja.

V Begunjah so si ogledali tudi muzej talcev in grobišče nekdanje kaznilnice na dvorišču graščine, od tod pa so krenili na Bled.

JR

di malomarnost. Če boste dokazali malomarnost ravnanja enega od vaših sodelavcev ali kršitev higiensko-varnostnih predpisov, bo podjetje obsojeno na plačilo odškodnine, lahko v celoti, če pa bo dokazalo vašo sokrivdo, pa deloma. Tistih, ki so kakorkoli v podjetju zakrivali vašo nezgodo, namreč ne morete direktno tožiti, ker zanje odgovarja podjetje in boste morali tožiti samo podjetje. Rok za zastaranje odškodninskih terjatev znaša tri leta.

Dodatek za postrežbo in pomoč

F. J. Kočevska Reka

Vprašanje: Ste upokojenec od leta 1960. Zaradi kapi, ki vas je decembra 1970 zadela po desni strani telesa, vam je ohromela roka in noga. Ali vam pripada dodatek za pomoč in postrežbo, ker ste navezani na tujo pomoč? Kam naj se obrnete?

Odgovor: Temeljni zakon o invalidskem zavarovanju določa, da so po prenehanju delovnega razmerja zavarovani za invalidnost in telesno okvaro kot posledico bolezn ali poškodbe izven dela tudi starostni upokojenci, in sicer vse dotlej, dokler prejemaajo pokojnino. Starostni upokojenci pridobijo pravico do dodatka za pomoč in postrežbo, če v času nastanka zavarovanega primera izpolnjujejo pogoje za pridobitev te pravice (določena delovna doba, pokojninska doba itd.), razen tega pa še, da je pri uživalcu starostne pokojnine podana invalidnost I. kategorije kakor tudi neogibna potreba po stalni pomoči. Podrobnosti ne bi navajali, pač pa vam svetujemo, da se s posebno vlogo obrnete na zavod za socialno zavarovanje, ki vam izplačuje pokojnino, z zahtevkom za dodatek za pomoč in postrežbo.

pokojnina pa znaša sicer 70, 80, 90 ali 100 odstotkov od osnove za družinsko pokojnino, pač glede na to, koliko članov šteje družina, ki ji gre družinska pokojnina. (Samo vdova brez otroka ima na primer pravico do 70 odstotkov od osnove za družinsko pokojnino, ki jo, kot rečeno, predstavlja pokojnina, ki bi šla pok. možu.) Brez vseh podatkov je torej odgovor nemogoč, saj ni ti ne poveste, koliko otrok imate.

Se nekaj, da se bomo prav razumeli. Vse to velja za družinsko pokojnino, po predpisih zakona o pokojninskem zavarovanju. Če imate v mislih družinsko invalidnino, po umrlem mozu, ki je bil vojaški vojni ali mirnodobni invalid, pa je seveda drugače. Družinsko invalidnino urejajo namreč drugi predpisi.

Odškodnina za nesrečo pri delu

B. I. Celje

Vprašanje: Pišete, da ste se na delu hudo poškodovali in postali invalid. Dobili ste odškodnino iz kolektivnega zavarovanja. Prosite za nasvet, ali naj uveljavljate odškodnino od zavarovalnice oziroma tožite podjetje. Vsaj tako vam nekateri svetujejo.

Odgovor: V dopisu niste pojasnili okoliščine, v katerih je prišlo do obratne nezgode, zaradi katere ste postali invalid. Ni jasno zakaj naj bi tožili zavarovalnico, saj sami pišete, da vam je zavarovalnica že izplačala zavarovalnino iz kolektivnega zavarovanja. Pač pa imate možnost tožiti podjetje za vso škodo, ki je nastala (za izgubo zaslužka, za bolečine, za invalidnost itd.). Predpogoj pa je, da je do nesreče prišlo po krivdi enega izmed delavcev podjetja, kjer ste zaposleni, pri čemer zadošča že najmanjša oblika krivde, tu-

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

En dan legendarnega pohoda

Leopold Šegina se je rodil 4. oktobra 1908 v Gribljah ob Kolpi. V času pohoda 14. divizije na Štajersko je bil namestnik političnega komisarja 2. čete 3. bataljona Tomšičeve brigade in je bil kot tak ranjen v borbi na Golavi Buki. Pričujoči opis na dan po preboju pri Spodnjem Doliču se odlikuje po mnogih zanimivih in realističnih nadrobnostih, ki izpričujejo izredno težavnost in veličino tega pohoda. Sestavek je priredil in z opombami opremil **Franci Strle**.

Bilo je 18. februarja 1944, po preboju 3. bataljona Tomšičeve brigade na Pohorje. Po deveti uri smo se ustavili na kmetiji pri Kuzmanu. Preden smo postavili straže in se razmestili po kmečkih hišah, je bila že deseta ura. Izmučeni in neprespani borci so takoj pospali. Okoli enajste sem prevzel dežurstvo v bataljonu. Ker sem se zavedal resnosti položaja in odgovornosti za borce, si nisem upal ostati na toplem v kaki hiši, ker bi me takoj premagal spanec. Zato sem nenehoma hodil po vasi in opazoval, kaj se dogaja.

Iz doline so prihajali zaostali borci. To so bili deli bataljonov Šercerjeve in Dušanovega bataljona iz Bračičeve. Borci 3. bataljona Tomšičeve smo se najedli zaplenjenih konzerv, ki so nam dobro tekline, šercerjevci in bračičevci pa so bili lačni, ker niso jedli že skoraj dva dni. Lačni niso mogli počakati, da bi jim kmetje skuhal zelja in krompirja. Pojedli so kislo zelje surovo in zmrzlo, kar iz škafa.

Po enajsti uri je prišlo kakih dvajset borcev iz Šercerjeve brez komandirjev, komisarjev in vodnikov. Le-ti so popadali na preboju čez cesto pri Spodnjem Doliču. Povedali so, da so cesto ponovno zavzeli Nemci in nas odrezali od divizijske glavnine. Čez nekaj časa je prišlo še sedem borcev. Nosili so težko brečo, ki pa zaradi mraza ni bila uporabna. Prav tako neraben je bil tudi zaplenjeni šarec. Brečo so vrgli pred hlevska vrata ter jo preklinjali, ker je

odpovedala prav takrat, ko sta na razdalji sto metrov po cesti peljala dva kamiona. Nazadnje je breča dobila še zadetek iz sovražnega minometa. Nejevolnim borcem se je pridružil merilec druge težke breče. Ta se je bil moral umakniti s položaja ob cesti, ker mu je zmanjkalo streliva. Ko smo se prepričali, da zmrzli in zadeti težki breči ni pomoči, smo vse strelivo za težko brečo dali temu drugemu mitraljezu, ki je bil po rodu Ribničan.

Popoldne sem obiskal stražarska mesta okoli vasi. Na tej poti sem slišal v neki hiši ženski jok. Stopil sem vanjo in videl, da sta kuhinja in soba polni partizanov. Spali so po tleh in po klopih okoli peči. V zadnji sobi je na postelji ležala mlada žena in se zvijala od bolečin. Tolažila jo je starejša ženska.

»Roditi ne more,« je rekla. »Še takrat ko je pokalo, je šel stari oče v dolino po babico. Zdaj pa ni nazaj ne nje, ga ne babice.«

Sto metrov stran je stala stara hiša, malo dalj pa poslopje za kmečko orodje. Pred kletjo je bilo stražarsko mesto. Opazil sem, da stražar sedi in stiska puško. Kosmata brada mu je bila zaledenela, iz brkov pa so mu visele ledene svečke. Bilo je jasno, da je zmrznil. Vedel sem, da se stražarji menjajo vsake pol ure. Stekel sem do čete, ki je skrbela za to stražarsko mesto, in zahteval zamenjavo straže. Dežurni je komaj spravil na noge dva borca, ki sta odšla po zmrznjenega stražarja. Kar s praga sta zakričala:

»Trd je kot kamen. Zmrznil je. Prilepil se je na betonski prag, tako da smo ga morali odtrgati.«

Zmrznjeni stražar je imel v žepu še polovico pivske steklenice žganja. Dali smo ga bolničarki Tatjani. Bila je huda.

»Taki ste vi, tovariši. Temu je kriv ta prekleti šnops, jaz pa ga nimam niti za rane...«

Bolničarka Tatjana Zgonc je v črni kuhinji s topimi škarkjami in prezeblimi prsti strigla ranjenemu borcu lase in mu povijala rano na glavi. Bataljonski mesar je kar sede spal v kotu. Tudi on je bil ranjen v glavo in je čakal, da

tudi njega obvežejo. Vpitje ga je prebudilo, njegov um pa je bil prizadet.

»Vse vas bom pobil kot volkove,« je borcem grozil z mesarsko sekiro. »Včeraj sem moral s Kozjaka sam nositi celo volovsko stegno, pa mi niste dali niti koščka mesa, pač pa ste mi dali kislega zelja...«

Vstal je in grozeče stopil naprej. Dva borca sta mu iztrgala sekiro iz rok in jo vrgla daleč proč v sneg.

Potem sem odšel v štab bataljona poročat. Soba je bila polna cigaretnega dima. Tokrat smo bili namreč vsi dobro založeni s tobakom. Na mizi je bil lonec čaja, za mizo pa je sede spal politični komisar našega bataljona Ferdinand Sedej. Na mizi pred njim so bili razni zapiski, dnevnik in bataljonski spisek. Vse razmetano. Papirji so bili mokri in jih je verjetno hotel posušiti. Komisar Ferdinand je bil študent, doma iz Ljubljane. Pisal je dnevnik, svoje zapiske pa je strogo varoval. Njegova torbica je bila polna teh papirjev.

Komandant Imre ni mogel spati, ker ga je bolela prezebljena noga. Sezul je škorenj, toda otekle noge ni mogel več spraviti nazaj v obušalo. Bolj ko je grel nogo pri peči, bolj ga je bolela.

Ko sem poročal komandantu o stanju v bataljonu in v vasi, se je prebudil komisar Ferdinand. Zahteval je, da mu takoj dostavim številčno stanje bataljona ter imena padlih, ranjenih in pogrešanih, da bi lahko uredil dnevnik in druge dokumente. Po pravici povedano, zahtevanega nisem vedel. Dobro sem ga poznal, kako strog je. Nikoli ni maral slišati besed »ni bilo časa«, »bilo je nemogoče«.

Nalogo sem sprejel, toda zavedal sem se, da teh podatkov ne morem dobiti drugače, kakor da borce prikrajšam za počitek. Zato sem ugovarjal. Komandant Imre je sedel pri peči, masiral ozeblo nogo, poslušal od strani komisarja in zaklel: »Hudiča, teh podatkov ne boš nikoli izvedel. Partizani so potrebni spanja, vsak čas pa lahko tudi zapoka...«

Meni pa je komandant naročil, da naj dalje opravljam svojo službo, in mi še posebej zabijal, da je treba stražarje menjavati vsake pol ure.

Nad domačijami je stalo leseno korito za napajanje živine. Vanj se je stekala voda po žlebovih. Tam sem se hotel umiti, da me ne bi zajel spanec, pa tudi videl bi bolje. Nekoliko više od korita se je dvigala majhna vzpetina, od koder je bil dober razgled v dolino. Kraj je bil primeren za opazovalnico, vendar tega nismo izkoristili.

V tem času so šercerjevci zamenjali zmrznjenega stražarja. Novi stražar je stalno hodil od praga pa do vogala hiše. Nedaleč od te hiše je bil večji jarek. Po njem je tekla voda, ki pa je bila zmrznjena. Jarek je bil nekoliko poraščen z leskovjem in mladimi smrekami. Bližala se je ura pet popoldne. Po jarku so Nemci neopazno prilezli do zmrznjenega stražarja, ga začeli daviti in klati. Koli, naslonjeni k podbojem, so se zrušili. Ropot je slišal še živi stražar in s strelom opozoril partizane na nevarnost. Takoj nato je zapokalo tudi na drugi strani. Nemci so namreč prišli z več strani!

»Nemci!« so zavpili dežurni po četah. Spodaj pri šercerjevcih se je slišal zvenket razbitih šip. Partizani, ki so hleve in hiše zapustili na prvi strel ter zavzeli kritja, so se rešili. V neki hiši pa so se prerekali, kdo bo prvi skočil ven.

»Politdelegat naj skoči prvi,« je bilo slišati.

Partizani zunaj hiše si niso vedeli razlagati, kdo strelja.

»Ne streljajte, tukaj so Tomšičevci!«

To je napravilo še večjo zmedo, zakaj med položaje našega bataljona in šercerjevce so se bili pritihovali Švabi.

Nekateri so mislili, da je za nami prišla divizija na Pohorje.

Hiša, v kateri je bil štab bataljona, je bila tudi pod ognjem. Štabovci so se rešili skozi zadnja vrata.

Naša druga četa je taborila nekoliko

više, v hišici na robu gozda. Komandir Albin Volovšek je skočil, da pregleda položaj in nato s četo pomaga napadenim enotam. Sredi dvorišča je bil zadet v srce.

Prva četa je hitela na položaje proti drugi četi po poti, katere kolovoz je bil v nekaj metrov globokem jarku. Toda ta jarek so bili že zasedli Nemci in tako so popadali pokošeni zapovrstjo kar štirje borci, med njimi tudi Tatjana Zgonc. Ranjeni četni mesar pa je padel že pri prvih streljih.

Nered pri umiku je napravil tudi zaplenjeni šarec. Trije borci Šercerjeve niso spali, ker so se oprijeli čiščenja zaplenjenega mitraljeza. Najprej so ga grel pri svinjskem kotlu, nato so prečistili zamašeno cev, zbrisali vse dele in ga nato spet spravili v uporabno stanje. Ob tem so pekli krompir in ga jedli. Pa tudi v torbice so ga natlačili. Na prvi strel so zgrabili za orožje in s šarcem stekli na grič za vaškim koritom in ga zasedli pred Nemci.

Komandant Tomšičeve Efenka ni vedel, da so na tem griču naši. Zato je napotil prvo razpoložljivo četo, da v naskoku zavzame ta grič. Ko je četa prišla do polovice griča, se je oglašil šarec. Borci so zastali, ker so mislili, da so zgoraj Nemci. Le malo je manjkalo, da niso napadli svojih.

»Ne streljajte, zgoraj so naši!« je vpil komandir voda.

»Ali si nor? Poznamo take mitraljeze. Kdaj pa so partizani streljali s tako dolgimi rafali? Kje pa imamo sploh še kaj municije?« so mu odgovarjali borci.

»Pa vendar je to naš mitraljez,« je vztrajal vodnik.

Tako smo izgubljali dragocene minute.

Svojeglavi mitraljezci so namerili ogenj po zaledenem jarku, ker so mislili, da od tam napadajo Nemci. Opazili pa smo, da ti Nemci nosijo svoje ranjence na šotorskih krilih, da so torej naši. Tako smo prepričali tudi štabovce, da je šarec naš.

Naši so se umikali v koloni poševno proti vzhodu. Vse je bilo pomešano. Šercerjevci, tomšičevci in bračičevci. Na ramah so nosili raznovrstne odeje, šotorska krila, raztrgane rjuhe in druge cunjne, na katerih se je držalo listje, pa tudi seno in slama. Med njimi so bili tudi taki, ki so imeli noge povite v vrečevino. Komandant Imre je imel eno nogo boso in je kar s škornjem kazal partizanom smer umika. Namestnik komisarja čete je tekel v sami srcaji. Med zadnjimi je tekel komisar Ferdinand, ki je ob tej priložnosti izgubil precej dragocenih zapiskov.

Ustavili smo se pri kmetiji sredi gozda, kak kilometer više od Kozmana. Tam smo uredili čete in bataljone, borci pa so uredili svojo opremo. Komandant Imre je zlahka obul škorenj, pa tudi noga ga ni več bolela. Potem smo poslali patrole, da poiščejo padle in jih pokopljejo ter po hišah pobere, če je še kaj ostalo.

Zjutraj smo se prešteli. Postavili smo nove intendante in kuharje, ker je komora ostala pri glavnini divizije na drugi strani ceste. Nato smo odrinili proti Mislinjski grapi. Bili smo kosmati. Šele čez nekaj dni smo se lahko umili in obrijali.

LEOPOLD ŠEGINA

² Kot povzemamo po knjigi Lada Ambrožiča-Novljana »Pohod štirinajste, str. 188 in 192, je ta napad izvedla 6. četa 14. SS policijskega polka, ki je stela 3 častnike ter 118 podčastnikov in vojakov. Ta je naše položaje obšla iz zahoda ter se pritihovala na obronke Glazutske planine. To je lahko storila zato, ker je imela za vođača domačina izdajca, katerega ime in priimek sta znana.

³ Ob tem iznenadenju smo utrpeli zlasti velike izgube pri poveljniškem kadru. Med padlimi so bili: Maks Pavlič-Kocelj, politični komisar 2. bataljona Šercerjeve brigade in trije komandirji čet: Vinko Košir, komandir 1. čete in Jože Furlan-Bogdan, komandir 2. čete, oba iz 2. bataljona Šercerjeve brigade, ter Albin Volovšek, komandir 2. čete 3. bataljona Tomšičeve brigade, hudo ranjen pa je bil Stanislav Troha-Slavc, namestnik političnega komisarja 2. bataljona Šercerjeve brigade. Skupaj je padlo 10 ali 11 tovarišev.

⁴ Dnevnik Nandeta Sedeja, ki je padel kot namestnik političnega komisarja Bračičeve brigade 29. junija 1944 pri Sumniku na Pohorju, ima dve daljši prekinitvi, prva iz spomladi druga pa iz jeseni 1943. Verjetno so se ti zapiski izgubili v spopadu pri Kuzmanu.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Vojna je daleč za nami in nekako smo pozabili na prizore, kakršnega vidimo na fotografiji. Koliko trpljenja smo videli, ko so dolge kolone kmečkih voz po slabih poteh prevažale ranjence z bojišč proti bolnišnicam in zasilnim letališčem! Marsikdaj je fotograf raje obrnil svoj aparat drugam, da ne bi posnel prizorov trpljenja, misleč da je prikrivanje takih prizorov koristno za partizansko stvar. Včasih pa je le pritisnil na sprožilec in tako je nastala tudi gornja fotografija. Kje, kdaj, kdo jo je posnel, kdo so tovariši na fotografiji. Najbrž je bilo to spomladi 1944 nekje na Dolenjskem ali Notranjskem, kar sodimo po oblekah.

K »fotografiji z vprašajem« v letošnji 7. številki (11. februarja) nam je poslala pojasnilo Stéfka Sladek iz Ljubljane. Tovarišica trdi, da je bila fotografija posneta novembra 1944 v Črnomlju v delavnici prešitih odej, ki so jih izdelovali iz padalske svile. Vodila jo je pokojna Rezka Klopčič, vrhovni vodja je bil tovariš Draksler, imenovan Polh. Na desni strani je tovarišica Sladek, zraven nje sedi Malka Kavčič. Poleg nje je ekonom delavnice, nato neka tovarišica iz Dalmacije (Zorka, ki zdaj živi v Splitu). Nato sta dve tovarišici iz Gabrja pri Brusnicah, Ančka, Ivanka ter neka tovarišica, ki je prišla 1944 iz Gradca v Avstriji. Ta je bila bosa, prišla je peš in ni znala slovensko. Bila je hči načelnika železniške postaje.

¹ To je bil preboj iz Paškega Kozjaka na Pohorje pri Spodnjem Doliču. Razen 3. bataljona Tomšičeve brigade, ki mu je poveljeval Ignac Horvat-Imre, so se na Pohorje prebili 2. in 3. bataljon Šercerjeve brigade pod poveljstvom Leopolda Kucclerja-Modrara in Naceta Mikliča ter 1. bataljon Bračičeve brigade pod poveljstvom Jožeta Jakliča-Dušana. Od brigadnih štabov so s temi enotami prešli na Pohorje naslednji tovariši: Ivan Kovačič-Efenka, komandant Tomšičeve brigade (razglašen za narodnega heroja), Mičo Došenović, komandant Šercerjeve brigade, Miha Butara-Aleks, politični komisar Šercerjeve brigade in Vinko Simončič-Gašper, namestnik komandanta Bračičeve brigade (razglašen za narodnega heroja).

POKAŽI »TV-15« SVOJEMU ZNANCU, MORDA BI SE TUDI ON NANJ NAROČIL!

KULTURNI OBZORNIK

O novem konceptu
revije „Borec“

Z letošnjim letom stopa revija »Borec« ž v svoje dvaindvajseto leto rednega izhajanja. Prva številka je izšla meseca avgusta 1949, in sicer na pobudo I. plenarnega zasednja zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije, ki je bilo 27. maja 1949. Tedaj je bil sprejet sklep, naj bi republiški odbori ZB začeli izdajati svoja republiška glasila, ki »bodo krepila organizacijo Zveze borcev in njeno vsestransko vlogo v družbenem in političnem življenju naše države«. S tem je bil tudi podan osnovni namen revije »Borec«: poročal naj bi o življenju in razvoju borčevske organizacije, bil naj bi ogledalo napredka in tudi slabosti, opozarjal naj bi na važna mednarodna vprašanja, obveščal, kako se v vseh krajih sveta prižigajo in že gore plamenice osvobodilnega boja, objavljaj naj bi partizanske spomine in druge zgodovinske dokumente iz našega boja za svobodo in skrbel za ohranjanje in oživljanje borbenih tradicij.

Ta okvirni koncept je »Borec« uresničeval, razširjal in poglobljal od leta do leta ter se prilagajal potrebam družbenopolitičnega razvoja kakor tudi borčevske organizacije same. »Borec« je opravljal svojo vlogo tudi kot organizacijsko glasilo ZB in ne le kot zgodovinsko-kulturna revija. Toda z leti in v zvezi z organizacijskimi spremembami ZB, se je moral tudi »Borec« prilagajati novi vsebini. Potrebe so namreč leta 1962 narekovale združitve treh organizacij — Zveze rezervnih oficirjev in podoficirjev, Zveze vojaških vojnih invalidov in Zveze borcev — v enotno organizacijo Zvezo združenj borcev. Ker

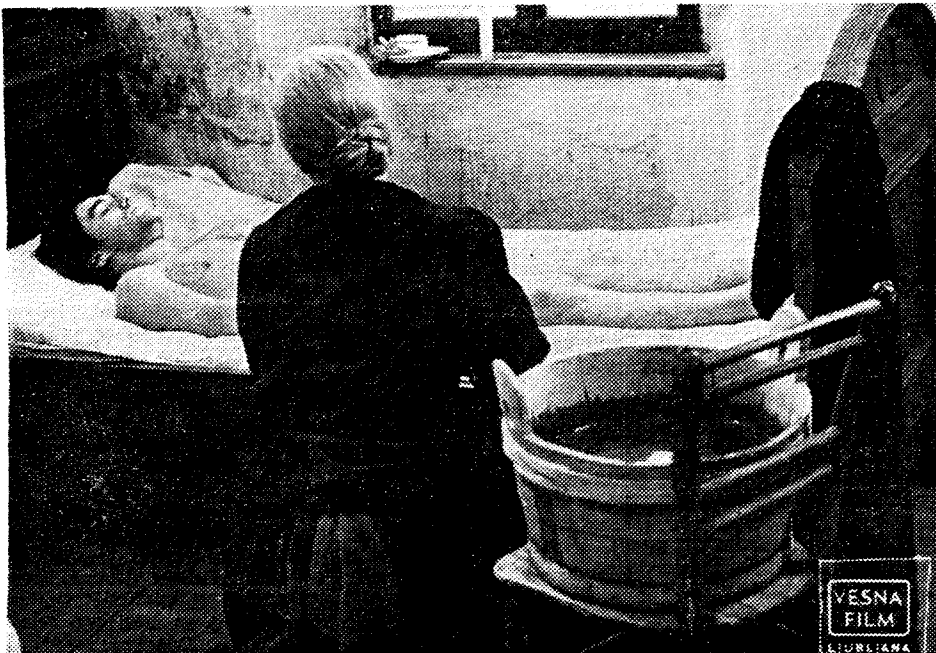
ja med organizacijo in Zavodom ter vpliva na oblikovanje vsebine v teh glasilih. Založniški svet je večkrat razpravljaj o reviji »Borec«, zlasti še ob razpravi o razvijanju in negovanju tradicij NOB. Sklenjeno je bilo, da revija dobi poklicnega urednika in nov uredniški odbor, predvsem pa točnejšo vsebinsko usmeritev. Iz razprav in posvetovanj z založnikom in širšim krogom tovarišev, ki se za ta vprašanja zanimajo, je dozorelo spoznanje, da bi bilo v sedanjih razmerah najbolj ustrezno, če bi bil »Borec« v bodoče specializirana revija, ki naj bi se bolj sistematično in poglobljeno ukvarjala s posameznimi obdobji in pojavi naše revolucionarne preteklosti. V to so vključeni tudi pojavi med dvema vojnama, na katere nas veže revolucionarna tradicija, ki pa doslej še niso bili v zadostni meri obdelani in zlasti mlajše generacije še niso dovolj seznanjene z njimi. Tudi dogodke iz druge svetovne vojne in NOB naj bi revija obravnavala bolj poglobljeno, problemsko in kritično, dopolnjeno s spomini neposrednih udeležencev, lahko pa bi bili oblikovani tudi v literarnih in likovnih prispevkih. Kritičen odnos do te preteklosti bi bil predvsem

čet, ustanovitve Glavnega poveljstva NOV in POS, streljanja prvih talcev, poljanskega upora, dražgoške bitke, preselitvi kočevskih Nemcev itd. Revija bo nadaljevala z objavljanjem likov, ki s svojim življenjem dajejo slehernemu mlademu človeku najbolj živo spodbudo v ljubezni do domovine.

Aktualnost »Borca« pa bi bila v spopadanju s poskusi razvrednotenja revolucije in njenih idealov, v kritičnem reagiranju na nekatere pojave v našem kulturnem življenju, v filmu, radiu in na televiziji, v književnosti in upodabljanju umetnosti. Hkrati bodo strani »Borca« odprte vsem temeljnim vprašanjem sodobnega sveta, v katerih se kažejo napredne in revolucionarne težnje. Takšen »Borec« bo opravljal v slovenskem prostoru pomembno kulturno poslanstvo ne le v kulturno-zgodovinskem pogledu, ampak tudi kot pobudnik zgodovinske publicistike, bogatenja zgodovinskih virov in osvetljevanja podobe časa, ki ima za naš politični in kulturni razvoj izreden pomen.

V takšnem »Borcu« bo našel svoje strani širok krog bralcev. S pridom bodo po njem segali vsi, ki se ukvarjajo z vzgojo mladine, posebej še zgodovinarji. »Borca« bodo radi jemali v roke tudi udeleženci zgodovinskih dogajanj, o katerih revija govori. V njej bo zanimivo in poučno branje za našo mladino.

Razumljivo pa je, da bo možna ostvaritev takega »Borca« le s sodelovanjem čim širšega kroga tovarišev. Vabilo za sodelovanje v reviji in v uredniškem odboru so se nekateri že odzvali, in upati je, da bo naš koncept z njihovo pomočjo v največji meri uresničen. To zagotovilo nam daje tudi uredniški odbor, v katerem so: dr. Aleš Bebler, dr. Lojze Krakar, Rudi Janhuba, Ljuba Jakše, Vojko Novak, Franc Konabelj, dr. Tone Ferenc, dr. Jurij Titl, Tone Svetina, Radko Polič, Črt Šinkovec, Zima Vrščaj in Vera Visočnik. Že ta krog ljudi jamči, da uresničitev novega koncepta revije »Borec« ne bo ostala le pri besedah. V tem pa je tudi jamstvo, da se bo razširil krog bralcev in naročnikov revije.

ENA NAJBOLJ PRETRESLJIVIH SCEN IZ FILMA VOJKA DULETIČA »NA KLANEC«. (O filmu bomo podrobneje poročali v prihodnji številki.)

pa sta prvi dve organizaciji imeli svoji organizacijski glasilo, je prišlo do enotnega organizacijskega glasila »TV-15«, ki je začelo izhajati z začetkom leta 1963. S tem pa je seveda revija »Borec« prenehala biti organizacijsko glasilo in jo je bilo treba preusmeriti v določeno vsebino: »Borec« naj bi postal tribuna zgodovinske kulturne publicistike iz NOB, naprednega delavskega gibanja in osvobodilnih gibanj v svetu s stališč naše stvarnosti.

Ta koncept pa je bil, kot se je izkazalo pozneje, zasnovan na preširokih zasnovah, v revijo so prihajale tudi stvari, ki niso prav sodile vanjo, vsebina je bila čisto, za širši krog bralcev pretežka, odmaknjena bralcem, ki jim je bila revija namenjena.

Iz teh razlogov je bilo tudi večkrat ugotovljeno, da mora organizacija ZB NOV pri ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij bolj vzpodbuditi in uporabiti sredstva javnega obveščanja, od teh pa predvsem svoja glasila in še posebej revijo »Borec«. Spričo tega je RO ZB NOV imenoval založniški svet Zavoda Borec in mu zaupal nalogo, da skuša rešiti statutarna razmerja.

POPRAVEK

V članku PREPORODOVCI PROTI AVSTRIJI, obj. v našem tedniku 14. I. 1971, je na koncu drugega odstavka prišlo do neljube tiskovne napake (izpuščena je vrsta). Stavek se pravilno glasi:

Niso pa se seveda preporodovci ukvarjali s tem, kakšna naj bo oblika bodoče države, glavno je bilo, da se Avstrija razbije in da se jugoslovanski narodi združijo v nacionalni državi.

v izogibanju črno-belega opisovanja in sodb, pri čemer je treba uveljaviti vsestransko objektivnost. K sodelovanju bi bilo treba pritegniti številne žive udeležence NOV, katerih pogledi na dogodke utegnejo biti obarvani z osebnimi pogledi, ki omogočajo polemiko, upoštevati, da številna vprašanja, na prvi pogled zgodovinska, s svojimi vplivi in posledicami segajo prav v našo sedanjost.

Revija »Borec« naj bi torej postala revija za zgodovinsko publicistiko in ohranjanje tradicij revolucije. Imela bo široke možnosti za razvijanje kritične obravnave zgodovinskih dogodkov, poleg člankov in razprav naj bi objavljala tudi kritične in polemične prispevke. Na straneh »Borca« naj najde svoj prostor čim širši krog sodelavcev, v anketah o določenih zgodovinskih dogodkih naj sodeluje čimveč udeležencev v preverjanju pričevanj in osvetljevanju tistih prvin revolucije, ki v strogo zgodovinskih delih čisto ostajajo zapostavljene. Partizanski spomini in pričevanja naj bi prispevali k pravilnemu oblikovanju podobe časa ne samo zaradi obnove poteka dogodkov, temveč še posebej zaradi političnih, kulturnih, etičnih, skratka človeških odločitev, ki jih težko razberemo iz zgodovinskih dokumentov v naših arhivih.

Iz take revije »Borec« pa bo seveda odpadlo vse tekoče obeleževanje dogodkov iz vsakdanjosti, ki zaradi zakasnitve objave izgube pomembnost. Književni in umetniški prispevki bi prišli v poštev, kolikor osvetljujejo zgodovinsko podobo časa. V letošnjem letu se bomo spominjali tridesetletnice okupacije naše domovine, ustanovitve OF, vstaje, izseljevanja, nastanka prvih partizanskih

PARTIZANSKA
LJUDSKA PESEM
VOJNA

V neznano grozo uprte so oči:

v gorečo vas, ki živi v nji ljudje gorijo,
v obsojence, ki sami kopljejo si grob,
v žene in starce, ki pred puškami stojijo
in v mater, ki pred očmi so ji ubili hčer,
v človeka, ki mu ukazuje človek—zver,
zver, ki žejna krvi ne neha klati,
zver, ki rodila jo je nemška mati

Izbrisal bom tvoj rod — rohnul je tujec:
— Jaz poslej bom živel tod!

O gore, polja, trate razcvetene!

Prišel je tujec in je vas ukral,
ubil pravico je in zdaj nas žene
v neznani svet z domačih tal.
O mrzli kamen vpij, gore grmite,
ugasni sonce, vode usahnite:
domača prst, kjer bomo hodili,
kot zaklad na srcu bomo te nosili!

In davnih časov se je spomnil rod,
ko je nastopil čas gorja in bolečin,
odmeval spet je davni klic: Le vkup!
In narod vedel je: boj je edini up!

Srce preživo v mraku štirih sten
od neugasljive želje vzplapolava —
pred vrati mrzle smrti dih strupen —
a vera tlačenim prišepetava:
prišla bo ura, zadonel bo vrisk čez svet,
ječar in ječa bosta v nič zgrmela,
od hribov do morja bo maj razpet!

ZANIMIVOSTI

50.000 dolarjev za krvnika

Ravnatelj Centra za dokumentacijo o nacističnih zločinih iz Haife Tuvia Friedman je na tiskovni konferenci, ki je bila nedolgo tega v Tel Avivu, sporočil: vsakomur, ki bi nudil kak podatek o esesovcu dr. Josefu Mengeleju ali ki bi ga mogel identificirati, so pripravljeni izplačati 50.000 dolarjev. Mengele je po Martinu Bormanu najbolj zasledovani nacistični kriminallec. Bil je zdravnik v koncentracijskem taborišču v Auschwitzu, kjer je mučil in povzročil smrt tisočev Judov in drugih jetnikov.

Nemci o Brandtu

Ali je umestno, da je zahodnonemški kancler Willy Brandt klečal pred spomenikom židovskih žrtev v Varšavi? Na to vprašanje so državljani Zvezne republike Nemčije odgovarjali v mnogih časnikih. Objavljamo nekatere odgovore:

»Pred Poljaki kleči nemški Zid, ki bo vso Nemčijo počasi, a sigurno razprodal.«

»Tisti, ki tako vprašuje, bi ne smel klečati v Varšavi.«

»Pri tem prizoru so se Poljaki gotovo spomnili besed velikega britanskega premiera Churchilla: Z Nemcem ne moreš drugače — ali ga držiš za vrat ali pa je pred teboj na kolenih.«

»Willy Brandt je klečal v Varšavi pred spomenikom ubitih Židov. Ni pa klečal niti na enem spomeniku Nemcem, padlih v vojni.«

»Kanclerjeva poteza je bila veličastna. Sedaj sem lahko ponosen, da sem Nemec.«

»Brandt se kesa za grehe in zločine, ki jih ni storil. Bila je to poteza, dostojna junaka Dostojevskega.«

Slovenski tisk v Italiji

Narodna in študijska knjižnica v Trstu ostaja zvesta svojemu nenapisanemu programu, da vsako leto izda novo bibliografijo o tisku na Primorskem, dokler se ne izpolnijo še zadnje vrzeli. Pred kratkim je namreč izšla »Bibliografija slovenskega tiska v Italiji od 1. januarja 1955 do 31. decembra 1964«, ki sta jo pripravila Antonija Kolerič in Marijan Pertot. To je drugi del podobne bibliografije, ki je izšla januarja lanskega leta. To je vsekakor izdaja, ki zasluži pozornost in priznanje.

Nadaljevanje filma »Z«

Preiskovalni sodnik Kristos Sarzetakis je znan svetovni javnosti predvsem zaradi romana Vasiliki Vasiliki »Z« in filma z enakim naslovom, v katerem je zaigral Jean-Louis Trintignant. Kristos Sarzetakis je leta 1963 obtožil generala in polkovnika sodelovanja pri uboju komunističnega poslanca Lambrakisa. Po vojaškem udaru v Grčiji so ga odstavili, oficirja rehabilitirali, nekaj dni pred koncem lanskega leta pa zaprli. Nihče ne ve, kaj se mu je pravzaprav pripetilo.

Slovenski izseljenski koledar

Slovenska izseljenska matica v Ljubljani je tudi za leto 1971 izdala tradicionalni »Slovenski izseljenski koledar«, ki izhaja že osemnajst let in se je uspešno uveljavil kot povezava rojakov doma in po svetu. Ravno v tem pa je glavna naloga, ki jo opravlja Slovenska izseljenska matica tudi z imenovanim koledarjem in z »Rodno grudo«, ilustrirano mesečno revijo za Slovence po svetu.

Za uničenje Nemčije bi zadostovalo 200 atomskih bomb

Po anketi, ki jo je organiziral profesor Karl von Weizacker, direktor nekega Münchenskega inštituta, bi za uničenje zvezne republike Nemčije zadostovalo 200 atomskih bomb po dve megatoni. Znano pa je, da ima Sovjetska zveza vzdolž nemških meja razporejenih 750 izstrelkov.

Že z dvajsetimi bombami po dve megatoni, ki bi jih izstrelili nad najbolj naseljene dele Nemčije in ki bi eksplodirale na višini 1500 metrov, bi v hipu ubile 14 milijonov in ranile skoraj 3 milijone ljudi. Ena sama taka bomba, ki bi eksplodirala na primer nad Hamburgom, bi od 1.850.000 prebivalcev tega mesta ubila od treh kar dva.

Omenjenih dvajset atomskih bomb bi razen tega uničilo še 54 odstotkov energetskega potenciala, 53 odstotkov kemične industrije, 64 odstotkov petrolejske industrije in 41 odstotkov prehranske industrije.

Podatke o vsem tem so objavili v 700 strani obsegaajočem znanstvenem delu, ki so ga Weizackerjevi sodelavci pripravljali več let.

ZDA izgubljajo primat na morju

Ameriški admiral Recover, ki je že leta 1947 vodja programa ameriške mornarice za jedrske ladje, napoveduje, da bo Sovjetska zveza kmalu na vseh področjih prekosila Združene države Amerike, če ne bo tam prišlo do spremembe »sedanjih stališč in političnih razmer«. Admiral zatrjuje, da je sedaj že 80 odstotkov ameriškega prebivalstva in industrijskih središč neposredni nevarnosti pred jedrskimi projektili, ki jih sovjetske podmornice lahko izstrelje iz morskih globin. »Zato se ne smemo pomiriti z dejstvom, da sovjetske podmornice lahko izstrelje na nas svoje jedrske projektilne iz bližnjih oceanskimi globin, za katere smo bili še pred kratkim trdno prepričani, da so to le ameriške vode.«

»Po najnovejših podatkih, ki jih nimajo za zaupne, ima Sovjetska zveza že približno 350 podmornic, ki so vse zgrajene po drugi svetovni vojni. Med njimi so tudi jedrske podmornice,« je dejal admiral. Dodal je, da ima ameriška vojna mornarica vsega skupaj le 142 podmornic, izmed katerih jih je 91 na jedrski pogon.

Libijski piloti v Franciji

V nekem francoskem letalskem oporišču blizu Strasbourga, kjer bazira 3. eskadrija lovskih letal mirage III E, se urijo tudi libijski piloti. Po nepotrjenih vesteh naj bi tam bilo petindvajset Libijcev, za katere so Francozi organizirali dvomesečni tečaj. To pa je že tretji tak tečaj, namenjen libijskim letalcem.

Draga ameriška pomoč

Združene države Amerike so od leta 1950 dalje na račun pomoči dale 78 državam raznega materiala v vrednosti 81.800 milijonov dolarjev. Razen tega pa so ameriški zavezniki dobili v posojilo ali zakup za pet let 253 ladij. V okviru vojaške pomoči so ZDA izurile skupno 320 tisoč vojakov in oficirjev iz 70 dežel.

Silno draga za ZDA je tudi njihova pomoč Južnemu Vietnamu, Laosu in Tajski. Te dežele so v zadnjih štirih letih dobile na račun pomoči 8000 milijonov dolarjev, v tekočem proračunskem letu pa so jim ZDA namenile še 2200 milijonov dolarjev.

Kar zadeva zahodno Evropo, vse ameriške zaveznice vojaško opremo kupujejo, le Grčiji, Turčiji in Španiji jo dajejo v najem ali zakup. Tako na primer je Španija dobila neko tovarno ladjo, predelano v letalonosilko, predvsem zato, ker nenehno narašča število sovjetskih vojnih ladij v Sredozemlju.

Američani opravičujejo svojo vojaško pomoč deželam Latinske Amerike z nevarnostjo, ki naj bi tem deželam grozila s strani Kube, pošiljke vojaškega materiala Izraelu in nekaterim drugim deželam pa s potrebo po ohranitvi »ravnotežja sil« in preprečitvi tretje svetovne vojne.

Jeseni 1917 se je začela ameriška obveščevalna služba resno zanimati za ruske vohune. Po oktobrski revoluciji so ti ostali brez gospodarja, zakaj nova revolucionarna vlada zanje ni hotela niti slišati več. Njihova organizacija je bila razbita in zato so si iskali novega gospodarja.

Ruski agenti so bili Američanom v veliko korist. Nekdanja carska obveščevalna služba je imela vohunske centre v Aziji in skoraj vseh evropskih deželah, zlasti pa v nevtralnih ob Nemčiji. Ruski agenti, ki so kasneje delali za Američane, so bili celo v nemškem generalštabu. Od novih gospodarjev so dobili nalogo, naj nadzirajo tudi Kruppove tovarne v Essnu.

Velika večina ljudi je prvič slišala za »dolgo berto« šele marca 1918, ko je začela obstreljevati 115 kilometrov oddaljeni Pariz. Toda zavezniške obveščevalne službe so že precej časa vedele za ta novi nemški orjaški top.

Ameriška obveščevalna služba je namreč bivšim ruskim vohunom v Nemčiji naročila, naj išče »cepeline«, zakaj po podatkih, ki jih je bila prejela, naj bi imeli Nemci namero, da bombardirajo Pariz iz »nevidnih cepelinov«. Vohuni so se takoj povezali z delavci ruske narodnosti, ki so bili zaposleni v Kruppovih tovarnah, z namenom, da bi ugotovili, kakšno novo nemško orožje naj bi dobilo ime »neviden cepelin«. Kmalu so ga odkrili.

»Gre za top,« so sporočili. »Nemci pripravljajo tolikšen top, da bodo z njim lahko obstreljevali železniška križišča daleč izza bojne črte, pa celo sam Pariz. Izdelujejo ga v posebnem oddelku, ki je močno zastražen. Čeprav ne moremo dobiti vseh podrobnosti, le vemo, da gre za top, ki ima dvojno cev in dvojno granato.«

»Cev v drugi cevi in granata v drugi

Obrambna vzgoja

Ameriška obveščevalna služba med I. svetovno vojno

Kako so ruski vohuni odkrili »dolgo berto«

granati,« je majal z glavo vodja francoske obveščevalne službe. »Vse kaže, da je vaš agent kak sodoben Jules Verne ali pa baron Münchhausen.«

Naj povemo, da tudi pred tem ni nihče verjel v obstoj »debele berte« vse dotlej, dokler se ni ta havbica kal. 420 mm leta 1914 oglasila in na vsakih četrto ure izstrelila po eno graato. Pa še takrat so ljudi napačno obveščali, češ da Nemci »z velike višine« bombardirajo Pariz. To naj bi delali »nevidni cepelini«. Šele kasneje so priznali, da so Nemci obstreljevali Pariz z daljnometnim topom.

Kar zadeva »dolgo berto«, je dejansko šlo za »cev v cevi«, vendar brez »granate v granati«. Berta je imela cev obalnega topa kal. 380 mm, v njej pa je bila podaljšana cev kal. 210 mm z gladkimi površinami. Vsa cev je bila dolga 34 metrov.

Granata se je sicer od drugih granat bistveno razlikovala, ni pa bila dvojna. Potemtakem so se Rusi zmotili, vendar le v podrobnostih, pri tem pa so odkrili tisto, kar je bilo bistveno.

V zvezi z bertami so na široko razvili posebno tajno vojno. Ko je francoska obveščevalna služba zvedela, kakšni topovi obstreljujejo Pariz, si je na vse kriplje prizadevala, da jih uniči. V bližini njihovih položajev so iz letal spuščali agente z nalogo, da si ogledajo

topove in sporoče razne podrobnosti v zvezi z njimi. Razen tega so sestavili posebno enoto, ki naj bi jih uničila. Nemci pa so bert imeli precej več, kot so zavezniki sprva menili.

Ustanovili so posebno eskadrijo, ki naj bi opazovala in bombardirala berte, Nemci pa so jih prav tako varovali z lastnimi letali. Povrh vsega so zavezniki imeli še enoto za ugotavljanje položajev nemških orjaških topov po zvoiku. Vendar tudi Nemci niso nasedali: začeli so izdelovati lesene modele, ob njih pa so prožili eksplozivne naboje, da bi zaveznike tako speljali na led.

Težave so imeli tudi Nemci. Ker zaradi velike oddaljenosti niso mogli drugače ugotavljati, kam padajo njihove granate, so morali imeti v francoskem zaledju omrežje vohunov, ki so sporočali, kam so granate padale in kakšno škodo so povzročale. Škoda res ni bila velika, toda spomladi 1918 sta obstreljevanje in nemška ofenziva povzročila med Francozi tolikšno zmedo, da je zbežalo iz Pariza na desetisoče meščanov. Na odhod pa so se junija 1918 pripravljale celo francoska vlada in zavezniške misije.

»Dolgo berto« je treba razlikovati od »debele berte«. V prvem primeru gre za top, v drugem pa za havbico kalibra 420 mm.

Mornariška pehota v džunglah

Ameriška vlada že dolgo uporablja mornariško pehoto za zatiranje narodnoosvobodilnih gibanj v drugih deželah. Tako so na primer kazenske ekspedicije, ki so bile sestavljene iz pripadnikov mornariške pehote, štirikrat zadušile vstajo v Hondurasu, nekajkrat so okupirale Kubo in Panamo, izkrcale pa so se tudi v Gvatemali, Dominikanski republiki, na Kitajskem, Koreji in v Libanonu.

Leta 1965 sta se 1. in 3. divizija mornariške pehote izkrcali v Južnem Vietnamu. Njuna pot po vietnamski deželi je označena z mnogimi zverinskimi dejanji, zločini in maščevalnimi ukrepi nad nedolžnim prebivalstvom. Mornariška pehota čete C iz 20. polka je kriva za množično ubijanje v Song Miju. Tam je pobila približno 600 žensk, otrok in starčkov; precej žensk in otrok so mornariški pešaki postrelili tudi v Son Tangu.

Osnovna enota mornariške pehote je divizija, ki ima tri polke, artilerijski polk, protitankovski divizion in oskrbovalne enote. Če jo pošiljajo v boj, jo okrepe še z dodatnimi artilerijskimi divizion, tankovskim bataljonom, raketenim bataljonom in drugimi enotami. Iz zraka pa ji pomagajo mornariška lovška letala. V primerih, ko naj mornariška pehota odigra vlogo zračnega desanta, jo na cilj prepeljejo s transportnimi desantnimi helikopterji CS-53A in CS-46A.

Enota mornariške pehote ima nalašč prilagojene avtomatske puške M-16, minomete raznih kalibrov, havbice kal.

105 in 155 mm ter samohodne topove kal. 175 mm, katerih domet znaša 33 km. Divizija v bojih običajno sodeluje z letalskim polkom in v tem primeru ima skupno z njim 40.000 vojakov in oficirjev, 160 topov in minometov ter 350 letal in helikopterjev.

Takoj zatem, ko so se enote mornariške pehote izkrcale v Južnem Vietnamu, so jih že začeli uporabljati v kazenskih ekspedicijah. Po podatkih tujega tiska so enote mornariške pehote samo leta 1968 izvedle v džunglah več kot štirideset kazenskih akcij. V istem času je letalstvo mornariške pehote opravilo 67.000 poletov, med katerimi je bombardiralo in z mitraljezi obstreljevalo naselja in uničevalo pridelke in drugo rastlinstvo.

Ameriški tisk je poročal o dvomesečni operaciji, ki so jo bile izvedle enote 26. polka 1. divizije mornariške pehote na območju, ki leži jugozahodno od Dananga. Polk je moral prehoditi 45 kilometrov dolgo pot skozi džunglo. Okrepili so ga z baterijami havbic kal. 105 in 155 mm. Da bi topovi lahko streljali, so morali poprej od drevja očistiti ploskev s premerom 70 metrov. Očiščene površine pa niso uporabljali le za artilerijske položaje, ampak tudi za iztovarjanje iz transportnih helikopterjev ter dovoz streliva, orožja in hrane. Vojaki so krčili džunglo s pomočjo ročnih in motornih žag, pa tudi z razstrelivom. Polk je imel med operacijo velike težave z radijsko zvezo, zakaj gosto rastlinstvo je slabilo radijske signale. Zato so morali na vzpetinah postavljati po-

sebne relejne postaje.

Za oskrbovanje polka ter odvoz bolnih in ranjenih vojakov so uporabljali helikopterje. Ker pa so borci FNO marsikateri transportni helikopter sestrelili, so jih morali spremljati oboroženi helikopterji, ki naj bi z obstreljevanjem iz zraka onemogočali nasprotnikov odpor. Razen tega so mornariški pehoti pomagala iz zraka tudi letala. Njihova naloga je bila, da obdelujejo območja, ki so jih nameravali pripraviti kot artilerijske položaje in platforme za spuščanje helikopterjev. Pri tem so uporabljali tudi napalmske bombe.

Enote mornariške pehote so v Južnem Vietnamu izvajale tudi nočne akcije. Če je enota mornariške pehote zvedela, da se borci FNO pripravljajo za napad, se je močno utrdila v smeri, odkoder je pričakovala napad, pa postavila ovire. Pri tem so četo mornariške pehote podpirale kar tri artilerijske baterije, minometni vod in ladijsko topništvo 7. ladjeva. Posebna ladja, opremljena z žarometi, pa je osvetljevala zemljišče okrog oporišča.

Posebno pozornost posvečajo artilerijski podpori glede na to, da so enote mornariške pehote prisiljene izvajati svoje operacije na planinskem, poraščenem in močvirnem zemljišču. Tuji tisk poroča o načinu artilerijske podpore 3. divizije mornariške pehote, ki deluje v džungli. Pri izbiri artilerijskih položajev pazijo na to, da je mogoče streljati v katerikoli smeri in čimdlje. Težave pa so v zvezi z oskrbovanjem enot. To nalogo prepuščajo inženirskim enotam, ki uporabljajo helikopterje. S helikopterji pa na nove položaje prevažajo tudi havbice kal. 105 in 155.

Med izvajanjem kazenskih ekspedicij se je pogosto dogajalo, da so enote mornariške pehote padale v nasprotnikove zasede in so se bile prisiljene braniti. V takih primerih so se zatekale h krožni obrambi z globokimi strelskimi jarki, oviram iz bodeče žice in minskimi polji. Da bi se vojaki lažje branili, so z zemljišča pred obrambnimi položaji odstranili drevje in grmovje ter vzpostavili kar najboljši sistem mitralješkega in minometnega ognja.

Ameriška pehota ima v južnovietnamskih džunglah hude izgube. Po podatkih ameriškega obrambnega ministrstva je mornariška pehota samo lani izgubila 13.000 vojakov in oficirjev. Poveljstvo mornariške pehote meni, da približno polovica vseh ameriških izgub v Južnem Vietnamu odpada na pripadnike mornariške pehote, čeprav je teh trikrat manj kot drugih pripadnikov ameriških oboroženih sil v tej deželi.

Ameriško poveljstvo si zelo prizadeva, da bi bila mornariška pehota kar najboljše oborožena. Zato bo letos dobila transporterje, rakete, nova letala, ki se dvigajo in pristajajo navpično, in helikopterje UH-1. Toda tudi nova tehnika intervencij ne bo rešila.

KRASNAJA ZVEZDA

Slika z vojak, ki ju rišajo na »vietnamsko« vas, ni posneta v Južnem Vietnamu ampak v ameriškem šolskem taborišču Fort Lewisu, kjer se vojaki urijo v skoraj istih okoliščinah, kot jih čakajo v Južnem Vietnamu.

in ljudska zaščita

VELIKI DOSEŽKI PRI VODENJU NA DALJAVO

»Lunohod 1« raziskuje Mesec

Lunohod—1 križari po Morju deževja že več kot dva meseca. Izkrkali so ga iz vesoljske ladje Luna 17, ki je 17. novembra mehko pristala na kamnito dno največjega in seveda povsem suhega morja na Mesecu. Od takrat je Lunohod—1 prevozil že več kot dva kilometra dolgo pot, vmes pa se je zaustavljajal in prenočeval. Tri noči je prebil v zelo negostoljubnem in ostrem okolju. V teh dolgih nočeh, ki trajajo po štirinajst in pol naših dni, mali gibljivi robot ni spal, ampak je vzdrževal zvezo z Zemljo.

Največja pomanjkljivost pri raziskovanju drugih nebesnih teles, zlasti pa Meseca, z avtomatskimi in na daljavo vodenimi napravami je bila v tem, da so bile vse dosedanje naprave nepomilne. Ostajale so tam, kamor so se bile mehko spuščale. Le vesoljci, prvi ljudje, ki so stopili na Mesečeva tla, so se lahko sprehajali po okolici kraja, kamor so se bili spustili. Pošiljanje ljudi na druga nebesna telesa, pa tudi na Mesec, ki je sorazmerno blizu Zemlji, pa je pa je žal ne le tvegana ampak tudi zelo draga zadeva. Vsak gram kamenja, ki ga z Mesečeve površine dvigne človekova roka, je več kot petdesetkrat dražji od enake količine kamenja, ki ga zagrabijo mehanski kopač, vesoljska naprava pa prinese z Meseca na Zemljo.

Toda raziskovalec, najsi bo to človek ali avtomat, se mora oddaljiti od kraja pristanka, zakaj tam razbeljeni plini retroraket sežgo tla, spremene njihove lastnosti in jih zamažejo s snovmi, ki so z Zemlje. Prvi avtomat, ki se je lahko oddaljil od kraja pristanka, je bil Lunohod—1. Doslej je prišel dovolj daleč stran, da bi lahko opravljal svojo nalogo v pravem, nepokvarjenem okolju Meseca.

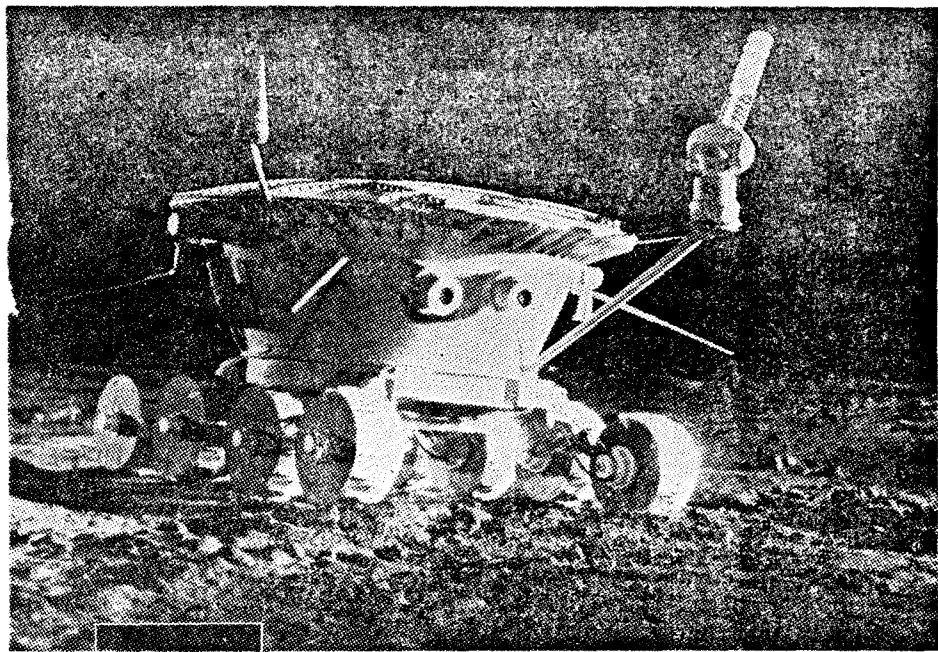
Lunohod—1 je hkrati tudi prvi človekov izdelek, s katerim raziskujejo Morje deževja, zelo pomemben del Mesečeve površine. Že več kot dve leti ugotavljajo z gravimetričnimi meritvami z Mesečevih umetnih satelitov, pa tudi s podatki, do katerih so prišli na podlagi njihovega kroženja okrog Meseca, da so prav tu, pod tem velikim in suhim »morjem«, skrite velike količine

Znano je, da ob rentgenskem obsevanju vsak atom kemičnega elementa izgubi elektron. Njegovo mesto prevzame drug elektron, toda ta zamenjava je povezana z rentgenskim sevanjem. Energija tega sevanja pa je za vsak kemični element drugačna. Če registriramo in izmerimo energijo takega sevanja, bomo zvedeli, s kakšnim elementom imamo opravka.

Lunohod—1 pa razen teh nalog opravlja še vrsto drugih. Med drugim s televizijsko kamero snema nebo z zvezdami, Soncem in Zemljo, zaznava vesoljska sevanja itd. Vse to na Zemlji že dolgo delajo in ni nič novega v tem, pa tudi ne vodenje raznih mehanizmov na daljavo. Tudi Lunohod—1 je mehanizem, ki ga vodijo na daljavo. V njegovem ubogljivem gibanju ni prav nič nenavadnega in novega. Vse v zvezi s tem je že dolgo znano in kdor si to želi, seveda če ima dovolj denarja in strokovnjaka, si tudi sam lahko privošči kaj podobnega. Vendar pa je novo to, da je Lunohod—1 oddaljen od svojega poveljniškega centra na Krimu skoraj 400.000 kilometrov. Presenetljivo pa je tudi to, da doslej ni še noben sestavni del — mehanski ali elektronski — zatajil, čeprav je Lunohod—1 izpostavljen ogromnim temperaturnim razlikam in se giblje po precej neravnem zemljišču.

V Morju deževja se podnevi temperatura povzpne do 150°, ponoči pa se spusti do 130° pod ničlo. Znano je, da mnogi sestavni deli sodobne elektronike vzdrže največ 80° temperaturne razlike. To je prisililo konstruktorje, da vse življenjsko pomembne dele Lunohoda zaščitijo tako, da jih vgradijo v nepredušno zaprto ohišje, v katerem umetno vzdržujejo s hlajenjem ali segrevanjem temperaturo med 10 in 30°. Tudi pritisk je vselej isti, medtem ko je zunaj vakuum. Zunanji deli Lunohoda pa so izdelani tako, da lahko vzdrže ne le pomanjkanje zraka, zaradi česar skorajda ni nobenega pritiska, ampak tudi do 300% velike temperaturne razlike.

Lunohod 1 je očitno največji dosežek metalurgije, elektronike, avtomati-

snovi, katerih sestavo in izvor nihče ne pozna. Te snovi, ki so pod skoraj vsemi Mesečevimi morji, imenujejo maskone. Prav maskoni so vzrok motenj, ki jih ugotavljajo v zvezi s kroženjem umetnih satelitov okrog Meseca. Največji maskon je pod Morjem deževja. Sedaj pričakujejo, da bodo s pomočjo Lunohoda—1 zbrali natančnejše podatke o velikosti, legi in gostoti maskona.

Med vožnjo po Mesečevi površini se Lunohod večkrat zaustavlja in s svojo mehansko roko (s pantografom) preskuša trdoto tal. Z neko drugo napravo, ki je znana po okrajšavi RIFMA, pa raziskuje sestavo tal pod seboj. Če kratko RIFMA dešifriramo, bo tudi tistim, ki fiziko in kemijo poznajo bolj površno, razumljivo, za kakšen postopek sploh gre. Kratica namreč pomeni »rentgenska fluorescentna metoda analize«.

zacije in tehnike vodenja na daljavo. Ta zamotani sistem še vedno deluje brez vsakih napak in izvaja ukaze, ki prihajajo nekaj sto tisoč kilometrov daleč. Doslej se še ni zgodilo, da bi kak človekov izdelek na Mesecu tako dolgo deloval, kot je to primer z Lunohodom 1.

Delo, ki ga Lunohod 1 opravlja v Morju deževja na Mesecu, je zelo prepričljiv dokaz o razvitosti vodenja na daljavo mnogo večji, kot so nekoč lahko sanjali največji optimisti. Nobena dvoma ni več o tem, da je sedaj mogoče usmerjati na vsaki razdalji, potrebna je le neposredna zveza s poveljniškim centrom. Na področju vodenja na daljavo je mogoče uresničiti že vsako željo — če je to potrebno in če imamo za kaj takega dovolj denarja.

STEVAN KORDA

Človek ni bil več človek

Po pripovedi Franca Fajfarja piše Jošt Rolc

Od šestdesetih, ki so delali v železniški bazi, sta bila le dva Avstrijca in en Ukrajinec. Francetu in drugim niti na misel ni prišlo, da bi podvomili o prijateljstvu in iskrenosti novih znancev, še manj pa, da jih tudi tu neprestano zasleduje gestapovski agent. Med delavci je bil neki Tone Jaševce — zdaj živi v Leobnu — ki so ga France in drugi imeli za dobrega prijatelja. Bil je Slovenec, rad je veliko govoril in celo spodbujal k sitnarjenju. Nihče ni vedel, da je to le izzivanje in da tako počne po nalogu gestapa.

France je večkrat, kadar se mu je ponudila prilika, pobegnil iz barake in odšel ilegalno domov. Tam se je sestajal s Torkarjem in drugimi domačimi aktivisti. Novice o širjenju partizanstva in doseženih uspehih je sicer zaporno, a ves navdušen pripovedoval kolegom v kurilnici.

Nekega jutra so bile beljaške ulice vse polne listkov z antinacističnimi gesli. Gestapo je planil. Listki so bili delo naših delavcev. Glavni organizator akcije je bil neki Vidmar iz Kamnika, ki se je pravočasno izognil aretaciji in pobegnil k partizanom.

Plamen upora se je širil po Gorenjski. Vse več fantov in mož je dan na dan odhajalo v gozdove. Mladostna vrnja je tudi Franceta priganjala, da bi se jim pridružil. V dogovoru s terencem in aktivistom Torkarjem s Koritnega je bilo sklenjeno, naj začasno ostane doma, ker ima tako dovolj ugodne možnosti, da lahko veliko pomaga. Orožje, strelivo in sanitetni material je oddal terencem. Obdržal je le puško z nekaj naboji, da bi bila pri roki, ko napoči pravi trenutek. Razumljivo je, da je Jaševce odigral svojo vlogo. Ova-dil je vse sumljive slovenske delavce, med njimi tudi Fajfarja. Tega se France spomni, kot bi se zgodilo danes.

Dne 14. avgusta 1942 je bil v kurilnici. Ves zatopljen v svoje delo na lokomotivi niti opazil ni, da ga s tal opazuje predelavec Sinko. »Fajfar, takoj se javi gospodu inženirju Vidicu!« mu je ukazal in odšel iz kurilnice kot potuhnjjen pes.

Obratovodja Vidic, čeprav slovenskega rodu, je bil zagrižen nemškutar in nacist. France je zaslučil, da bo nekaj narobe. Vendar se je tolažil s tem, da mu ne morejo ničesar dokazati, razen njegovih pobegov domov. Obotavljajoče se je spravil z lokomotive, obrisal od olja masne roke in stopil proti kurilniški pisarni. Komaj je odprl vrata, je nekdo zavpil: »Roke kvisku!« Dva širokopičca gestapovca sta ga obstopila z naperjenima pištolama. Pretipala sta ga po celem telesu, iščoč orožje ali propagandni material. France tedaj še ni dobro znal nemško, toda iz govorjenja gestapovcev je ugotovil, da ga imajo za bandita in komunista.

»Sedi!« se je zadržal gestapovec in ga trdo potisnil na stol. Vtaknil si je pištolo za pas in odsekano dejal: »Aretiran si!« Fajfar je nepremično obsedel in s pogledom sledil gestapovcema, ki sta korakala po pisarni in pogledovala skozi okno, kot bi nekaj čakala. Nenadoma je pozvonil telefon. Po kratkem pogovoru, ki je dal slutiti, da se nanaša na aretiranca, se je pred vrati ustavil črn policijski avtomobil.

Agenti sta Fajfarja vzela medse in ga zrinila v avto. Odpeljali so se v stanovaško barako. Eden je sunkovito premetal posteljo in omaro, drugi je stražil. France je moral delovno obleko hitro zamenjati za svojo. Medtem je vstopil njegov prijatelj Franc Ravnik — Doktor. Gestapovec ga je zgrabil za roko in ga skupaj s Fajfarjem vklenil v lisice. Tako so ju gnali na policijo, kjer so ju brez pojasnila pahnili v celico. Tam je bil že zaprt neki Ukrajinec. Ležal je na tleh, prostodušno, kot da se ga nič na tem svetu ne tiče.

Ne Ravnik ne Fajfar nista mogla zaspiti. Nemirno sta se prekladala po trdem ležišču, vstajala in se sprehajala po ozki celici ter skušala uganiti vzrok aretacije. Nista vedela, da ju je ovadil Jaševce.

Ravnik se je kljub resnemu položaju začel šaliti. »Če drži, kar pravijo naši ljudje, da je petek slab začetek — sva midva, dragi France, nadsala.« Bil je petek.

Fajfarju ni bilo do šale. Čedalje bolj ga je skrbelo, kaj bi Nemci mogli izvedeti. »Kaj, če naju zaslisiš zaradi odhodov domov? Le to nama lahko očita, da prinašava novice o gorenjskih partizanih — če je kdo kaj izblebetal...« je ugibal sam zase.

Šele v ponedeljek navsezgodaj ju je poklical policaj, naj gresta z njim. V prazni sivi sobi je za mizo sedel šef

zaporov — suhljat gestapovec z jetičnim obrazom. Z zlobnimi, tenkimi očmi je meril jetnika od nog do glave. Poleg njega je ponižno stal policaj Lovšin. Gestapovec si je nekaj zapisal v svoj blok in po kratkem premoru začel mirno govoriti. Lovšin je prevajal, vestno, kolikor je znal. Oba sta bila opozorjena, da morata govoriti resnico, ker sicer bo kazeno ostra. Začelo se je zasliševanje. Prvi je bil na vrsti Fajfar.

»Po pravici povej, kolikokrat si brez dovoljenja odšel domov?« je hotel vedeti zasliševalec, Lovšin pa je prevedel.

»Gospod šef, saj ne vem, zakaj bi bilo v eni sami državi, Nemčiji, potrebno posebno dovoljenje... Saj nihče ni rekel, da se ne sme...« se je sprenevedal Fajfar, da bi gestapovca prelisičil.

»Ali si tudi ti slišal za nekakšne bandite ali partizane tam pri vas na Gorenjskem?«

»O njih govore vsi, čeprav jih še nikoli nisem videl.«

»Kaj si prinašal od doma? Točno naštej!«

»Sveže perilo, včasih kakšen košček suhega mesa ali kaj drugega za hrano.«

»Nič drugega?«

»Nič!« je odločno potrdil Fajfar in nedolžno zrl v zasliševalca, ki so mu popuščali živci.

»Kaj kvasiš neumnosti? Menda ne misliš, da imaš pred seboj osnovnošolca, ki se bo pustil plahtati? Opozorjam te — govori resnico!«

»Gospod šef, res nisem nikoli prinesel ničesar razen hrane in obleke.«

»Molči, lažnivi pes banditski!« je zagrmel. »Kaj pa listki, komunistični listki, protinemška propaganda! Kaj pa je tole?« Pomolil mu je listek »SMRT NEMSKEMU NACIZMU!«... »Kdo pa je te posejal po beljaških ulicah. a?«

France je bil prepričan, da so bili prav ti listki povod za aretacijo.

»Nič ne vem o kakšnih listkih,« se je odločno uprl zasliševalcu, ki je vztrajal, da mora povedati od kod so in kdo jih je pisal. Ubogi Vidmar, če ga dobe, je pomislil in togotno ponavljal, da o tej stvari nima pojma.

Tedaj je bilo gestapovcu vsega dovolj. Skočil je s stola kot ris in se pogljal proti Fajfarju s kosom papirja. Bila je pismena ovadba, ki jo je podpisal Jaševce. Med drugim je opazil tudi svoje ime in priimek.

»Kaj pa to?« je klical gestapovec in mahal s papirjem pred njim. »Ali sploh veš, da je to dokaz, ki te lahko pripelje pred puško brez tvojega priznanja?« Penil se je od besa in sploh ni čakal, da bi tolmač prevajal. Z drobnimi koščenimi pestmi je tolkel po mizi in se drl, da bi prestrašil Franceta, ki kljub mladosti in neizkušenosti ni niti za hip popustil. Po vsej sili je hotel izvedeti imena vseh, ki so hodili domov in ki naj bi z njim vred pisali in trosili listke.

France se je izmikal, omenil ni niti enega imena. Bil je pripravljen na vse, tudi na najhujše.

Ker po treh urah zaslišanja in številnih klofutah ni spravil iz Francetovih ust ustreznega odgovora, se je gestapovec utrujen sesedel na stol in zasoplo diktiral zapisnik mladi uradnici v uniformi. Kaj je bilo v njem napisano, France ni vedel. Prepričan je bil le, da mu ne kaže dobro, kajti gestapovec mu je zabičal, naj še enkrat dobro premisli, ker bo spet zaslišan.

Stražar ga je odgnal nazaj v celico. Ravniku, ki je nestrpno čakal, je podrobno povedal, kako je bilo. Opozoril ga je, kako naj govori, da njune izjave ne bodo različne. Ob dveh popoldne so spet zarožljali ključi. Stražar je prišel po Ravnika. Toda ta se je vrnil že po dobri uri. Tudi njega so spraševali o odhajanju domov, ker je večkrat ušel iz Beljaka na Bohinjsko Belo, povedal ni nobenih podrobnosti in nobenih imen, ki so zanimala gestapovca.

V Beljaku sta ostala še cel mesec, ne da bi se zgodilo kaj posebnega. Nato so ju odpeljali v Celovec v tamkajšnje zapore. V celici, kamor sta bila dodeljena, je bilo še dvanajst zapor-nikov. Težko je opisati vse občutke, ki so se ju lotevali v teh zaporih, ker so vsak dan odhajali in prihajali novi zapor-niki. Večino nesrečnežev so odvlekli v koncentracijska taborišča, o katerih nihče ni točno vedel, kakšna in kje so.

(Nadaljevanje)

Poraz ameriške obveščevalne službe

V Regensburgu je nekoč živel deček, ki ni hotel s svojo materjo v Ameriko. Zelel je ostati doma in prepevati ter po svoje igrati na violino. Toda moral je z materjo v Texas. Tam se je iz dečka z lepim glasom razvil v odločnega moža, v virtuoz — ne

izkus rešitve in je pri tem omenil, da je računal »z izgubo polovice moštva«, je Louise Walther zvedela, da se je njen mož javil prostovoljno.

»Razpočila bi se,« je pripovedovala mlada žena, »kajti od šestih let zakona sem preživela skupaj z možem le tri

zagledal tik ob sebi rep štrimotornega letala za oskrbovanje drugih letal z gorivom. Na njem je opazil napis »Rescue« (reševanje). Dih mu je zastal in izjavil je, da vse življenje ne bo pozabil tega, ker je bil prepričan, da bo sta letali trčili druga ob drugo.

Pod njimi je bil Hanoi. Udo Walther se je čudil, kako zelo razsvetljeno je mesto. Opazil pa je tudi žaromete v koloni vojaških vozil, ki so drveli proti Son Tayu. Toda raketa, spuščena iz enega od letal, je vozila zaustavila.

Nad taboriščem so že krožili Sky-raderji, enomotorni bombniki iz II. svetovne vojne, in obstreljevali stražne stolpe. S tem so krili izkrcanje prvega voda vojakov iz helikopterja, katerih naloga je bila priti čim hitreje do ujetnikov.

Taborišče je imelo več francoskih vil in mnoga stranska poslopja. Kokoši in prašiči so tekali za hišami, medtem ko so vojaki, ki jih je vodil polkovnik Simons, napadali celice. Severno-vietnamsko stražno osebje se je nekam zaspano in oblečeno le v spodnje perilo pojavilo iz zaklonišč. Nočno sceno sta razsvetljevali dve zažgani baraki.

Do vrat v celice je prvi prišel višji narednik Thomas Kemmer iz Floride. Zakričal je: »Če je kdo notri, lezi na tla! Smo Američani in vas želimo osvoboditi. Je kak paznik v vaši celici?«

Nihče ni odgovoril. Kemmer je vstopil. Sobica je bila prazna. Tudi druga in tretja... vse celice so bile prazne. Od vseh strani je Kemmer slišal obupne klice svojih tovarišev: »Nikogar ni tu, vse je bilo zaman.«

Pred taboriščem so medtem pristali veliki helikopterji. Udo Walther je v temnozeleni tropski vojni obleki brez oficirskih znakov je s pripravljenim orožjem čakal, da se luknja odpre. Potem je, streljajoč, skupaj z dvajsetimi možmi stekel proti komandaturi poleg taborišča.

Helikopterji so se takoj zopet dvignili in v zraku čakali kake pol ure, da bi »zeleni baretk« opravile svoje delo. Za Uda Waltherja je to bil najprej hud boj s Severnimi Vietnamci, ki so njegovo skupino napadli iz komandature

in sosednih vojaških barak. »Prepričan sem,« je nato poročal, »da se je večina — le posamezniki so se skrili v strelske jake — borila do zadnjega. Eden se mi je približal celo na razdaljo enega metra. Toda pokosil sem ga. Ne vem pa, ali smo zalotili tudi komandanta taborišča. Morda je tudi on med mnogimi mrlič, ki smo jih tam pustili.«

Stotnik Walther je s svojim vodom prebrskal vso komanduro. Ne govori pa o tem, ali je tam dobil kake važne dokumente, ki jih preiskujejo v »Eglin Air Force Base« na Floridi tisti možje, ki jim ni prijetno, da njihove informacije niso bile točne v odločilnem trenutku. Vse podrobnosti so natančno vedeli, le glavnega ne: da ameriških letalcev ni več v taborišču.

Kako je prišlo do pomote? O tem so razmišljali Udo Walther in njegovi tovariši, ko so čez dobre pol ure prispeli na Tajsko. »Verjetno je bila akcija napačno zamišljena, ker je obveščevalna služba odpovedala,« je menil podpredsednik ZDA.

Ameriški list »Time« je o tem pisal: »Če obveščevalna služba ne deluje bolje kot v primeru Son Tay, potem se vsiljuje vprašanje, kako je s tisoči ciljev, ki so jih ameriški letalci nedavno bombardirali v Severnem in Južnem Vietnamu.«

Generalmajor je po tem, ker so osvoboditelji pri svoji akciji naleteli na travo visoko do pasu, sklepal, da so Son Tay izpraznili že pred več tedni.

Jasno pa je: Severne Vietnamce je napad na Son Tay presenetil. »Sicer jaz ne bi bil sedaj tukaj,« je rekel Udo Walther, ki je na jezo svoje žene moral potem, ko so mu podelili odlikovanje, takoj odleteti nazaj v Eglin, kjer naj bi ocenili rezultate operacije.

»Morda,« je menil eden od predstojnikov, »je Hanoi računal z možnostjo reševalne akcije in je zaradi varnosti preselil vojne ujetnike iz taborišča.«

Udo Walther upa, da bo armada ustregla njegovi želji in ga letos zopet poslala na Tajsko. On in mnogi Američani so namreč prepričani, da bo Tajske prihodnje bojišče v Aziji...

IZ NEMŠKE REVije STERN

Kapetan Udo Walther pred helikopterjem, s katerim je poletel v Son Tay

z violino, marveč z brzostrelko »M-16« — ki se je udeležil morilskega napada in se sedaj pusti proslavljati kot junak vojne.

Imenuje se Udo Walther, star je 26 let in je še vedno nemški državljan. Toda za pustolovščino in za svoje najbolj nevarno potovanje v tujino mu nemški potni list ni bil potreben, ko je ponoči s helikopterjem odletel do nekega kraja v predmestju Hanoja. Tam naj bi iz taborišča Son Tay stotnik Udo Walther s 104 drugimi vojaki iz posebne enote zelenih baretk »Special Forces« 21. novembra osvobodil 300 vojnih tovarišev iz severnovietnamskega ujetništva.

Udo Walther je videl luči Hanoia. Pomoril je že množico sovražnih vojakov. Po dveh letih bojevanja v Južnem Vietnamu in enem letu na Tajskem je svojo že tako bogato zbirko odlikovanj povečal z novim odlikovanjem »Silver-Star«.

Tretje med najvišjimi odlikovanji armade ZDA mu je sredi decembra osebno pripel na prsi obrambni minister Melvin Laird. Toda naloga, na katero so se stotnik Walther in njegovi tovariši pripravljali dva in pol meseca, ni bila izpolnjena. V taborišču Son Tay ni bilo več nobenega od 300 nad Severnim Vietnamom sestreljenih in ujetih pilotov ZDA. Njihove celice so bile prazne!

Velika pustolovščina junakov iz Texasa se je začela že v avgustu v Fort Braggu v Severni Carolini, glavnem bivališču »zelenih baretk«. Walther se je kak mesec prej vrnil iz Južnega Vietnamu. V Fort Braggu so ga dodelili uradu legendarnega polkovnika Arthurja Simonsa, ki ga imenujejo »The bull« (bika). Ta mu je pripovedoval o dejanju nekega razgrajača iz II. svetovne vojne, ki je leta 1945 na Filipinih rešil ameriške vojne ujetnike, in dejal: »Načrtujemo skupne vaje z aviacijo. Te vaje bodo trajale do 6 mesecev in bodo tudi nevarne. Ali bi hoteli sodelovati?« Mladi stotnik je privolil, ne da bi vedel za kaj gre.

Ni bil edini. Pri »Special Forces« v Fort Braggu so se za sodelovanje potegovali mnogi oficirji in podoficirji, ker so jim obljubljali slavo, odlikovanja in še marsikaj.

Kmalu nato — bilo je v začetku septembra — je zazvonil telefon v stanovanju Uda Waltherja. Le-ta je dvignil slušalko, rekel »Okay« in zopet odložil slušalko. Obrnil se je nato k svoji ženi in ji sporočil: »Draga, pozabil sem povedati, da moram sodelovati v večmesečni tajni vaji, ki se danes začne.«

Šele pozneje, ko je obrambni minister ZDA Laird na televiziji opisal po-

in se te z mnogimi prekinitvami. Šest mesecev sva bila najdalj skupaj. Saj je še čudež, da imava dva otroka. In sedaj se je zopet prostovoljno prijavil za akcijo, ki pomeni dolgo ločitev.«

Udo Walther je skupaj z drugimi prostovoljci odletel v letalsko oporišče Eglin na severu Floride, kjer so se začele priprave na akcijo v Severnem Vietnamu. Vsak dan se je začel — in tudi končal — z vztrajnim tekom 6 km daleč. Boj z bližine, streljanje in podobne reči so vadili po več ur na dan. Predvsem pa so oficirji in podoficirji vadili 150-krat do najmanjših podrobnosti napad na neki tloris poslopij, označenih z blagom in letvami na neki gozdni jasi.

Prvotno so nameravali ves kompleks ujetniškega taborišča Son Tay do pičice natančno ponarediti. Toda vojska se je temu odrekla, ker se je bala, da bo sovjetski špijonažni satelit odkril ta načrt.

Tudi posnetek rokava Rdeče reke, ob kateri leži Son Tay, so z bagerji zoral v peščena tla. Natanko po pravem mostu so zgradili most čez ta rokav in prav tako cesto, ki pelje do taborišča.

Kakšno je dejansko taborišče v Severnem Vietnamu, so izvedeli najprej oficirji ob majhni maketi, ki so jo imeli v poveljniški baraki. Pozneje so pokazali maketo tudi podoficirjem.

Ko so priprave za akcijo po dveh in pol mesecih končali, je vsakdo natančno vedel, s katerim helikopterjem bo poletel, katero poslopje bo napadel, kako vlomil skozi vrata in kako naj se skrije, če bi bilo kaj narobe. Nevarnosti, da bi kdo kaj izblebetal, ni bilo, kajti nihče ni smel zapustiti vežbališča.

Bilo je sredi novembra, ko so Udo Walther in njegovi tovariši s posebnim vojaškim letalom odleteli na Tajsko. Tri dni pozneje je okoli 18,30 po krajevnem času polkovnik Simons zbral svoje može okoli sebe. Odgrnil je blago z zemljevida Severnega Vietnamu in pokazal na puščico, uperjeno na neko točko 23 km zahodno od središča Hanoia.

Tiho so ob 20,30 vstopili v oklepne helikopterje, ki so jih po vijugasti poti čez Laos, čez doline in nad 2000 m visokimi gorami po treh urah pripeljali v okolico Hanoia.

Helikopterji so bili razen komandantovega po 10 ton težki stroji tipa »NH-53«, s kakršnimi rešujejo v pragozdu ponesrečene pilote. Njihova hitrost je 350 km na uro in v njih je prostora za 54 mož. Pilotirali so jih najboljši piloti, zvečine podpolkovniki in majorji.

Na pol pota je stotnik Walther, ki je sedel na zadnjem koncu helikopterja,

SUPERAUTOMATIC 98
Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5

TELEFON Komerc., Uprave in računovodstva
h. c. 320-855, ekliščica 57-490, 57-498

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA, Cesta na Vrhovce 2

Čenjenim odjemalcem priporočamo vse vrste opečnih izdelkov, posebno priporočamo modularni blok, s katerim se hitro in poceni gradi.

Vstal sem iz objema smrti

Okupator je tudi pri nas v Prekmurju hudo gospodaril. Kršeč mednarodno pravo, je pozival fante in može v madžarsko vojsko. Leta 1941 so se morali javiti nabornim komisijam letniki 1920. Naslednje leto pa sem tudi jaz imel v rokah poziv za regrutacijo. Obračal sem list in premišljeval, kaj mi je storiti. »Jožef Prša, rojen 15.9.1921, bivajoč v vasi Brezovica, okraj Dolnja Lendava se mora javiti naborni komisiji,« je bilo zapisano. In šel sem v sovražno vojsko, ker drugače izhoda takrat nisem videl. Dodelili so me neki vojaški enoti v Kapošvar. Po preteku šestih mesecev pa so moji domači le dosegli, da so me izpustili iz vojske kot hranilca. Leta 1944 pa sem bil ponovno vpoklican v vojsko, vendar se pozivu nisem odzval, zakaj takrat je že lahko vsak uvidel, da so fašistične sile vojno dokončno izgubile in da je samo še vprašanje časa, kdaj bo zadan smrtni udarec nacistični Nemčiji in njeni zaveznici Hortijevi Madžarski. Uredil sem si primerno skrivališče v domačem kraju in iskal stike z aktivisti. V bunkerju sem ostal do februarja 1945. Potem pa so me izsledili. V murskosoboških sodnih zaporih so me pretepali kot živino. Kdor je bil v madžarskih fašističnih zaporih, ve, kaj je mučenje in kaj vse si mučitelji niso izmislili, da bi od jetnikov izsilili priznanja, kakršna so jim bila potrebna.

Bilo je 31. marca 1945 okrog 10. ure dopoldne. Deset so nas postavili v vrsto tik ob cesti pri gozdičku pri

Črnskih mejah nedaleč od Murske Sobote. Po dva in dva smo bili za roke zvezani z verigami. Jaz in Aleksander Balkany, trgovec iz Lendave, sva bila zvezana skupaj. Kaj se bo zgodilo z nami? Nas mar mislijo kar tu ustreliti in to sedaj, ko blizu nas padajo mine iz ruskih minometalcev in se zbirajo v mehko zemljo? Na cesti je stala skupina madžarskih detektivov, nas pa so obstopili orožniki. Žandarji so se obotavljali in sprva niso hoteli izvršiti povelja. »Kaj, bojazljivci, se bojite ustreliti te bandite? Če ne boste streljali, pobijemo mi vas in bandite,« so se čuli surovi glasovi podvajanih zločincev. Zrlj smo v puškine cevi in čakali, kdaj bo počilo in bodo ugasnila naša življenja.

Detektivi in orožniki pa so se še prerekali. Videl sem, kako so nekemu orožniku prišle solze v oči in roke so mu drhte. Bil je to neki mlad človek, ki se ni hotel umazati rok z nedolžno prelito krvjo. Drhtel sem od groze in nekako podzvestno sem se spominjal minulega časa. V duhu sem si še predstavljal rodni dom, mater in očeta in naše malo zemljišče, kjer smo se mučili od zore do mraka, da bi iz zemlje iztisnili vse kar premore, samo da ne bi bilo treba trpeti pomanjkanja. Moj pogled je božal pokrajino. V deželo je prihajala pomlad, pomlad v brstenju in cvetju, ki sem jo čez zimo tako težko čakal. Zemlja je dehtela in čakala pričnih rok, da jo preorjejo in obdelajo. Kako lepo bo živeti v svobodi, mi je pa ne bomo več uzrli, zakaj v nas so uprte morilne cevi in vojnemu zločincu Jozsefu Sardyju se hoče krvi. Preden bo zapustil Prekmurje, naj ostane krvava sled za njim, tako da bodo vsi vedeli, da je do zadnjega ostal zvest fašističnim načelom.

Prsti žandarjev so bili na sprožilnih pušk. Tedaj je počilo. Ne vem več, ali so ustrelili enkrat ali večkrat. Ležal sem na zemlji poleg svojega sotovariša Aleksandra. Bil sem ves krvav. Topla človeška kri mojega sotrpina, ki se je zgrudil zraven mene, zadet v glavo, je tekla po mojem licu, laseh, rokah in se razlivala po zemlji. Neka-

teri še niso bili mrtvi in so kazali znake življenja. Spet so začeli agenti kričati nad žandarji. »Akor ninč töb tälteny,« kar bi se reklo po naše — »če nimate več municije« — potem pa je bilo čuti še nekaj posameznih strelav in morilci so zapustili prizorišče zločina. Meni niso naklonili milostnega strela, ker sem ležal negiben in ves oblit s krvjo, pa so mislili, da sem mrtev.

Ko je bilo vse tiho okrog nas, sem začel dvigati glavo in se ozirati naokrog. Nisem vedel, ali sem bil zadet ali ne. Čutil nisem nobene bolečine. Ko sem videl, da ni nikogar v bližini, sem se začel truditi, da bi snel verigo z roke. Končno mi je to tudi le z največjo težavo uspelo. Med tem časom je moj tovariš Balkany z umirajočim glasom vprašal: »Si ranjen?« »Ne vem, nobene bolečine ne občutim kar pomeni, da najbrž nisem ranjen,« sem odgovoril umirajočemu. »O, Rusi, zakaj že niste prišli en dan prej, gotovo bi mi ostali živi! Pomagaj mi tovariš, pomagaj,« sem še slišal njegove slabotne besede, potlej pa se je umiril za vedno.

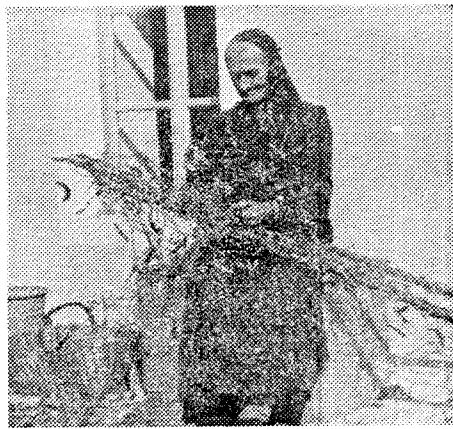
Videl sem še, kako se je skušal postaviti na noge Štefan Trajbarič, študent iz Filovec. Slišati je bilo nerazumljive besede, potem pa se je ponovno zgrudil. Šele kasneje sem zvedel, da ni bil takoj mrtev tudi Avgust Gašparič, študent iz Vučje gomile. Nesrečnik se je plazil naprej, dokler ni izdihnil. Njegovo truplo so našli poldrugi mesec pozneje kake tri kilometre od kraja zločina.

Razen mene je ostal živ še Andrej Antolin iz Beltincev. Še prej kot jaz si je snel verigo z roke. Oba sva se potem na pol živa zatekla v gozd blizu vasi Črnelavci. Skrila sva se v kupe nagrabljenega listja in v njem počakala večera. Ko se je znočilo, naju je noč sprejela v svoje okrilje. Edino midva sva ostala živa, medtem ko je 8 naših tovarišev končalo svoje življenje v Črnskih mejah.

Po pripovedi Jožeta Prše napisal

JOŽE JANEŽ

Dočakala je 99 let

V visoki starosti 99 let je za vedno ugasnilo življenje Mariji Rijavec iz Kanalskega Loma, po domače Žefovi mami. Že zelo zgodaj je morala zapustiti dom in starše v Gornjem Lokavcu. Preživljala se je z dnarstvom. Ko ji je bilo 26 let, se je poročila in se preselila na možev dom v Kanalski Lom.

Imela sta že 6 otrok, ko se je začela prva svetovna vojna. Mož in starejši sin sta morala v vojno. Po vojni so ji umrli trije otroci in mož.

Dočakala je drugo svetovno vojno in z njo novo gorje. Starejšega sina so ji odpeljali v italijansko vojsko, mlajši sin pa se je že zelo zgodaj vključil v NOV in za osvoboditev tudi žrtvoval svoje življenje. Padel je v marcu 1944. leta.

Po osvoboditvi se je za Žefovo mater začelo novo življenje. Vsa povojna leta je trdo delala na obnovljeni domačiji. Zadnja leta pa je prejemala invalidski dodatek k invalidnini po padlem sinu. Njeno dolgo življenje ni bilo lahko. Zapustila nas je v 99. letu svoje starosti. Ohranili jo bomo v trajnem spominu.

POJASNILO

V 7. številki »TV 15« sta bila v podlistku »Najdenka« — na 11. in 12. strani — zamenjana začetek in nadaljevanje, kar so bralci gotovo že sami ugotovili. Napako je zakrivila tiskarna.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likoarjeva—Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

PRISPEVKI ZA ŠOLO - SPOMENIK NOB

TOTRA, Ljubljana skupno 20.000; Mlinostroji, Domžale 1.000; Komite ZKS Vrhnika 1.000; Crevarna, Ljubljana 1.000; Sindikati občine Domžale 500; IMV, Novo mesto 2.500; Tovarna likerjev DANA, Mima (namesto venca na grob pok. Mira Oven, Ajdovščina) 500; Goriške strojne tovarne in livarne N. Gorica 4.000; Komitija ZB združenja podjetja ISKRA, Kranj, Ljubljana, v gotovini 26.550,25 in kinoprojektor v vrednosti 5.600; Obrtno podjetje OPREMA Kočevje 500; SDK, N. Gorica 100 in brezplačne bančne usluge v letu 1971; Železniška tiskarna, Ljubljana (brezplačni tisk) 1.300; Podgornik Valentin, N. Gorica, ul. IX, Korpusa 119.45; »ETA« Cerkno 1 odst. od neto OD 24. december 1970 (skupno vplačanih 63.647,95 — 7.606,15; Stanovanci bloka v Glagoljaški ul. Koper (višek od zbranega denarja za venec pok. sstanovalecu Dinku Masterlu) 264; Cestno podjetje Nova Gorica 1.000; Krajevna skupnost »Vodovodni stolpi« Kranj 200; Konferenca sindikata ZZTP Ljubljana-Transport, podjetje Ljubljana (namesto

novoletnih čestitk) 500; Beltram Roza — Izola 50; Dr. Danilo Lokar, Ajdovščina, (namesto venca na grob agron. Justa Ušaja v Ljubljani) 100; Trček Gabrijel, Koper 200; Društvo upokojencev podr. Vič—Rudnik, Ljubljana 200; Krajevna organiz. ZB Vel. Osolnik, Rob na Dolenskem 80; Društvo upokojencev Vrhnika 100; Društvo upokojencev NOV, Ljubljana — Krim 300; Dr. Joža Vilfan, Ljubljana, (v počastitev spomina dr. Milana Lemeža) 250; Stanov. podr. »DOM« Ljubljana 10.000; Zveza arhitektov Slovenije in Društvo arhit. Ljubljana (namesto noveletnih čestitk) 1.500; ZB NOV Lucija pri Portorožu (prispevek članov) 270; Sindikal. podružnica obč. Vič — Rudnik 72; Jeram Marija, Bukovo 50; Društvo VVI Cerkno 110; Baše, J. Stanko, Cerkno 100.

Stanje 27. 1. 1971: 2.020.586,50
Odobor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-602-66 sklad za izgradnjo osnovne šole v Cerknem.

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Kako se je vse dobro izteklo! Ko se je zjutraj odpravila v mesto, se ni nadejala, da bo že prvi dan toliko uredila.

Zelega si je domov, k svoji punčki. Vse je šlo pravzaprav po sreči, vendar Vida ni čutila v sebi pravega veselja. Ni ji šlo v glavo, da mora proč od otroka.

»Dolgo te ni bilo, ali si kaj našla?« jo je sprejela Anka, ko se je vrnila. Stiritelna Anka Marina se je igrala z Marjanko, ki je ležala na divanu v kuhinji. Klečala je na tleh in sklanjala svojo zlatolaso glavico k Marjankinemu drobnemu obrazku. Lepe plave očke z dolgimi črnimi trepalnicami so radovedno opazovale Marinine ročice.

»Tako, no, napoli! Popoldne moram še enkrat v mesto, da končno izvem in dobim odgovor.« Sedla je na konec divana. »Ali je bila mala pridna? Je kaj jokala?«

»Pridna, pridna,« je namesto Anke odgovorila Marina, ki je imela še vedno opraviti okrog Marjanke. Med kosilom je Vida Anki povedala, kaj je opravila v mestu.

Popoldne je šla Vida s punčko k Okiju. Mala je zadovoljno brundala v vozičku. Všeč ji je bilo lahko pozibavanje na kolesih. Gledala je veje dreves, pod katerimi je jo vozila njena mama. Veter, ki je mahal liste na vejah, je včasih nagajivo hušnil tudi mimo Marjankinega obrazka in tedaj se je ljubko nakremžila in malce zavihala nasek.

38

Ko je prišla v trgovino, je bilo v njej nekaj ljudi. Oki jo je že čakal zadaj v stranskem prostoru, kjer so imeli skladišče. Z žarečimi očmi ji je povedal, da je žena navdušena, da bo dobila punčko.

»Takoj jo pelji k nam!«

»Tako hitro pa ne gre, dragi moj. Vse je treba pametno in premišljeno napraviti, da ne bo kdaj kaj narobe.«

Sedla sta na zaboje, ki jih je bilo v skladišču vse polno. Vida je zibala voziček in pripovedovala Okiju, kako sta se dogovorili z zdravnico.

»Vse skupaj je že kar zabavno«, se je na ves glas smejal Oki. »To bo ugibanja po ulici, ko jo bomo pripeljali domov!«

»Rekli vam bodo, da se vam je zmešalo, ko v teh časih mljete najdenka v hišo.«

»Nič huđega! Se nam je pač zmešalo!« se je še močneje zakrohotal. »Punčko bomo pa le imeli!«

Vida je pogledala dekletce v vozičku. Milo se ji je storilo. »Da, ti jo bodo imeli, jaz pa bom izgubila,« je pomislila.

»Jutri popoldne bi jo odpeljala v dečji dom, po jutrišnjem proti večeru pa bi jo vidva z ženo vzela, če ti je prav. Rada bi, da bi bila že nekaj dni pri vas, preden odpotujem, da bi vedela, kako se privaja. Dokler bom še tu, bi jo ob večerih malo obiskala. Saj bom lahko, ali ne?«

»Kakopak! Zaradi nas si lahko tudi ti, dokler ne odideš, ves dan pri nas in svoji punčki.«

»Ne, to pa ne! Naj se punčka vživi sama, brez mene! Zvečer bom prišla, da me sosedje ne bodo videli, in v temi odšla. Saj veš, samo toliko, da jo bom videla...«

Poslovila se je od Okija in se mu toplo zahvalila. Marnogrede ko se je vračala domov je na javki v mlekarni ob železniški progi pustila Bredi sporočilo,

39

ki ga je bila napisala že prej v trgovini. Prosila jo je, naj pride naslednji dan po kosilu k njej.

Breda je bila kakšno leto mlajša od Vide. Nekaj mesecev sta skupaj preživeli v stanovanju, kjer je bil zgrajen bunker. Prijavljeni sta bili na policiji pod izmišljenimi imeni. Takrat je bilo še vse dobro. Ljudje, ki jih je policija že takrat iskala so prihajali v bunker, da so se odpočili, in spet odhajali po svojih opravkih. V njunem stanovanju so našli gostoljuben dom, v bunkerju pa varno skrivališče. Breda je bila kurirka, Vida pa je gospodinjila. Ni bilo malo dela. Breda je kar naprej prenašala pošto in sporočila, zdaj za enega zdaj za drugega, spremljala tovariše po mestu, ko so odhajali na sestanke, v prostem času pa pomagala Vidi. Njuno poznanstvo po skupnih akcijah se je zdaj, ko sta se znašli v skupnem stanovanju, spremenilo v prijateljstvo. Ko sta najprej Bredin, kmalu za njim pa še Vidin mož odšla v partizane, sta se tako navezali ena na drugo, ko bi bili sestri.

Po nekaj mesecih je Vido tudi v tem stanovanju izsledila policija. Morala se je umakniti. Bunkerja v stanovanju niso našli, saj niti sanjali niso, kje je skrit. Toda zaradi varnosti ga že nekaj časa niso uporabljali. Tudi Breda se je odselila in postala kot Vida brezdomka — prenočevala je, kjer je naneslo. V mestu je imela starše, vendar se doma ni zadrževala, ker ni bila nikoli prepričana, da je ponoči ne pridejo aretirati.

Jutri, ko bo morala oddati Marjanko, naj bo vsaj Breda pri njej, da ji bo laže. Mora priti! Mora z njo govoriti!

Breda je res prišla naslednji dan, zgodaj popoldne. Postavna in vsa sveža je objela Vido, ko je stopila v sobo.

»Kako je, mlada mamica?« jo je nagovorila.

Bila je prava lepota. Vida jo je občudovala.

Beg iz zemljanke

Na južnem pobočju zapuščene Kuharjeve kmetije v Beli na Koroškem smo imeli terenci zemljanke. V gozdu, ki se je upogibal pod debelim snegom, sino nestrpno pričakovali pomlad.

Bilo je 4. marca 1944. S terenko Ančko sva bila tedaj na terenu na Obirskem. V zemljanki so ostale tri tovarišice iz 14. divizije. Bile so močno ozeble, tako da niso bile sposobne za terensko delo. Z Ančko sva se vračala pozno ponoči. Utrujena sva kmalu zaspala. Odgovoren sem bil za tovariše in tovarišice, zato sem vprašal, ko sem se nenadno prebudil, ali je kdo na straži. Nikogar ni bilo. Priglasil se je Rok, da pojde stražit. Kmalu nato sem vstal in zlezal iz zemljanke. Iz neposredne bližine je revsknilo: »Hände hoch!« Na vzpetini nad seboj sta stala policista z naperjenima strojnima na stražarja Roka. Planil sem v zemljanke, pograbil puško in samokres.

Napad nas je za nekaj trenutkov zmedel. Pred vrata zemljanke je priletela prva bomba. Vrata je vrglo s tečajev. Tesno smo polegli na pograde. Potem je priletelo še nekaj bomb, ki so eksplodirale že v zemljanki. Okrvavljeni in sajisti bi se skoraj več ne poznali. Tovaršice iz Štirinajste so imele vsaka po eno bombo »italijanko«. Ena izmed njih mi jo je potisnila v roke. Vrgel sem jo skozi vrata med policiste. Potem sem vrgel še drugo. Ko pa sem hotel vreči tretjo, je zadel ob strop in se zvalila nazaj v zemljanke. Na srečo ni eksplodirala. Medtem je nemški mitraljezec nenehno streljal na izhod iz zemljanke. S tovarišem Foltijem sva nekaj časa streljala kar skozi strop, ker so policisti čakali na strehi zemljanke, da bomo zlezli ven z dvignjenimi rokami... Za trenutek sva jih pregnala.

Drugim sem svetoval, naj se poženejo iz zemljanke, saj nas tako ali tako čaka smrt. Nihče pa ni hotel biti prvi. Ančka se je že hotela ustreliti, pa smo jo zadržali in jo prepričali, da je bolje, če se hoče naglo prebiti iz zemljanke. Bombe so nam pošle. Imel sem še nekaj nabojev za puško in velik ameriški samokres...

Ogledal sem si položaj, kolikor je bilo mogoče skozi špranjo. Zagledal sem mitraljezca, ki nam je z rafali zapiral vhod. Vzel sem ga na muho. Že po prvem strelu se je zvalil za rob. Toda že je drug zagrabil mitraljez. Poskusil sem še

s samokresom, ki smo mu pravili »čevčapl«. Pristopil sem ga ob špranjo in pritisnil. Tudi drugi policist jo je skupil. Streliva je že začelo primanjkovati, zato sem ukazal, da se vržemo iz zemljanke. Skočil sem prvi, v eni roki puško, v drugi samokres. Kot ris sem se pognal po bregu. Na srečo se je vsipaval sneg, kar me je skrivalo pred sovražniki. Med begom mi je večkrat zmanjkalo tal pod nogami, tako da sem nekje v snegu izgubil puško. Samokres sem še tiskal v roki, ko sem se znašel v mlaki, kjer mi je čevčapl obtičal v blatu. Na eno nogo bos sem skočil in jarek in pograbil čevčapl, ko mi je ob glavi zažvižgala krogla. Zagledal sem policista, ki je meril name. Pograbil sem se in bežal v vijugi — v eni roki čevčapl, v drugi samokres. Umikal sem se proti cesti, a tam sem pričakoval zasedo, zato sem moral biti še previdnejši.

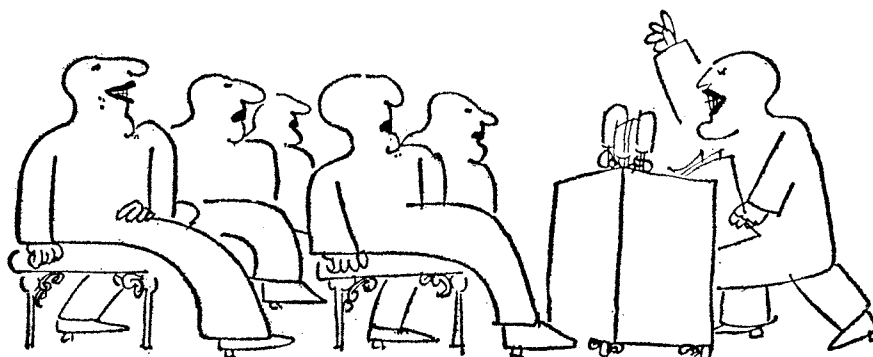
Zaropotalo je s skal nad cesto... Bil sem že na koncu moči. Za menoj so še zmeraj streljali Nemci, na srečo previsoko. Končno sem prispel v zavetje. Poiskal sem dober zaklon in se namenil počakati Nemce v zasedi, če bi mimo prignali ujetje ali ranjene tovariše. Hotel sem napolniti samokres, pa sem spoznal, da nimam več niti naboja, ker sem strelivo pustil v bluzi v zemljanki. Ko sem se malo pomiril, sem nadaljeval pot proti Plazniku. Tam je bila na srečo partizanska enota. Sporočil sem tovarišu Voltu, da so Nemci napadli zemljanke in da moramo na pomoč ujetim tovarišem in tovarišicam. Moji prošnji pa niso ugodili. Z arniko sem si izmislil rane in se za silo obvezal, nakar sem razočaran odšel na pot čez Covnikov vrh. V gozdu sem še slišal posamezne strele in detonacije bomb iz smeri naše zemljanke.

Nadaljeval sem pot in pri Covnikovih nad Logarsko dolino presenečen našel na Jaka in Foltija, ki sta si izmislila in obvezovala rane. Povedala sta, da so Nemci ujeli Ančko, Mitjo in druge tri tovariše. Mitja jih je moral na saneh vleči na nemško postojanko.

Ančka mi je pozneje iz taborišča poslala pošto in me prosila za pomoč. S tamkajšnjimi kmeti smo ji poslali paket. Odgovora ni bilo.

Cez tri dni po napadu na zemljanke sem bil na solčavski strani pri kmetu Ramšaku. Potem smo Domin, Popesni kov Luki, Šiman iz Bele in jaz odšli v snegu, ki se je udiral ponekod do pasu. V Lobnik na Koroško. Odločili smo se, da bomo hodili tam, kjer je manj snega, zato smo jo mahnili kar po cesti. V temni noči smo prispeli do razpotja v Remšeniku pred Železno Kaplo, potem pa smo se zagrizli po remšeniški strmini... Popolnoma izčrpani smo hoteli

VSAM TEDEN ENA

»Njegova originalnost je v tem, da govori zmeraj isto...«

počivati tisti dan pri kmetu. Posedli smo okrog tople peči in Domin si je sezul čevlje. Opomnil sem ga, naj se ne sezuva, pa se je pošalil, da bo kar bos zbežal, če bo »kaj prišlo«. Smeh se še ni dobro polegel, ko je že močno potrkalo na oknice in Nemec se je zadržal, naj odprejo. Pograbili smo orožje, da bi se prebili skozi vrata. Drugega izhoda ni bilo, v oknih so bile železne mreže. Odprl sem vrata in zaklical: Kdo je? Odgovor pa je bil: »Kommen Sie heraus!« (Priđite ven!). Spreletelo me je znanje, še nikdar poprej ob raznih napadih in probijih nisem bil tako živčen. Vsi skupaj smo imeli le eno bombo. Dejal sem Dominu, ki jo je imel, naj jo pripravi in vrže ven.

Minuta čakanja — neznosno dolgo, nakar je tresnila bomba in brž sem se pognal iz hiše, za menoj pa še drugi. Bil sem že na vogalu hiše, ko je zaropotalo in nekdo je kriknil v bolečini. Za menoj sta bežala še dva. Prispeli smo na shojeno pot. Domin, ki se je dvizal za menoj, si je v hiši v naglici uataknil lesene croke, pa mu je drselo; večkrat je omahnil in končno bežal bos. Prvi me je dohitel Luki. Skupaj sva nadaljevala pot. Ko sva popolnoma omagala, sva stopila pod košato smreko, od koder je bil dober razgled. Pazila sva, ali naju bodo zasledovali Nemci. Videla sva, kako so vlekli mrtvega Šimana za pete po snegu, ga naložili na sani, da so ga odpeljali v Železno Kaplo... Ko so odšli, sva se vrnila k Pavlnovim, da bi poiskala Domina. Nobene krvave sledi ni bilo, zato sva sklepala, da je Domin ušel.

Zvečer smo prišli na Lobnik in tja je prispel tudi Domin; ves čas je hodil bos, le s kocom si je malo ovil noge. Z ozeblimi nogami se je med potjo ustavil na neki kmetiji in si v mrzli vodi okopal noge, da je preprečil hujše ozeblino. Naslednje jutro smo odšli v drugo zemljanke. Hodili smo po plotovih, da

bi ne puščali sledov. Nisem se čutil več varnega. Zato sem vse dopoldne stal na straži...

Končno je nehala snežiti. Vse je zableščalo v soncu. Mi pa smo odšli na teren, v upanju na pomlad, ko bo lažje delo, v pričakovanju — svobode... (Po pripovedovanju JOZETA PRODNJAKA)

KA-GREGE — ANTON IKOVIC

JARENINA

V SPOMIN GENERALA MAISTRA

Jareninski člani ZB so svoje zborovanje, občni zbor, posvetili tudi v spomin generala Maistra. Sprejeli so predlog, da se bodo generala Maistra spomnili tudi pri letošnjem krajevnem prazniku. Omeniti je treba, da je bilo novembra 1917 prvi protiaustrijski shod pri nas; tedaj, med vojno, smo ga skrili za prireditve igre »Kovačev študent«. Tedaj smo zahtevali priključitev vse Slovenije od Mure do Jadrana v bodočo državo Jugoslavijo.

Prav zaradi tega bomo letos ob našem krajevnem prazniku slavili 55-letnico tega revolucionarnega dogodka. General Maister je zelo rad zahajal v Jarenino. Tu smo mu — med prvimi — leta 1968, ob 50-letnici prve narodne osvoboditve, odkrili spominsko ploščo. Ob letošnjem krajevnem prazniku bomo sredi trga preimenovali staro lipo v »Maistrovo lipo«. Naša mladina pa se bo uvrstila med zbiralce prispevkov za postavitev primerne spomenika generalu Rudolfu Maistru v Mariboru. Hkrati bomo proslavljali 80-letnico ustanovitve Bralnega društva v Jarenini.

MIRKO VAUDA

GABER

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

41

Gladki, rdečkasto kostanjevi lasje so ji težko padali na ramena in se ji na koncu rahlo zvijali navznoter. Polt je imela naj je bilo pozimi ali poleti rjava kot bron. Zametaste temno rjave oči, so bile globoke in tople. Njena rdeča, rahlo našobljena usta pa so bila vendar nasmejana. Obledela je bila v peščeno sivo volneno dvodelno obleko, enostavno a lepo. Njen edini okras je bila široka, karirasta, svilena pentlja, ki jo je nosila zavezano pod širokim ovratnikom.

»Danes sem te morala videti, Breda,« jo je sprejela Vida, se umaknila korak nazaj in jo gledala. »Ne vem, ali je obleka zaradi tebe lepa, ali si lepa ti zaradi obleke.«

Breda se je na ves glas zasmejala.

»Nikar,« se je branila.

»No, prav,« je odnehala Vida. »Zdaj pa sedi, da se ne boš od presenečenja zgrudila, ko ti povem novico.«

»Tudi jaz imam novico zate. Sploh bi ti pa imela toliko povedati, odkar se nisva videli, da nama bo najbrže zmanjkalo časa.« Pogledala je na zapestno uro.

»Oh, Breda, pa ne, da se ti spet kam mudi?« je razočarano vprašala Vida. »Mislila sem, da boš danes ostala dalj časa z menoj. Vsaj danes! Se nekaj dni, potem se posloviva!«

»Zakaj posloviva?« se je začudila Breda.

»V partizane pojdem. Ada me je predvčerajšnjim obiskala.«

»Zato je zadnjič hotela, da ji povem, kje stanuješ, ko sva se dobili na javki,« je presenečeno zamomljala Breda. »Nič ni tako nujnega, da bi do večera ne mogla ostati s teboj. Morala bi sicer še nocoj odnesti neko sporočilo Adi, a navsezadnje ni tako važno! Če ne bom utegnila, bom to storila jutri zjutraj.«

»Prav, Breda. Ko greš že k Adi, ji sporoči, da sem našla za Marjanko skrbnike in da bo preseljena v nekaj dneh. Naj ti Ada izroči prepustnico za partizane in dovoljenje za prehod prek bloka, ker mislim v nekaj dneh oditi.«

»To je pa res novica! Tega niti v sanjah ne bi pričakovala. Kar s teboj bi odšla... Tu v mestu je postalo tako vroče, da nisi nikjer več varen. Pomisli, kaj se mi je zgodilo včeraj, ko sem se vračala z javke domov.«

»No, kaj posebno hudega ni moglo biti,« se je pošalila Vida, »ko te vidim zdajle pred seboj čilo in zdravo.«

»Saj sama ne vem, kako mi je to uspelo. Samo moja nesramnost ali predrznost, kakor hočeš temu reči, me je rešila, da sem jim odnesla pete.«

»Povej že, kaj je bilo, radovedna sem,« je postajala nestrpna Vida.

»Poslušaj. Včeraj popoldan sem šla na javko. Saj veš, v tisto trgovino na koncu tramvajske postaje, kamor prihaja vsa pošta s Krima. Kot nalašč je bilo pošte toliko, da nisem vedela kam z njo. V torbici imam zajeten skrivni predal, a za večerajšnjo pošto bi morala imeti najmanj tri takšne predale. Malo sem premišljala, kaj naj napravim. Ali naj nekaj pošte odnesem in še enkrat vrnem ali naj vse skupaj pobašem v torbico in grem? Breda bodi previdna, me je nekaj opominjalo. Če se kaj zgodi in če te primejo, se boš težko zagovarjala. Pa saj veš, Vida, Breda bi ne bila Breda, če bi delala dvakrat, kar lahko opravi enkrat. Nekaj pošte sem zmašila v skrivni predal, drugo pa kar v torbico in jo mahnila peš k mami. Morala sem ji odnesti nekaj umazanega perila, da bi mi ga oprala, in doma vzeti še nekatere reči, ki sem jih nujno potrebovala. Nič, sem si dejala, če sem že na

42

tem koncu mesta, tako blizu doma, lahko se to uredim.«

Vstala je s postelje, prisedla k Vidi in nadaljevala:

»Ko sem doma vse opravila se je že začelo mrčiti. Mahnila sem jo na najbližjo tramvajsko postajo, da bi bila preje v mestu. Na postajo je prav tedaj pripeljal tramvaj. Stokla sem, da bi ga ujela, prišla za ročaj in skočila na stopnico. Nisem kaj dosti gledala, ker se mi je peta zataknila ob pločvino in sem skoraj zletela v naročje nekemu italijanskemu oficirju... Torbica mi je odletela po tleh... Moje oči niso iskale drugega, kot torbico... Sveta nebesa, kaj, če se je odprijal? Kar spreletelo me je. Tako sem se prestrašila, da si je nisem upala dotakniti, ko sem jo zagledala zaprto, pri nogah tistega oficirja. Že se je sklonil, da bi jo pobral, ko sem se, kot bi me zbodel s šivanko, sklonila in ga prehitela.«

Fotoreporterska služba med NOB

Zgodovina narodnoosvobodilnega boja, ta velika epopeja našega naroda, živi in bo živela v vsej svoji veličini še poznim rodovom v svabilo in ponos. Ne živi le v srcih tistih, ki so jo preživeli, pač pa se nam kaže v vsej svoji verodostojnosti tudi v besedi in sliki, živa in zapisana na film. Toda — se sploh kdaj vprašamo — kdo so bili tisti, ki so se v trenutkih hude preizkušnje zavedali zgodovinskih pomembnosti ohranitve verodostojnih podatkov? Odločili smo se, da nekoliko skrbneje pobrsamo v ta del naše polpreteklosti, v fotoreportersko službo med NOB. Navezali bomo pogovore z vrsto preživelih partizanskih fotoreporterjev in skušali priklicati na dan stvari, o katerih se je vse do danes premalo ali pa sploh nič slišalo.

Vrsto prispevkov »Fotoreporterska služba med NOB« pripravlja Silvo Teršek.

Seja komisije za tisk in založništvo

Dne 15. februarja je imela seja komisija za tisk in založništvo republiškega sveta za razvijanje tradicij pri republiškem odboru ZZB NOV.

Komisija je sprejela ostavko dosejanega predsednika Stanka Reparja zaradi njegove prevelike zaposlenosti v službi in družbenopolitičnem delu ter izvolila za predsednico tovarišico Vando Škodnikovo.

V središču razprave je bilo letošnje proslavljanje tridesetletnice ustanovitve Osvobodilne fronte in s tem začetka vstaje. Predvsem bi se morali seznaniti z založniškimi programi, to se pravi z načrti, kaj mislijo izdati založbe v počastitev te obletnice. Prav tako bi bilo treba uskladiti prizadevanje uredništev časopisov in revij, radia in televizije.

Zvezna komisija, ki se ukvarja s ti-

skom in založništvom, je poslala republiški komisiji zaprosilo, naj oceni tisk, film, likovno umetnost in dramsko ustvarjalnost v Sloveniji. Republiška komisija je sprejela stališče, da bi bil tak prikaz vsekakor najbrž precej oseben, ker so različna gledanja in merila. Gre namreč za oceno idejne plati ustvarjalnosti.

Pač pa je bilo več pristašev mnenja, da bi bilo treba na primeren način doseči, da bi se kak znanstvenik ali pa tudi skupina načrtno ukvarjala s proučevanjem umetniškega oblikovanja snovi iz revolucije, pa tudi nasploh proučevanja tega razdobja naše preteklosti. To bi bila naloga, ki bi jo lahko izpeljali šele čez daljše razdobje. Do zdaj nismo imeli celovitega pregleda in stalnega dela glede na to področje našega kulturnega življenja. MP

Kriza v avstrijski ljudski stranki

Po volitvah v marcu 1970 avstrijska ljudska stranka (ÖVP) ni več v vladi in je v parlamentu v opoziciji. V njenih vrhovih pa divja boj za oblast. Pred kratkim je predsednik ÖVP Hermann Withalm izjavil novinarjem, da bo po volitvah zveznega predsednika, ki bodo letos v aprilu, odstopil in se ne bo več udeleževal v politiki. Stori bo torej tako, kot je storil lani prejšnji zvezni kancler in predsednik ÖVR dr. Josef Klaus. Predsednik te največje zveze dr. Alfred Maleta, ki je drugi predsednik parlamenta, je prav tako najavil, da bo pomladi odstopil. Švicarski častnik »Tagesanzeiger« je pred kratkim pisal: »Notranji spori so ÖVP — avstrijsko ljudsko stranko — priveli na rob prostovoljnega razpusta.« Kje pa so vzroki vsega tega?

ÖVP, ki je zbirališče vseh meščanskih in kmečkih konservativnih krogov, je od leta 1945 dalje postavljala iz svojih vrst zveznega kanclerja in je v letih od 1966 do 1970 bila tudi sama na oblasti. Tudi med obema vojnoma je v letih od 1920 do 1930 postavljala vse zvezne kanclerje in tudi sama vladala. Bilo je kot da je Avstrija kljub močnim delavskim organizacijam »eldorado« konservativnosti.

Toda svetovne politične spremembe niso ostale brez vpliva na Avstrijo in socialistična stranka je bila sama presenečena, ko je ob zadnjih volitvah v Avstriji postala najmočnejša stranka. Toda na to, da bi sama vladala, ni niti pomislila, zato je ÖVP ponudila koalicijsko, a pogajanja so se zataknila ob nesramnih zahtevah oslabiljene ÖVP, ki je menila, da brez nje ne more biti avstrijske vlade. In čeprav so tudi mnogi vodilni socialisti menili tako, je vendar prišlo v Avstriji do sprememb, na katere pa ÖVP ni bila pripravljena.

V vrstah avstrijske ljudske stranke obstojajo razne skupine z nasprotujočimi si interesi. Najmanjša, toda najmočnejša skupina, ki daje stranki denar, so industrialci. Druga, največja skupina so kmetje, ki pa jih obvladujejo veleposestniki. Najmočnejša skupina so delavci in nameščenci, ki pa imajo le malo vpliva na vodstvo stranke. To stanje močno zaostruje spor. K temu prispevajo še ozke zveze z nemškima CDU in CSU, ki pa sta sami v resnih težavah, zato ne moreta kaj

prida pomagati svojim avstrijskim tovarišem. Nič čudnega torej ni, da se ÖVP z zaskrbljenostjo pripravlja na volitve zveznega predsednika, pri katerih bo njen kandidat prejšnji zunanji minister dr. Waldheim. Gotovo pa je, da kriza v avstrijski ljudski stranki še ni dosegla svojega vrhca.

JOHANN MÜLLER

Zima 1943 v Flossenbürgu

Leto 1943, pozimi. Vsa Bavarska je bila posejana s taborišči in njihovimi podružnicami. V Flossenbürgu je bilo »matično« taborišče. Obdajala ga je visoka in široka žična ograja, nabita z električnim tokom. Seveda so se dvigali nad vse visoki stražarski stolpi z žarometi. Ponoči je bil prepovedan vsak izhod iz barak; stražarji, ki bi opazili koga, da je stopil iz barake, bi streljali brez opozorila...

Pobeg se je zdel nemogoč, zlasti še, ker so jetniki nosili progaste obleke, da bi lahko zasledovalci že od daleč opazili begunca, če bi že kdo pobegnil. Obuti smo bili v okorne lesene croke.

Ležišča kar v treh nadstropjih na pogradih so bila trda, vendar smo utrjeni po napornem delu dobro spali; le na golazen se nismo mogli navaditi. Vstajati smo morali že ob štiri. Vsa uprava je bila prepuščena nemškimi kriminalcem, ki so bili najboljši oprode esesovcev. Te kriminalce smo imenovali »prominenti« zaradi njihovih posebnih prednosti. Nacisti so računali, da bodo kriminalci zaradi svoje brezvestnosti njihovo najboljšo orodje za divjanje nad nemočnimi izgnanci, jetniki po taboriščih.

Na vsakem koraku, zjutraj od umivalnice in stranišča, do noči na pogradih, smo čutili nad seboj divjaško oblast »prominentov«. Brž ko smo vstali, še na pol oblečeni s coklami, ki si jih nismo utegnili privezati, so nas že zgnali na zborna mesto, nam razdelili lopate, da smo skidali sneg in posnažili prostor. Potem so nam v baraki razdelili nekakšno brozgo, kar bi naj bila kava. Pogoltnili smo jo, ker

General je izklepetal...

Pred kratkim je šel v pokoj generalni inšpektor avstrijske zvezne vojske general Ervin Fussenegger. Zvezni kancler dr. Kreisky, ki vodi tudi ministrstvo vojske, je sprejel Fusseneggerja pred njegovo upokojitvijo in se mu zahvalil za njegove »zasluge za Avstrijo«. V čem pa so te zasluge?

Preden so Nemci leta 1938 zasedli Avstrijo, je bil Fussenegger poročnik v zvezni avstrijski vojski in kot tak vnet pristaš nacionalno socialističnega vojaškega kroga. Vzdrževal je tudi tesne stike z oficirji Hitlerjeve vojske.

Ko so Nemci zasedli Avstrijo, so Fusseneggerja sprejeli kot kapetana v nemško vojsko in ga poslali na vojaško akademijo v Berlin na generalštabno izobrazbo.

Kot generalštabni oficir je Fussenegger prejel mnoga Hitlerjeva odlikovanja, ne da bi bil na fronti. Ob koncu vojne je bil nastanjevalec sedme nemške armade na Češkoslovaškem.

Ceprav so po vojni mnogi avstrijski oficirji svarili pristojne organe pred Fusseneggerjem, se je le-temu z dobrih zvezami z avstrijsko ljudsko stranko posrečilo priti do vodilne vloge v avstrijski vojski.

V Zahodni Nemčiji ima Fussenegger mnogo prijateljev še iz nacistične vojske, ki so prišli tam do visokih položajev in s temi je imel tesne stike. Zanj je bila Avstrija »vzhodno krilo NATO« in poročevalcu zahodnonemškega lista »Frankfurter Allgemeine« je izjavil, da bi pri oboroženem spopadu »njena nevtralnost takoj prenehala.« O tem intervjuju so govorili celo v parlamentu in ga vsestransko obsodili, a Fussenegger je ostal še nadalje najvišji oficir avstrijske zvezne vojske.

Svoje »največje zasluge« si je pridobil z zgraditvijo obveščevalnega sistema proti socialističnim državam. Z ameriško pomočjo in pomočjo specialistov NATO so na nekaterih avstrijskih hribov postavili najmodernejši elektronske prisluškovalne radiopostaje, ki so rabile edino za prisluškovanje in dešifriranje radijskih poročil socialističnih držav. Po raznih poteh so ta poročila posredovali NATO službenim postajam. Ameriški vojaški krogi so se izkazali celo s tem, da so avstrijskim visokim oficirjem nakazovali redne denarne zneske. Komunistični časnik »Volksstimme« je večkrat opozoril na to in priobčil tudi dokumente, toda nevarna igra ni prenehala. Za vse to pa je bil odgovoren Fussenegger. V interesu nevtralnosti in neodvisnosti Avstrije pa bi bilo, da bi z upokojitvijo Fusseneggerja hkrati »upokojili« tudi te škodljive in nevarne metode.

JOHANN MÜLLER

DOBRO JE, ČE VESTE

TOBAK PRAV POSEBNO ŠKODUJE NOSECNICAM. »Zena, ki med nosečnostjo kadil, lahko resno škoduje svojemu še nerojenemu otroku ali ga utegne celo ubiti,« trdi znani ameriški zdravnik J. Steinfeld, ki se je spustil v nov boj proti ženskem kajenju. V poročilu, ki ga je dr. Steinfeld prebral v Washingtonu na konferenci o nevarnosti kajenja, je poudaril, da obstoje »jasni dokazi o škodi, ki jo kajenje žensk povzroča razvoju nerojenega otroka«. Pri kadilkah pride 20 odstotkov več spontanih (namernih, nehotnih) splavov kot pri ženskah, ki med nosečnostjo ne kadijo. Zenske se teže odpovejo kajenju kot moški, pravi dr. Steinfeld. »Danes tudi mnogo manj moških kot pred petnajstimi leti, medtem ko je pri ženskah vseh starostnih skupin, razen pri starostni skupini od 18. do 24. leta, odstotek kadilk neprimerno večji, kot je bil leta 1955,« zatrjuje dr. Steinfeld. Eden izmed razlogov povečanja števila kadilk je verjetno želja pripadnic ženskega spola, da napravijo križ čez vse omejitve, v katere so jih nekdanj vklepali. Hkrati, meni ta zdravnik, pomaga ženski prižgana cigareta v roki, da se »počuti v poslovnem svetu enakopravna z moškimi.« Mnogo žensk kadil iz bojazni, da se ne bi zredile, kar se pogostoma primeri, ko človek neha kaditi,« je izjavil doktor Steinfeld in pripomnil, da je lani vsega 15 odstotkov kadilk opustilo kajenje, medtem ko se je v istem razdobju odpovedalo kajenju in se osvobodilo sužnjevanju tobaku 55 odstotkov moških.

POPIS DELFINOV V CRNEM MORJU je pokazal, da se je po prepovedi lova na delfine (leta 1955) podvojilo število teh živali. Popis, ki so ga opravili sovjetski učenjaki, je trajal tri mesece. Popisovalci so uporabljali tudi letala. Pokazalo se je, da živi največ delfinov ob krimski obali. Po izjavi Aleksandra Čepurnova, ki je vodil skupino popisovalcev, ni daleč dan, ko bo lahko človek uporabljal delfine kot gonilce rib in reševalce ljudi pri brodolomih, kot pomočnike za vzdrževanje zvez s podvodnimi laboratoriji in na koncu kot zbiralce tako imenovanih bioloških podatkov.

KOBILJE MLEKO NAMESTO CEMENTA. Raziskovanja sovjetskih kemikov so potrdila resničnost ljudske legende (zgodovinsko nepotvrjene zgodbe), po kateri je bil srednjeveški mavzolej (veličastna nagrobna stavba) Alašakan v srednjem Kazahstanu zgrajen iz opek, »zamešanih« s kobiljim mlekom. Ko so gradili mavzolej so, po tej legendi, pripeljali na gradbišče pet tisoč kobil molznic. Alašakan je zgrajen v obliki masivne kocke, katere zidovi spominjajo na velikanse preproge z lepimi geometričnimi ornamentami. Ta spomenik starega kazahstanskega stavbarstva stoji blizu mesta Džezkazgana in vesoljskega vzletišča Bajkonura. Mavzolej, ki je v spomeniškem varstvu, bodo kmalu obnovili.

ZARA — POSTNI NABIRALNIK. Stara rimska žara, v kateri so nekdanj počivali posmrtni ostanki nekega Rimljana, se že dolgo uporablja kot poštni nabiralnik in sicer v Manastirih v Solinu pri Splitu. To je bržkone edinstveni tak poštni nabiralnik na svetu.

KRUH IZ PSENIČNE ALI RŽENE MOKE uživa kot vsakdanjo hrano manjšina svetovnega prebivalstva, dve petini vseh ljudi, v Evropi spadejati med največje porabnike takega kruha balkanski narodi, Madžari, Italijani in Francozi. Tri petine svetovnega prebivalstva in sicer v glavnem: Azijci, Afričani, Južnoameričani uživajo namesto kruha prvenstveno kašasti riž, kašasto koruzo in kašasto proso. Semkaj prištejemo lahko tudi prebivalce hladnega podnebnege pasu, npr. Skandinavce, Nemce, živeče v severnih območjih, Poljake in še katere druge, ki uživajo, namesto kruha, kuhani krompir.

TRI LETA V KOMI (mrtvici, globoki, dolgotrajni nezvesti). Nekaj 50-letni Norvežan, ki je tri leta prebil v komi, se počasi prebuja na kliniki Gjöviku, 125 km severno od Osla. Pred tremi leti je padel s strehe in se hudo poškodoval. Zdaj lahko že sedi v premični stolici in normalno uživa hrano. Zdravniki si prizadevajo, da bi mu vrnil moč govora.

SREČKO ŠORLI

GAŠPER: GAMS NA PLAZU

Karla Prušnika-Gašperja v pogovoru težko dohajam. Je pač več stvari, katerim nisem kos, navdušen nad rečmi, ki mi ne dišijo. Ljubi čebele, jaz pa ne vem niti tega, kaj je to žnidaršičev panj. Rad lazi po hribih, jaz pa sem bolj dolinski človek. Zagret lovec je, jaz pa lova ne maram.

Cim dlje sva govorila tisti dopoldan in še nekaj tednov kasneje opoldan, tem hujiši je bil občutek, da je Gašper zame neulovljiv.

Vzame ti planinski zemljevid in reče:

»Hudika, tu bi bilo pa skoraj po meni.« In začne razlagati, kako je šel nad gamsa. Je bilo to tedaj na vrhu Mrzle gore, je bilo na Hudem prasku ali na Latvicah? Ne vem, že ob misli na tiste strmine, na poledenelo skalovje se mi je kar za mizo rahlo zavrtelo v glavi.

Gašper pa nič. Spet pripoveduje drugo planinsko prigodo. Navrže še pripetljaj z drugim gamsom, kako je bil težak in kako so ga trudoma spravljali v dolino.

Pozorno poslušam, toda duri v njegov svet mi ostanejo zapahnjene.

Še najbolj ga razumem, kadar se razneži nad Strugarji, lepim koncem tam pri Slovenjem Plajberku. Kraje sem videl, zato mi gre njegovo navdušenje do živega, čeprav vem o čebelah le to, da nosijo med in da včasih pičijo.

Gašper je pač gams na plazu. Tak je tudi naslov njegove avtobiografske knjige, ki jo je po drugi vojni napisal in rokopolis prek žene Treziške, partizanke Mire, iztihnotal iz graške kaznilnice Karlau.

Za moto si je Gašper izbral citat iz proze Roka Ariha, ki govori o gamsih na plazu, in tako je uvodno besedo sklenil s stavkom:

»Včasih se mi zazdi, da je usoda mojega rodu podobna gamsom na plazu...

V domovini gamsov vedno drče plazovi. Toda gamsov rod se drži kljub plazovom — razen tistih gamsov, ki prešlišijo materin žvižg in se ločijo od neugnanega, ponosnega, vsem viharjem in plazovom kljubujočega tropa.«

Gašper, mož iz domovine gamsov, sedi v prostorni dnevni sobi svoje hiše v Čahorčah pri Kotmari vasi, za katero je načrte napravil edini koroški slovenski arhitekt Janez Oswald, v dnevni sobi sedi, enkrat vzame celo daljnogled in pogleda z njim čez Dravo proti št. Janžu v Rožu, nedaleč od njega stoji star pisalni stroj, zraven magnetofon, ob zidu pri vratih nova kombinirana omara.

Vreme je čemerno, po dolini se vlečejo megle.

Če smo že pri hiši: po vojni se je Gašper z družino velikokrat selil. Nisem si zapomnil, ali šestkrat ali kolikokrat, vsekakor pa mu časi niso dali, da bi dolgo ostal v enem kraju in v enem stanovanju. Bili so nemirni, viharji časi in ni bilo prilike za mirno življenje.

Kakšnega vruga so nam zagnali, ko se je poročila hči Vera! Gašper kaže porumenele časopisne izrezke desničar-skih časnikov, ki so izrabili sleher-no priložnost za napad na Gašperja in prek njega na Zvezo koroških partizanov, katere predsednik je že od leta 1947.

Utrinjajo se spomini na otroška leta. Kako je oblast prišla in jim zapečatila

molin in je mati Marija rekla, ja, vidiš, Kori, zdaj pa še kruha ne bomo imeli več in je Kori Prušnik vzel sekuro in pohitel za komisijo, te pa že ni bilo več...

Kako mu je cesar očeta Franca vzel, kako je oče igral pri vojaški godbi helikon bas in kako se je tudi sam zgodaj ogrel za glasbo. V spominih piše:

»Naša domačija je bila visoko v gozdnatem, gorskem Lobniku blizu Zelezne Kaple. Bila je majhna. Imela je štiri hektare plodne hribovske zemlje in je skopo preživljala družino.

Še ko sem se kot otrok potepal po kapelških grabnih s sinovi reberških delavcev, sem z njimi vred vzljubil tudi glasbo. Skupaj smo se učili igrati na godala in kmalu smo sestavili pravo godbo na pihala.«

In dalje: »Sam sem s svojimi gosli-mi, trobento in krilnim rogom mnogo-krat zaslužil lepe denarce. Brez njih bi se težko preživljali na skromni domačiji. Glasba me je tudi privedla med napredne ljudi.«

Kapelnik reberške godbe je bil namreč Gašperjev stric Johan, socialist. Stric ga je pripeljal v delavsko knjižnico v Zelezni Kapli.

Gašper vzame iz omare drugo mapo. »Stari dokumenti, čisto rjavi so,« pravi, in po kratkem premolku: »Jaz sem pa siv.«

Dokumenti se nanašajo na sprejem Karla Prušnika v komunistično partijo Avstrije 1934. leta in na njegovo aretacijo leto dni kasneje. »Sestega junija sem bil aretiran, 19. avgusta pa obsojen na pet let poostrene ječe. Na, ghj petintrideset let mineva zdaj!«

Ob takih socialnih izkušnjah v okoliščini bajtarjev in malih kmetov, veleposestnikov in delavstva in ob prvih

Objavljeni zapis smo povzeli iz knjige Jožeta Širelja »Koroška znamenja«, ki jo je izdalo ČGP Delo. Vzemite jo v roke in ne bo vam žal! V knjizni izdaji velikega obsega z več kot sto barvnimi in črnobelimi fotografijami — delo fotoreporterjev Joca Žnidaršiča in Egona Kašeta — so zbrana dragocena pričevanja o trdoživosti slovenskega življa od Brd na zahodu do Libuč na vzhodu, od Dječ in Kneže na severu do Sel in Glabasnice na jugu. »Velikanska večina sobesednikov je odprla vrata in srce in miza pri njih je bila gostoljubno pogrnjena...«, je zapisal avtor. Preberite knjigo in videli boste kako pošena in odkrita je beseda ljudi, ki jim življenska usoda ni ravno naklonjena. Pa ne klonitejo!

socialističnih vplivih je bilo naravno, da Gašper ni bil zadovoljen s slovenskim prosvetnim društvom v Zelezni Kapli ali bolje, z njegovimi celovškimi pokrovitelji.

»Pred vojno v Zelezni Kapli v prosvetnem društvu od zgodaj nismo od voditeljev čutili iniciative,« pripoveduje Karel Prušnik. »V letih 1929 in 1930 sem bil tajnik katoliškega izobraževalnega društva v Kapli. Kmalu smo društvo preimenovali v Slovensko prosvetno društvo Zarja — tako se imenuje še zdaj. Mirko Piskernik je bil predsednik, v odboru pa so bili še Jurij Pasterk, Luki Kogoj, prosvetar in čebelar, ki so ga Nemci ubili v Dachau, potlej stari Pasterk, Andri Rapold, Hanz Sluga — ta je bil knjižničar. Igrali smo Divjega lovca, Pod vaškim znamenjem, ja, celo spevoigro smo naštudirali, Ribiško hči.«

»Zlasti pa je bil trden naš petnajst-članski pevski zbor,« piše v spominih

Karel Prušnik. »V njem so bili sami mladi kmečki in delavski fantje in na vaje so prihajali po tri ure hoda. Niti nevihta niti sneg jih nista zadržala. Vaja je bila vsako soboto; in ko so ljudje šli v nedeljo zjutraj k prvi maši, smo mi šele odhajali z vaje in prepevali in vriskali po lobniškem in lepenskem vrhu. Zbor je bil kmalu že tako znan, da smo gostovali po vsej Podjunji.«

Bil pa je tudi kal osvobodilnega gibanja: baritonist Franc Pasterk-Lenart je postal kasneje komandant prvega koroškega bataljona, padel; drugi tenorist Ciril Šorli je bil komandir kurirske postaje, padel; njegov brat Jožef, partizan, ujet od nemških policistov in ubit; Avprihov Joži, padel v partizanih, in tako naprej. Štirje so preživeli.

Zdaj sva pri partizanstvu. O, ne še čisto. Še nadrobno iz let pred vojno, ki prča, kako je znal Gašper tovoriti po hribih.

Bilo je leta osemtrideset. Gašper je prevzel delo dobavitelja planinske kočice na Obirju. Dokler je imel še tovrstno živinčo, je šlo. Ko pa je to preč prišlo, je Gašper tovoril na hrbtu. Osem ur daleč (in navkreber). »Če sem natančen, sem enkrat nesel 56 in pol kile, sicer pa takole po petdeset kil.«

Kako je šel Gašper 30. novembra 1942 v partizane? Tudi če denemo šalo na stran, je vseeno res, da se je njegova pot v partizane začela pri kotlu za žganjekuho. »Ni še potekel četrti liter do polovice, ko pride žena: »Orožniki gredo od hleva proti hiši...«

Aretacija. Ko sta ga gestapovec in orožnik gnala od hiše, se je Gašper pogljal v beg. Strelji, ki niso zadeli, padec, spet beg v skalovje: »Stisnil sem se k steni in prisluhnil. Slišal nisem drugega kot utripajoče srce. Ne pretira-

vam, če rečem, da sem ga slišal kar stokati. Tresel sem se po vsem životu, pot mi je zalil oči. Naslanjal sem se ob pečino dobre pol ure; nisem se mogel držati na nogah. Bil sem rešen!«

Nato zavetje pri prijateljih. A kako najti partizane? Javke ni imel. Vse zveze so bile pretrgane, zakaj ravno v tem času je gestapo usekal med pristaje OF. »Tisti, ki so imeli zvezo s partizani, so bili vsi aretirani.« Potlej se je domislil: na področju Pece bodo prav gotovo partizani.

Partizane je našel Šorlijev Jožef, tisti, ki je pel v zboru. Pri Repelnu v Podpeci je bilo to. Drugega decembra.

Gašper vzame v roke veliko mapo s prozornimi listi. V njih so fotografije, ob vsaki kratko besedilo. Obrača liste, vrste se podobne partizanov, ranjenih, padlih, pobitih družin. Gašper reče bolj zase:

»Samji padli... zlati fantje... tole je od Petra Kuharja iz Kaple tast... samji padli...«

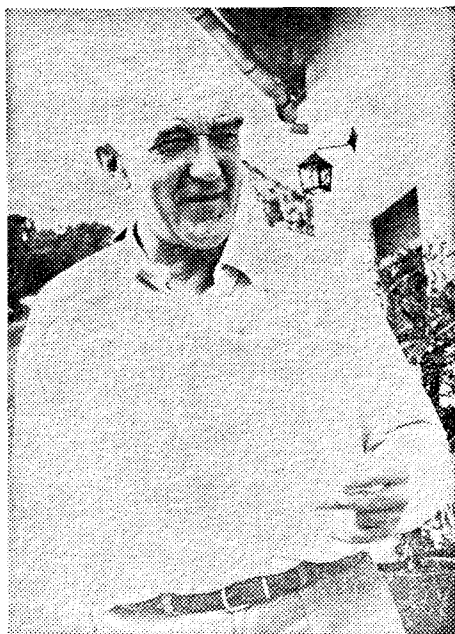
Samji padli. Koliko jih je ostalo od prve koroške čete, ki je štela ob Gašperjevem prihodu komaj enajst, dvajset partizanov? Ali od zahodnokoroške čete, ki jo je vodil Anton Razinger in v kateri je vse leto 1942 bilo komaj deset borcev?

Johan Zupanc, eden pionirjev koroškega partizanstva: padel 14. oktobra 1943 v Šmarjeti v Rožu... Franc Pasterk-Lenart: prvi komandant prvega koroškega partizanskega bataljona. Ranjen v Mežici tri dni kasneje umrl... Jurij Pasterk, tudi on iz rodovine junakov Tavčmanovih: obglavljen na Dunaju.

Spomini na žive, spomini na mrtve. Kako je bilo s hišo pri Stegarju v Beli pri Zelezni Kapli: sedem jih je bilo v partizanih.

Pa Peršmanovi iz Podpece — Gašper piše:

»Okrog desetih ponoči se je nekaj esesovskih policistov v varstvu teme priplazilo do Peršmana. Vse so nagnali iz kleti. Otroci Bini, Circlj, Lipej, Fridj, dež so ostali v hiši, druge so odgnali na dvorišče in jih začeli kositi z brzostrelkami. Nato so streljali v hišo in podrl gospodarja Luko, ki je držal Fri-

KAREL PRUSNIK — GAŠPER

dija in Bineja na rokah. Priskočila je enajstletna Ančka in pobrala oba otroka ter z njima in Lipejem zbežala v klet. Tja je pobegnil še desetletni Cirlej. V kleti je še ostala skrita 84-letna stara mati Frančiška.

Vtem sta že vdrla v klet dva policista in jih vse nagnala ven. Po hiši so že zažigali. Stara mati je zahtevala, naj pogase. Policist pa je zavpil, naj bo tiho, in ji v hrbet spustil rafal. Krogle so zadele tudi malega Lipeja, ki se je oklepal stare matere. Policista sta nato odšla iz hiše, ki se je vnmala.

Tedaj je zajokal mali Fridi, ki je imel osem mesecev. Policista sta se vrnila. Večji policist je tedaj dal brzostrelko pajdašu, ki je bil manjše postave, in ukazal, naj ustrelji dete. Ta ni hotel, zato je storil sam.

Krogle so ubile Fridija, zadele pa tudi desetletno Ančko, ki se je skrivala za štedilnikom. Zrušila se je s prestreljeno roko in čeljustjo.

Vse to je opazoval Cirlej, edini možki otrok, ki je preživel tragedijo Peršmanovega rodu. (Živi sta ostali še Ančka in sedemletna Malka, prav tako ranjena.)

Ko se je to zgodilo, je manjkalo še štirinajst dni do konca druge svetovne vojne.

Ja, koroški partizani so morali plačati hud krvni davek. Hitlerjevci so storili vse (in dobesedno do zadnje minute), da bi uničili edino partizansko gibanje znoraj meja tretjega rajha.

Vse so storili, s silo in z lokavostjo, toda partizanščine niso ugonobili.

Gašper se zdrami iz mračnih spominov. Začne naštevati svoje soborce iz let osvobodilnega boja. Nekateri so še prav čili, čeprav niso več mladi. Ondani so šli na Stol kot delegacija koroških partizanov. Štirje so bili. »Mi smo četa 240,« je rekel Gašper, »vsi štirje imamo 240 let.«

Karel Prušnik-Gašper govori o sedanjih časih. Kako je protestiral, ker so v telefonskem imeniku za Koroško izšlem letos, popačili njegov in še marsikateri priimek pod pretvezo, da tiskarna ni premogla črk č, š, ž, marveč samo take brez strešice. Kako se mu je opravičeval direktor pošte in kako deželni glavar Hans Sima.

Gašper je rahlo odrinil papirje na mizi, kakor da hoče imeti prostor za tisto, kar bo poudaril:

»Ohranjevalni proces pri koroških Slovencih je zdaj po mojem v drugi fazi. Zdaj je treba izbrusiti značaje, ne popuščati. Če boš mirno gledal, kako ti spreminjajo ime, se bodo navsezadnje upali spraviti te še ob drugo, ob grunt, te poslati v suženjstvo, kar se je že zgodilo. Kar se našega dela tiče, pa pravim tole: kolikor daš zemlji, toliko od nje dobiš. Kolikor storiš za narod, toliko bo narod imel. Če boš sejal zaupanje, samozavest, bo žetev dobra, če pa jamranje, kolebanje...«

Gašperja prekine prihod vnukinje, začare mu oči in pri priči jo vzame iz babičinega v svoje naročje.

Nataša Iskra, deseti vnuk partizana Gašperja in partizanke Mire, se je zbudila iz dopoldanskega spanja.

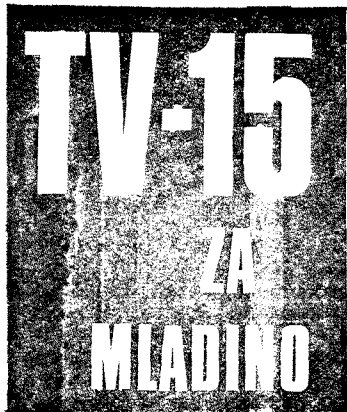
Nataša je pregnala trpke spomine. Ded Gašper je začel razlagati, kdaj bo peljal čebele na pašo, tja v prelepe Strugarje.

Kaj se ve, morebiti je Nataši po našem odhodu še katero zapel. Saj je vendar muzika pri Prušnikovih v rodu. Gašperjev oče jo je maral, Gašper tudi, njegov sin Vladimir pa je pevovodja združenih pevskih zborov Slovenske prosvetne zveze.

Torej: skoraj bi rekel, da je Gašper Nataši kakšno zapel.

TUDI VISOKO NA ZVRHNJEM KOTU ŽIVI SLOVENSKI ROD

STEKLENICA

Smeho je nekega dne dobil od dobre partizanske mamice steklenico pravega domačega žganja. Lahko si predstavljate, kaj je za izmučenega borca v tistih dneh pomenil požirek dobre kapljice. Toda Smeho ga je ljubo sumno čuval. Nikomur ga ni dal piti, a tudi sam ga ni pokusil. »Veste, kdaj ga bomo pili?« se je zadovoljno muzal. »Na moj rojstni dan, da bo vsa četa vedela, da praznujem!« je še odločno pribil. »Upam, da bo tvoj rojstni dan kmalu,« je razočaran zihnil Zore.

Kmalu je vsa četa zvedela, da ima Smeho steklenico žganja in da jo hrani za rojstni dan. »Glej ga, še za sproti nupa, pa bi rad pridelal pojedino,« so se mu smejali borci. Tudi borca Šeki in Džuzi sta se pridružil splošni veselosti. Vendar Šeki ni toliko premišljeval o Smehovem rojstnem dnevu kot o steklenici žganja v nahrbtniku. Z veseljem bi jo odčepil in poskusil vsebino, če bi si le upal. Bil je sam, znano pa je, da je lažje grešiti v dvoje. Previdno je jel z besedami otipavati Džuzija. No, ker ni zvedel nič pametnega, mu je nekega dne odkrito predlagal: »Poglej, do rojstnega dne manjkata še dva dneva in do takrat lahko nabaviva celo steklenico žganja. Naredila bi le nekaj požirkov, vrnila pa celo steklenico.«

Džuzi je nekaj časa Šekija odvrčal od netovariškega početja, počasi pa ga je misel na požirek žganja le pretentala. Tako se je zgodilo, da sta se neke noči splazila k Smehovemu nahrbtniku in napravila nekaj požirkov. »Poglej, saj se nič ne pozna!« je rekel Šeki in napravil še en požirek.

Partizani so bili pogumni borci in nemalokrat so napodili okupatorjeve vojake v beg. Pa tudi partizani so včasih bežali pred tujimi vojaki. No, in slednje se je zgodilo nekaj dni pred Smehovim rojstnim dnevom. Ko so se partizani zasopli ustavili, je Smeho zavohal duh po žganju. Odprl je nahrbtnik in zmetal ven črepinje, ki so ostale od steklenice. Smrdel je nahrbtnik in smrdelo je Smehovo perilo. »Če že žganja nisem spil, mi je vsaj življenje rešilo...«, se je tolažil Smeho.

Tako je Smeho praznoval svoj rojstni dan brez dobre kapljice. Resda je dobil v vasi nekaj mesa, ki ga je po bratovsko razdelil tovarišem, a toliko časa pričakovane žganja le ni bilo.

Džuzi in Šeki nista o kraji nikomur črhnila niti besedice. Vest ju je pekla. Nekoč, ko sta bila v patroli, sta po stari partizanski navadi »nažicala« tri steklenice žganja. Ko sta se vrnila, je eno dobil Smeho. Povedala pa mu vseeno nista, čemu se ima zahvaliti za ta žgani blagoslov.

ANTON KLEPEC

GOVORIL SEM S KMETOM PETROM

Bil sem na pogovoru v bolnišnici »Franja«. Govoril sem s kmetom Petrom, ki je pomagal graditi to bolnišnico. Povedal mi je veliko zanimivega:

Po razpadu Italije sta Peter Lapajne in Anton Purgar začela delati majhno partizansko bolnišnico v Črtu pod Lajšami. V njej je bilo prostora za osem ranjencev. Peter in Anton sta delo dobro opravila, zato je Jože Primožič — Miklavž predlagal, da prevzamejo drugo težko nalogo. Odločili so se, da bodo v skriti soseski Pasice postavili barake za bolnišnico. Ponoči so spravljali les in drugi material po grapi. Delo je bilo naporno in nevarno. Prva baraka je bila postavljena leta 1943. Zgradili so jih še celo vrsto. Vanje so postavili pograde, na katerih je kmalu ležalo polno ranjencev. Ob nalivu strehe niso držale in zato je moral Peter večkrat mašiti luknje.

Petra so imeli vsi radi, saj je bil vedno dobre volje. »Kar zavidam ti smeh...« mu je večkrat dejala zdravnica Franja.

MIRAN ROJC

NAGRAJENI PRISPEVEK

Pogovor s Katico Pastorčič

TRI MESECE V AUSCHWITZU

Premražena sem stopala po zaledenem dvorišču. Obstala sem pred vrati z napisom stanovaške Katice Pastorčič. Potrkala sem in že v naslednjem trenutku je pred menoj stala tovarišica kakih petinpetdeset let stara ter mi v pozdrav podala roko. Na njeni levici sem ugledala vtetovirano številko... Prijazno se mi je nasmejala, me povabila v kuhinjo in začeli sva kramljati.

KJE STE ZIVELI PRVA VOJNA LETA?

— V Poreču. Zaradi aktivnosti v narodnoosvobodilnem gibanju sem kmalu postala sumljiva. Partizani so me posvarili. Ukazano mi je bilo, naj se skrijem. S prijateljico sva odšli v Trst, kjer so naju meseca aprila 1944 ujeli. Najprej so me odpeljali v zapor Gesuviti. Takoj so me začeli zasliševati in mu

KAKSNO JE BIL POTOVANJE?

— Potovali smo tri ali štiri dni brez prestanka. Vso pot nismo dobili piti in jesti. Končno so nas iztovorili in žalostna kolona je krenila peš proti taborišču.

PRVI POGLED NA NOVO BIVALISČE?

— Pred menoj se je razprostiralo široko polje. Na njem so bile postavljene barake. Taborišče je bilo ograjeno z več kot tri metre visoko žičnato ograjo, po kateri je bila speljana elektrika. Vmes so bile stražarnice in na drogovih reflektorji.

MI LAHKO OPIŠETE PRIHOD V TABORIŠČE?

— Dolga kolona se je počasi vila proti kraju trpljenja in smrti. Stražile so nas paznice v esesovskih uniformah. Imele so brzo-

petsto ljudi. Živela sem v baraki številka 25.

IN KAKSNO JE BIL TO ŽIVLJENJE?

— Vsak dan enako. Hrano smo dobivale enkrat na dan. To so bile pomije. Na vodi je plavalo nekaj koščkov slanice. Na delo smo hodile v kakih deset kilometrov oddaljen kraj. Zbudili so nas ob štirih zjutraj in potem smo morale stati na apelu eno uro. Nato je kolona sestradank, po pet v eni vrsti, krenila na delo. Med potjo jih je veliko omagalo in tudi umirale so. Ko smo se zvečer utrujene in lačne vrnile v barako, smo dobile hrano. In ponoči zopet eno uro na apelu, dolgih deset kilometrov poti, pa udarci in zasmehovanje...

NISTE OMAGALI?

— Še danes se čudim, kako lahko sem prenašala trpljenje. No, nekega dne sem zbolela in osemintrideset dni preležala v bolniškem oddelku. Malo sem se pa le odpočila.

KAKO SO VAS ZDRAVILI?

— Zdravili? Mislim, da to ni prava beseda. vsaj za Auschwitz ne. Le zadnji dan so mi dali injekcijo, kdo ve kakšno. Ko so me zopet vrnili v barako, sem poskušala vse, da bi se vrnila nazaj. Včasih smo se tudi same ranile.

KOLIKO KREMATORIJEV JE BIL V TABORIŠČU?

— Teh nenasnih požiralec življenja je bilo sedem. Imeli so visoke dimnike, iz katerih se je neprestano valil dim in smrad po zažganem človeškem mesu. Žrtve za krematorij so pobirali kot se jim je zljubilo. Največ je bilo seveda Židov. Veš, ob taborišču je tekla voda, na debelo pokrita s človeško masčobo... Kdo bi lahko zapisal vse grozote, ki so se dogajale v Auschwitzu.

IMELI STE SREČO, DA STE PREŽIVELI?

— Ko so pripravljali transport za neko taborišče blizu Berlina, mi je uspelo, da sem se vanj vključila. To mi je verjetno rešilo življenje.

POVEDALI STE MI, DA STE BILI SE V DVEH DRUGIH TABORIŠČIH; STE DOBILI ZA PRESTANO TRPLJENJE KAKSNO PRIZNANJE?

— Ne! Še ko sem prosila za skromno denarno podporo, so mi prošnjo zavrnili.

Še zadnjič sem se ozrla na njeno levico in številko 82116, ta neizbrisni dokaz prestanega trpljenja. Poslovila sem se in obljubila, da jo bom še obiskala.

MIRJAM RACE

MARTIN ERJAVEC

V našem kraju je še mnogo ljudi, ki so med narodnoosvobodilnim bojem veliko žrtvovali, a jih pozna le malokdo. Sklenila sem, da jih obiščem. No, in tako sem se nekega dne odpravila k enemu izmed njih: Martinu Erjavcu, ki živi v Ulici kapetana Mihevcva v Idriji. Je vojaški vojni invalid in mora večino dni prebiti v hiši.

Martin Erjavec se je rodil 10. novembra 1905 na Vojskem. V družini je bilo pet otrok. Prvi razred je obiskoval na Vojskem, nato je šolanje nadaljeval v Kanomlji. Ker so težko živeli, je moral še kot majhen deček za pastirja in hlapca. Leta 1931 se je poročil in potem je moral skrbeti še za ena usta. Oktobra 1943 se je vrnil iz Italije, kamor so ga pregnali, in se priključil borcev Vojske brigade. Kmalu so ga poslali v partijsko šolo v Cerkljo. Povedal mi je, kaj je takrat doživel:

»Začelo se je zgodaj zjutraj... Ko sem se s skodelico kave v roki pridružil tovarišem, je zaropotalo. Planili smo proti vratom. Ko-

mandir nas je umiril, češ da naši preizkušajo orožje. Ker pokanje ni prenehalo, je odšel, da bi ugotovil, kaj se pravzaprav dogaja. »Obkoljeni smo!« je zakričal, ko se je vrnil v sobo. Pograbil smo orožje in se pognali iz hiše. Nisem še naredil pet korakov, ko me je zadelo v nogo. Sam ne vem, kako sem se privlekel do nekega vrta, kjer sem obležal. Po dveh urah me je našla neka ženska in me spravila v kuhinjo, kjer so me obvezali. Čeprav je bilo do bolnišnice Franje blizu, so nas tjakaj odpeljali šele naslednji dan. V bolnišnici sem bil tri mesece. Ko se mi je noga za silo pozdravila, sem se priključil borcev 31. divizije. Tudi tu nisem ostal dolgo, ker so me kot nesposobnega poslali domov. Tako sem srečno dočakal konec vojne in sedaj živim z ženo tu v Idriji. No, preden se posloviva, bi rad še nekaj povedal mladim bralcem borčevskega glasila: Cenite svobodo, ki je bila priborjena s tolikšnimi žrtvami!«

MARIJA MIKLAVČIČ

KRAMLJANJE

Spoštovana tovarišica Milena!

Zopet se oglašam. Tokrat vam pošiljam pogovor s tovarišico Katico Pastorčič iz Kopra, ki je v času narodnoosvobodilnega boja doživela marsikaj hudega. Njena pripoved me je hudo prizadela. Žal mi je le, če sem morda kaj izpustila ali pa ne dovolj dobro zapisala. Naj mi oprostijo! Nam, ki nismo doživljali vojne res ni tako lahko pisati o njej. Zelo pa me razžalostilo, ko sem zvedela, da ni prejela nobenega priznanja in da so ji tudi prošnjo za denarno podporo odklonili. Draga Milena, ali je kakšna možnost, da bi tovarišici Katici Pastorčič (Koper, Garibaldijeva 10) odobrili prošnjo? Za odgovor se vam najlepše zahvaljujem. Prosim, da sestavite »Tri mesece v Auschwitzu« preberete, popravite in objavite. Tovarišici Katici pošlite tisto številko »TV 15«, v kateri bo objavljen pogovor z njo. Stroške bom poravnala sama. Želela bi, da bi ga imela za spomin in da bi bile vsaj zapisane besede skromna zahvala za prestano gorje. Pa brez zamere

Prejmite lepe pozdrave!

MIRJAM RACE
II. prekomorskih brigad 53
p. Koper

Draga Mirjam!

Premalo si povedala o tovarišici Katici Pastorčič in njenem sodelovanju v času narodnoosvobodilnega gibanja. Prav tako ne vem, v kakšnih razmerah živi danes. Veš, za priznanje zakonitih pravic in denarne podpore je treba izpovedati vrsto pogojev. Samoparno, boš morda ugovarjala. Takšno in nič drugačno je to naše življenje. Vedeti pa moraš, da dolga trpljenja ne bomo mogli nikdar poplačati pa če bi bili še tako bogati in še tako razumevajoči.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica Milena!

Posnajmo vam glasno »Mlada rast«, ki prinaša zapise pogovorov naših učencev z nekdanjimi borci in aktivisti, ki so med narodnoosvobodilnim bojem delali na Cerkljanskem. V glasilu so razne pomankljivosti, saj so nam delo ovirale mnoge tehnične težave. Kljub temu upamo, da ga boste prebrali in morda v njem naši kakšen primeren članek za mladinsko stran »TV 15«. Prepričani smo, da so prispevki zanimivi tudi za širši krog bralcev. Naj omenimo še to, da imamo zbrana že precej gradiva o NOB ki je sedaj raztreseno v posameznih številkah našega glasila. Zelo radi bi vse to zbrali in izdali v večji brošuri, če ne prej, pa ob otvoritvi nove cerkljanske šole — spomenika NOB. Ali bi nam odgovorili, če je ta misel sploh izvedljiva in kam naj se obrnemo po nasvet, pomoč? Če vnaprej najlepša hvala.

Veliko uspehov pri delu vam želijo!

UČENCI OSNOVNE ŠOLE
V CERKLJEM

Dragi prijatelj!

Na »Partizansko knjigo«... Kar se pa glasila tiče, sem ga skrbno prebrala in bom iz njega še dolgo črpala prispevke za objavo.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PIŠITE!

BESEDE IN DEJANJA

Razveseljiva sprememba

V poročilu ob 20-letnici delavskega samoupravljanja tovarne kovinskih izdelkov in livarne v Vitanju je bilo med drugim zapisano, da je to podjetje vsa povojna leta dokaj uspešno poslovalo razen v času manjše krize, ki je nastopila v letu 1953. Takrat je bilo namreč zastavljeno vprašanje nadaljnega obstoja podjetja, ki je bilo že na seznamu tistih gospodarskih organizacij, ki jih je treba ukiniti. Z nekaterimi kadrovskimi in drugimi spremembami jim je uspelo, da so se obdržali na nogah, v kasnejših letih pa so se celo razširili v največje podjetje na vitanjskem območju.

Delavska enotnost —
13. II. 1971

Marsikje bi bilo to potrebno

Vsi uslužbenci skupščine občine Vinkovci, ki nimajo popolne strokovne izobrazbe za svoja delovna mesta, morajo do konca leta 1972 dovršiti šolanje. Tako je sklenil svet družbenih dejavnosti občine. Po tem sklepu mora 15 uslužbencev končati srednjo in šest uslužbencev višjo šolo. Če tega ne naredijo do poteka postavljenega roka, jim preneha delovno razmerje v občinski skupščini.

Vjesnik — 13. II. 1971

Zasebniki in carina

Zasebniki plačujejo carinske davke za uvoženo blago že tudi v višini od 50 do 100 milijonov S-din, in sicer — kar s čeki gospodarske organizacije. Pri tem predložijo včasih carini fakture s prav čudnimi zneski. Za ilustracijo pogledjmo samo dva primera:

Neki zasebnik je uvozil in prijavil na carini — nič manj kot celo asfaltno bazo (ki jo je pripeljal za račun nekega našega cestnega podjetja). In za kolikšno vrednost jo je deklariral na fakturi? Vse kaže, da so asfaltna baze v Zahodni Nemčiji izredno poceni blago — na fakturni je pisalo le borih 1800 DM! Neki drugi zasebnik, ki je (za neko drugo podjetje) uvozil hager, je glede na prijavljeno vrednost najprej plačal na račun carine samo 3 milijone S-din. Ko pa so pozneje ugotovili dejansko vrednost tega osnovnega sredstva, je moral odšteti kar 17 milijonov ...

Gospodarski vestnik — 25. XII. 1970

Turneje

Po primeru naših pevcev zabavne glasbe, ki odhajajo na turneje v tujino, da bi si tako pridobili doma večji devizni ugled, se je začel zgledovati tudi naš koks. Tako vsaj trdijo predstavniki sladkornih tovarn, ki ga lani niso mogli kupiti v domačih koksarnah, ker je bila cena na svetovnem trgu višja od določene cene na domačem trgu. Zato so koksarne koks izvažale, sladkorne tovarne pa so ga nato po krajši turneji po tujini kupovale po enkrat višji ceni.

Delo, 5. II. 71

Vsak dan 25.000 bolnikov med zaposlenimi Beograjčani

Po najnovejših podatkih je zaradi bolezni, nege obolelega družinskega člana ali poškodbe pri delu, lani bilo dnevno odsotnih z dela okoli 25.000 Beograjčanov. To pomeni, da je bilo lani izgubljenih okoli sedem in pol milijona delovnih dni.

Politika, 4. II. 71

ob stoletnici pariške komune

Sedemdeset dni (4)

Že 3. aprila ob zori je vojska pariške komune prešla v napad na Versailles. Njene sile so bile razdeljene v tri kolone. Na desnem krilu je bilo 6000 mož z 8 težkimi topovi: ti vojaki pod poveljstvom Bergereta in Flourensa naj bi prodirali čez Neuillyjski most proti Bougivalu ter pritegnili nase čimveč sovražnikovih enot. V srednji koloni je bilo okoli 10.000 mož z nekaj topovi, poveljevali so jim Eudes, Ravnier in Avrial, prodirali naj bi čez Issy in Chaville ter napadli Versailles z vzhodne strani. Na levem krilu je bilo 7000 mož brez topov, poveljeval jim je Duval, njihova naloga pa je bila obiti Versailles čez Vlizey-Villacoublay ter ga napasti z jugovzhoda.

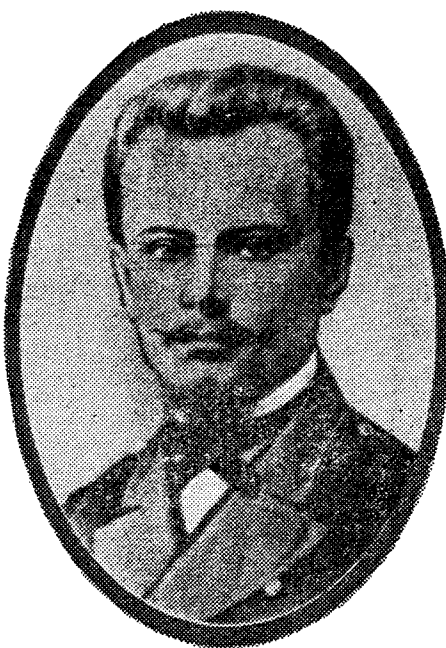
Nasproti tem silam je Thiers poslal tri pehotne in eno konjeniško divizijo ter eno konjeniško brigado. Versajške enote so bile dobro oborožene in opremljene, poveljevali pa so jim poklicni oficirji. Desnokrilna kolona komunardov je navzlic močnemu bočnemu ognju iz Fort du Mont Valriena presenetila nasprotnika, zasedla Courbevoie in prodirala naprej proti Chatouju. Toda Versajčani so z nasprotnim napadom veliko močnejših sil in ob podpori topov razbili to kolono komunardov in si spet priporili Courbevoie. Flourensa so ujeli in ustrelili. Tudi srednja kolona je doživela poraz. Prodirala je iz Fort d'Issyja proti Meudonu, toda močne nasprotnikove enote so jo najprej zaustavile, nato pa vrgle nazaj do Fort d'Issyja. Na srečo se je umikala bolj organizirano od desnokrilne kolone, tako da je imela manj izgub: predvsem zaradi učinkovitega topovskega ognja iz Fort d'Issyja in Fort de Vanvesa. Levokrilna kolona je prek chatillonske planote prodirala tako daleč, da je bila le šest kilometrov od Versailles, vendar se je morala umakniti zaradi močnega nasprotnega napada Versajčanov. Dne 4. aprila so Versajčani obkolili ostanke te kolone (okoli 2000 mož) pri kraju Chatillon-sur-Seine ter jih uničili. Duvala in njegovega štabnega načelnika so ujeli in ustrelili.

Osnovni vzroki za neuspeh ofenzive narodne straže so bili: pomanjkljiva pripravljenost za spopade na odprtem bojišču, premalo sil za takšno dejanje (sodelovalo je le 30.000 komunardov in nekaj topov), neusklajenost v delovanju posameznih kolon ter podcenjevanje sovražnikovih sil in njegovih sposobnosti. Zaradi teh neuspehov so se oborožene sile pariške komune precej zmanjšale, tako da v prihodnje niso štele več kot 80.000 do 100.000 mož.

Vojna komisija pariške komune na čelu s Cluseretom je zaradi teh dogodkov skušala izpeljati nekaj pomembnih ukrepov. Z ukazom z dne 9. aprila so razmejili pooblastila v enotah narodne straže med vojaškimi starešinami in političnimi organi. Poudarili so, da je treba na poveljniške položaje postavljati ljudi, ki imajo vojaške kvalifikacije. Zaradi povečanja vojaške discipline so 11. aprila z ukazom uvedli vojaška sodišča legionov in disciplinske svete bataljonov, 16. aprila pa tudi naglo vojaško sodišče.

Versajčani so 7. aprila ob zori s pomočjo močnega topniškega ognja iz Fort du Mont Valriena z eno divizijo zavzeli Neuillyjski most, druga versajška kolona pa je zavzela zahodni del Bulonjskega gozda, tako da je bila že skoraj pred mestnimi utrdбами. Komunardi so morali spremeniti organizacijo obrambe Pariza. Ves obrambni prostor od Saint-Ouena do Ivryja so razdelili na dva sektorja: zahodnega in južnega. Zahodni (Saint-Ouen — Point-du-Jour) je prišel pod poveljstvo izkušenega poljskega revolucionarja in oficirja Jaroslawa Dombrowskega, Sile, ki so branile ta sektor, so bile zelo spremenljive —

od 6000 do 15.000 mož. Južni sektor (Point-du-Jour — Fort d'Ivry) je branilo 12.000 do 15.000 komunardov pod vodstvom drugega poljskega revolucionarja in oficirja Wrublowskega. Vendar pa komunardi niso poskrbeli za obrambo severovzhodnega in vzhodnega dela Pariza, pred katerim so bile nemške sile, ker so verjeli besedam nemškega poveljstva, da bo ves čas strogo nevtralen.

Poljski revolucionar in oficir Jaroslaw Dombrowski.

Po načrtih versajških poveljnikov, ki jim je bil ves čas na čelu sam Thiers kot predsednik vojne vlade, naj bi najprej čimbolj zožili krog blokade okoli Pariza, in sicer z metodičnim zavzemanjem operativno in taktično najpomembnejših točk, potem naj bi zasedli stalne utrdbе ter nazadnje s splošnim jurišem na mesto zavzeli Pariz. Ta načrt naj bi izpeljali trije pehoteni in en konjeniški korpus pod poveljstvom maršala Mac Mahona.

Sile pod poveljstvom Dombrowskega na zahodnem sektorju fronte so 8. aprila prešle v napad, da bi spet zavzele Neuillyjski most in severni del levega brega Seine. Močne nasprotnikove sile so onemogočile zavzetje mostu, toda eni koloni komunardov se je vendarle posrečilo zavzeti Asnières. Po nenehnih bojih z veliko močnejšim sovražnikom se je Dombrowski 19. aprila umaknil z levega brega Seine ter organiziral središče obrambe na predelu Clichy-la-Garenne — Neuilly. Boji za Neuilly so trajali do 25. aprila, ko so ga Versajčani dokončno zasedli.

Zaradi neuspehov na fronti so 30. aprila Clusereta zamenjali z nekdanjim inženirskim polkovnikom Louisom-Nathanielom Rosselom, ki je bil sicer zelo odločen, vendar pa popolnoma tuj proletarski revoluciji. Zaradi razlik v stališčih med vojno komisijo in centralnim komitejem narodne straže (glede vodenja oboroženih sil) je prišlo do precejšnjih sprememb. Tako so 4. in 5. maja razdelili pooblastila vojne komisije: poveljevanje oboroženim silam in vodstvo operacij je prišlo v roke delegatov vojne komisije, upravne posle pa je prevzel centralni komite narodne straže. Obenem je general Dombrowski dobil ukaz, da vodi operacije na desnem sektorju (desni obali Seine). V centru (med Seino in levim bregom Bièvre) je poveljstvo prevzel Napoléon La Cécilia, poveljstvo na levem sektorju obrambe pa je imel general Wrublowski.

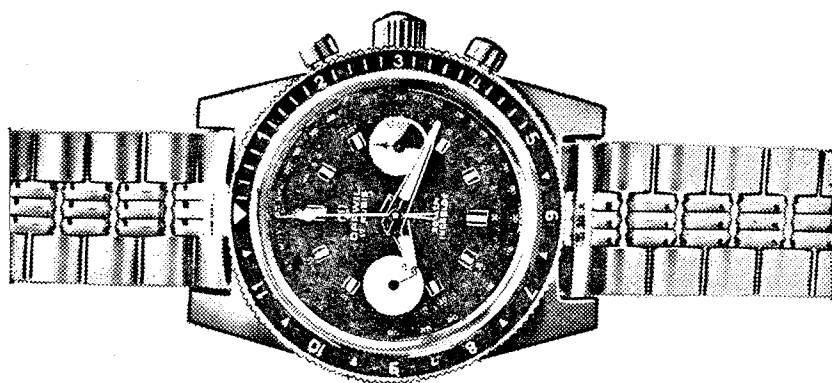
Samo zaradi neizčrpne energije in spretnega vodstva Dombrowskega se je desni sektor (ki je bil brez utrdb), na katerega so pritiskale največje sile versajške sile, dolgo upiral napadalcem in kdaj pa kdaj deloval skupaj s silami centra in levega sektorja. Do 3. maja so Versajčani na sektorju Dombrowskega, ki je bil širok 10 kilometrov, zbrali šest pehotnih divizij in eno konjeniško brigado: bili so desetkrat močnejši. V noči z 8. na 9. maj je osem versajških bataljonov prekoračilo Seino pri Saint-Cloudu in Sévresu ter se po srditih bojih ob zori utrdilo pod obzidjem Pariza.

Nadaljevanje prihodnjic

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojeni elegance in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK. ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znanke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/1-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din. Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev. Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev. Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.